"सुरक्षित, सुन्दर, समृद्ध गंगाजमुनाः कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार विकास हाम्रो चाहना"

प्रथम आवधिक विकास योजना

(आ.व. २०७६/०७७ - २०८०/०८१)

स्थानीय सरकार

गंगाजमुना गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

फूलखर्क, धादिङ, बागमती प्रदेश, नेपाल

मन्तव्य

बि सं २०७२ को नेपालको संविधानले संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय गरी तीनतहको सरकारको व्यवस्था गरेको छ । केन्द्र वाहेक प्रदेश र स्थानीय सरकारको संरचना र संचालन प्रकृयामा खासै तयारी नगरीकन २०७४ सालदेखि सबै तहका सरकार संचालन गर्ने जमर्को गरियो जसले गर्दा स्थानीय सरकारहरूले आफ्ना संरचना मिलाउँदा, प्रकृया बुझ्दा र कर्मचारीको पदपूर्ति कुर्दा नै धेरै समय व्यतित गर्नुपरेको यथार्थ सबैलाई प्रष्टै छ । केन्द्रबाट स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ र केही ऐन कानूनका नमूनाहरू प्राप्त भयो । यसको साथसाथै गाउँपालिकाले पनि स्थानीय स्तरमा आवश्यक नीति नियमहरू तर्जुमा गर्न सफल भयो । त्यसपछि मात्र गाउँपालिकाले आफ्ना गतिविधिहरू अगाडि बढाउन सकेको यथार्थ पनि सबैका अगाडि छर्लङ्ग नै छ ।

यी सबै कानून र नीति निर्देशनहरूबाट स्थानीय स्तरको विकास निर्माणका सबै चरणहरूमा स्थानीय सरकार जिम्मेवार छ भन्नेकुरा बिस्तारै स्पष्ट हुँदै गएको अवस्था छ । फलस्वरुप स्थानीय स्तरको स्रोत साधनको पहिचान गर्दै जनचाहना अनुसारका योजना छनौट गर्ने, कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हुन आएको यथार्थ स्पष्ट हुन आएको छ । यसै व्यवस्था अनुरूप गंगाजमुना गाउँपालिकाले गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरी सबै सचेत जनसमुदाय सामु पुऱ्याउने प्रयास गरेको छ ।

यस पञ्चवर्षीय योजना निर्माणका लागि तथ्य तथ्यांक संकलन गर्ने काममा सहयोग पुऱ्याउने पूर्णिमा परियोजनालाई धन्यवाद दिन चाहन्छु साथै उक्त संस्थाले पञ्चवर्षीय योजना तर्जुमाका सबै प्रक्रिया तथा चरणहरू पूरागरी यस गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गर्नका लागि आवश्यक सबै जानकारीहरू संकलन गरी एउटा निश्चित ढाँचामा राखी आवधिक योजनाको दस्तावेज तयार गर्ने काम सम्पन्न गरिएको छ। गाउँपालिकाको समन्वयमा संस्थाका तर्फबाट परिचालित विषयगत विज्ञहरूले यो जोजना निर्माण गर्ने क्रममा विभिन्न कार्यक्रमहरू मार्फत चरणबद्ध छलफलहरूको आयोजना गरी यस गाउँपालिका भित्रका सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, भौगोलिक, शैक्षिक, प्राकृतिक लगायत विभिन्न पक्षहरू र गाउँपालिकाको प्राथमिकतालाई उजागर गरी यस योजनामा समावेश गर्ने प्रयास गरेको छ ।

प्रस्तुत पञ्चवर्षीय योजना तयार गर्ने क्रममा सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने, आ-आफ्ना धारण राख्ने, योजनाका प्राथमिकता तोक्ने एवं योजना तर्जुमा प्रकृयामा सहभागी हुनुहुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू, स्थानीयबासीहरू, सरोकार वाला व्यक्तिहरू र सम्बन्धित विषयगत शाखाका कर्मचारीहरू, विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरू, सम्पूर्ण विद्वत वर्ग र परामर्सदाता विज्ञहरू प्रति गाउँपालिका परिवार हार्दिक आभार तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

.....
वल बहादुर अधिकारी
अध्यक्ष
गंगाजमुना गाउँपालिका

दुई शब्द

नेपालको संविधानको भावना र व्यवस्था अनुसार निर्वाचित स्थानीय सरकारले "जनताको घरदैलोमा सरकार" को मुल मर्म अनुसारका सेवा प्रवाह तथा विकास निर्माणका क्रियाकलापहरूलाई अगाडी बढाउनु पर्ने हुन्छ । हामी निर्वाचित भएर आए पश्चात् जनताद्वारा निर्वाचित प्रतिनिधीहरूले जनताको विकास र समृद्धिको चाहनालाई मूर्तरूप दिनका लागि योजनाबद्ध विकासको खाका प्रस्तुत गरी चरणबद्ध विकास गर्दै जानुपर्ने आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै यस गंगाजमुना गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय आवधिक योजना तयार गरी प्रकाशन गर्न पाउँदा अत्यन्तै खुसी लागेको छ ।

नेपालमा संघीयता कार्यान्वयन भएपश्चात्को पहिलो जननिर्वाचित सरकारले तयार पारेको यो आवधिक योजनाले यस गाउँपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्थालाई समेत चित्रित गरी आगामी ५ वर्षमा वृद्धि हुने जनसङ्ख्यालाई ध्यानमा राखी विकास र सेवा प्रवाहका कार्यक्रमहरूलाई आवश्यकता, सम्भाव्यता, महत्व, उपलब्ध साधन स्रोतको अवस्था आदिलाई मध्यनजर गरी योजनाहरूलाई प्राथमिकीकरण गरिएको छ। योजना विकास गर्ने चरणमा यो गाउँपालिकाका सबल पक्ष, दुर्बल पक्ष, सम्भावना र चुनौतीहरूलाई मिहिन रूपमा विश्लेषण गरिएको छ । साथै नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेका मौलिक हक तथा दिगो विकास लक्ष्यले तय गरेका विकास लक्ष्य प्राप्तीलाई प्राथमिकता दिई यो आवधिक योजना तयार पारिएको छ । विकास योजना निर्माण गर्दा विकासका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीतिहरू, तार्किक ढाँचा, कार्यक्रम, अपेक्षित उपलब्धी, सूचक तथा प्रमाणिकरणका आधारहरू समेतलाई निर्क्योल गरिएको छ । मैले यस आवधिक योजनाले हामीसँग उपलब्ध सीमित साधन श्रोतको अधिकतम सदुपयोग गरी गाउँपालिकावासीको विकासको चाहनालाई मूर्त रूप दिई गाउँपालिकावासीलाई आगामी ५ वर्षमा मध्यम आय भएका मुलुकका बासिन्दाको स्तरमा पुऱ्याउन अवश्य पनि सहयोग पुऱ्याउने आशा तथा विश्वास लिएको छु ।

योजनावद्ध विकासको आधारको रूपमा रहेको यस पञ्चवर्षीय योजना तयार पार्ने क्रममा अमूल्य सहयोग गर्ने गाउँपालिका पदाधिकारीहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत शाखाका कर्मचारीहरू, शिक्षक, वुद्धिजिवी, स्थानीय राजनैतिक दलका नेता, पत्रकार, सामाजिक कार्यकर्ता उद्योगी, व्यवसायी, व्यापारी लगायत गाउँपालिकावासी सबैलाई हार्दिक धन्यबाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस आवधिक योजनाले तय गरेका विकास योजनाहरूको शीघ्र तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी गाउँपालिकाको आर्थिक, शैक्षिक, सामाजिक, सांस्कृतिक लगायत सर्वाङ्गीण विकास गरी दीर्घकालीन समृद्धिको बाटोमा अगाडी बढ्न यो योजना कोशेढुङ्गा सावित होस भन्ने शुभेच्छा समेत प्रकट गर्दछु ।

.....
एन्जिला तामाङ
उपाध्यक्ष

मेरो भनाई

संघीय शासन व्यवस्था अनुसार जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रुपमा रहेको स्थानीय सरकारले समृद्धी र सुशासनको जनआकांक्षा पुरा गर्ने प्रयासलाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक योजना तर्जुमाको आवश्यकता रहेको छ। साथै नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ बमोजिम स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषयलाई समेट्ने गरी स्थानीय तहको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ। नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहलाई प्राप्त अधिकार एवं कानून बमोजिम स्थानीय तहको योजना तर्जुमा सम्वन्धी जिम्मेवारी तथा अधिकारलाई मनन् गरी संघीय शासन व्यवस्था अनुसार राज्यको पुनःस्थापना पश्चात स्थानीय सरकारको रुपमा स्थापित यस गंगाजमुना गाउँपालिकाले पहिलो प्रयास स्वरुप यस प्रथम आवधिक विकास योजना (२०७६/०७७ - २०८०/८१) तर्जुमा गरेको छ।

वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरणको आधारमा गाउँपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्था, संभावना, अवसर, समस्या तथा चुनौती विश्लेषण गरी गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ। आवधिक विकास योजना तयारीको क्रममा सो सँग सम्बन्धित अभिमुखीकरण, तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र प्रस्तुती, दीर्घकालिन सोच निर्धारण एवं वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशाला, आवधिक योजना तर्जुमा विस्तृत कार्यशाला, मस्यौदा प्रस्तुती र सुझाव संकलन कार्यशाला चरणबद्ध रुपमा संचालन गरी सहभागितामूलक प्रक्रिया मार्फत यो आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ। गाउँ सभा तथा कार्यपालिका पदाधिकारी, कार्यालयका कर्मचारी, स्थानीय राजनीतिक दलहरू, अगुवा तथा विषयविज्ञहरू तथा अन्य सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरी आवधिक योजनालाई सहभागितामूलक, समावेशी र नतिजामूलक बनाउने प्रयास गरिएको छ। योजना तर्जुमा प्रक्रियामा जस्तै बार्षिक योजना र बजेट मार्फत कार्यान्वयनमा समेत सम्बन्धित सबैको सहयोग प्राप्त हुने र योजनामा प्रस्तावित श्रोत प्रक्षेपण अनुसार स्रोत परिचालन हुने अपेक्षा राखिएको छ।

आवधिक विकास योजना तर्जुमा प्रक्रियामा गाउँपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी गाउँपालिकाको समष्टिगत विकास लागि दुरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ। यस योजनाले गाउँपालिकाको समग्र तथा योजनावद्ध विकासका लागि गर्नुपर्ने कार्यको मार्गदर्शन तथा नतिजा अनुगमन र प्रभाव लेखाजाखाको लागि आधार प्रदान गर्नुका साथै आगामी ५ वर्षको विकासको मार्गचित्र तयार गरी त्यसका लागि श्रोत परिचालनको योजना समेत तय गरेको छ। यस योजनाको आधारमा मध्यमकालिन खर्च संरचना र मध्यमकालिन खर्च संरचनाको आधारमा बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी निर्धारित प्रक्रिया अनुसार बार्षिक योजनाको कार्यान्वयन, नतिजाको अनुगमन तथा प्रगति मापन एवम् असर र प्रभावको लेखाजोखा गरी योजना कार्यान्वयन सुनिश्चित गरिनेछ।

अन्त्यमा, गंगाजमुना गाउँपालिकाको यस प्रथम आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यमा सहयोग गर्नु हुने गाउँ सभा तथा कार्यपालिकाका पदाधिकारी एवं कर्मचारी, विषयगत समिति, स्थानीय राजनीतिक दलहरू, अगुवा तथा विषयविज्ञहरू, सम्बन्धित सरोकारवाला तथा पूर्णिमाः भूकम्प पश्चात्को पुनःर्लाभमा वेलायत सरकारको सहयोग कार्यक्रममा सम्बद्ध कर्मचारी र परामर्शदाता संस्थाका विषयविज्ञलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

विनोद रोका
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

गंगाजमुना गाउँपालिका

प्रथम आवधिक योजना अवधारणा सारंश

दीर्घकालिन सोच	:	**सुरक्षित, सुन्दर, समृद्ध गंगाजमुनाः कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार विकास हाम्रो चाहना**
निर्देशक सिद्धान्त	:	✓ कृषि, पर्यटन र जडिबुटीमा उच्च प्राथमिकता ✓ स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास र विस्तार ✓ व्यवस्थित भू-उपयोग र योजनाबद्ध विकास ✓ उत्पादनमूलक, जलवायु तथा विपद् उत्थानशिल पूर्वाधार ✓ प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापन ✓ निजी, गैर सरकारी तथा समुदाय साझेदारी र सहकार्य ✓ समवेशीकरण, सुशासन तथा सदाचार प्रर्वधन ✓ सूचना तथा नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापन
लक्ष्य	:	गंगाजमुनाबासीको आय, पोषण र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने
उद्देश्य	:	✓ उत्पादन, रोजगारी र आयमा गुणात्मक तथा दीगो वृद्धि गर्नु ✓ स्वस्थ, सिर्जनशिल र सीपयुक्त मानवीय शक्तिको विकास गर्नु ✓ अन्तरआवद्धता, बजार तथा आधारभूत सुविधाको स्तर बृद्धि गर्नु ✓ वन, जैविक विविधता, जमीन र जलश्रोतको दीगो उपयोग गर्नु ✓ सेवा सुविधा, कार्यसम्पादन तथा जवाफदेहिताको स्तर अभिबृद्धि गर्नु
रणनीति तथा प्राथमिकता	:	१. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकरण गर्ने २. पर्यटन, जडिबुटी एवं स्थानीय स्रोतमा आधारित उद्योग तथा व्यवसायको सिर्जना र विकास गर्ने, ३. गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा, स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइ सुविधा, सामाजिक सुरक्षा तथा सशक्तिकरण प्रवर्द्धन तथा सुनिश्चित गर्ने, ४. यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पुर्वाधार विकास र विस्तार गर्ने, ५. विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई वातावरणमैत्री, विपद तथा जलवायु उत्थानशील र दीगो बनाउने, ६. अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र, सहकारी र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई सुदृढ बनाउने
प्रतिफलहरू		**उद्देश्य १ सँग सम्बन्धित**
प्रतिफल १.१	:	कृषि उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधिकरण भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.२	:	खेतीयोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.३	:	पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधीकरण भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.४	:	उद्योग व्यवसायको सिर्जना, विकास र उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.५	:	बैंक तथा वित्तीय सेवामा गाउँबासीको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.६	:	पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाको विकास, विस्तार र स्तरोन्नती भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.७	:	स्थानीय साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।
		उद्देश्य २ सँग सम्बन्धित
प्रतिफल २.१	:	आधारभूत, माध्यामिक तथा प्राविधिक शिक्षाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ .
प्रतिफल २.२	:	आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा पोषणको पहुँच तथा गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल २.३	:	आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल २.४	:	विपन्न एवं लक्षित वर्गको सक्षमता र स्थानीय नीति निर्माणमा संलग्नता वृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल २.५	:	युवाको सिर्जनशिलता, उद्यमशिलता एवं उत्पादनशिलतामा बृद्धि भएको हुनेछ ।

		उद्देश्य ३ सँग सम्बन्धित
प्रतिफल ३.१	:	यातायात, बजार एवं आधारभूत सुविधामा बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ३.२	:	एकीकृत वस्ती, सुरक्षित आवास, व्यवस्थित बजार तथा सार्वजनिक सुविधामा अभिवृद्धी भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ३.३	:	सूचना तथा संचार प्रविधिको पहुँच र उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ३.४	:	विद्युतको उत्पादन र उपलब्धतामा बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ३.५	:	वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन र विस्तार भएको हुनेछ ।
		उद्देश्य ४ सँग सम्बन्धित
प्रतिफल ४.१	:	वनको संचिती तथा काष्ठ र गैरकाष्ठ वन पैदावरको उत्पादन बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ४.२	:	जल, जमीन तथा जलाधारका श्रोतको संरक्षण तथा उपयोगमा बृद्धी भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ४.३	:	पर्यावरणीय स्वच्छता, सुन्दरता र जलवायु परिवर्तन अनुकुलतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ४.४	:	स्थानीय विकास व्यवस्थापनमा विपद् मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ४.५	:	विपद् जोखिम तथा विपदजन्य क्षती न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।
		उद्देश्य ५ सँग सम्बन्धित
प्रतिफल ५.१	:	सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनको प्रक्रिया स्पष्ट, सहज तथा पारदर्शी भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ५.२	:	कार्यपालिका तथा सेवा प्रदायकको संस्थागत क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ५.३	:	आन्तरिक आय तथा वाह्य स्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल ५.४	:	विकास व्यवस्थापन सूचना तथा प्रविधिमा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक भएको हुनेछ ।

योजना लागि आवश्यक स्रोत अनुमान

विषय क्षेत्र	अनुमानित श्रोत (हजारमा)	प्रतिशत
आर्थिक विकास	५२९३००	१४.४०
सँस्कृती र पर्यटन	१६७९००	४.५७
सामाजिक विकास	१२१९६००	३३.१९
पूर्वाधार विकास	१२१७९००	३३.१४
विद्युत तथा उर्जा	११९०००	३.२४
वन तथा वातावरण व्यवस्थापन	१५६८००	४.२७
विपद् व्यवस्थापन	१९१०००	५.२०
संस्थागत विकास र सुशासन	७३२००	१.९९
कूल जम्मा	३६७४७००	१००.००

दस्तावेज	गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना, २०७६
प्रकाशक	गंगाजमुना गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, फूलखर्क प्रदेश ३, धादिङ्ग, http://www.gangajamunamun.gov.np
सर्वाधिकार	प्रकाशकमा
प्राविधिक सहयोग	सपोर्ट फर डेभलपमेण्ट ईनिसियटिभ्स कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., काठमाडौं
सहयोग	पुर्णिमा : भूकम्प पश्चात्को पुनर्लाभमा वेलायती सहयोग नियोगको सहयोग

शब्द संक्षेप

अ.मु.	:	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
अ/गैसस	:	अन्तराष्ट्रिय/गैर सरकारी संस्था
आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
आ.ले.प	:	आन्तरिक लेखा परीक्षण
आ.वि.	:	आधारभुत विद्यालय
उ.स.	:	उपभोक्ता समिति
क.व.	:	कवुलियत बन
कि.मि.	:	किलोमिटर
गा.पा.	:	गाउँपालिका
जिसस	:	जिल्ला समन्वय समिति
न.पा.	:	नगरपालिका
आ.वि.	:	आधारभूत विद्यालय
मा.वि.	:	माध्यमिक विद्यालय
रायोआ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
रु.	:	रुपैंया
लैससास	:	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
लि	:	लिटर
सा.ब.	:	सामुदायिक बन
सा.सं	:	सामुदायिक संस्था
हे.	:	हेक्टर
CBOs	:	Community Based Organisations
DRR	:	Disaster Risk Reduction
I/NGO	:	International/Non-Governmental Organization
O & M	:	Organization and Management
SWOT	:	Strength, Weakness, Opportunity and Threats
SIP	:	School Improvement Plan

विषय सूची

परिच्छेद - १: परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ आवधिक विकास योजना तर्जुमाको उद्देश्य १

१.३ आवधिक विकास योजनाको कानूनी तथा नीतिगत आधार २

१.४ आवधिक विकास योजना तर्जुमा तथा प्रक्रिया ३

१.४.१ योजना तयारी कार्याशाला गोष्ठी ३

१.४.२ वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण तथा आधार सूचना तयारी ३

१.४.३ दीर्घकालिन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी ४

१.४.४ योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी ४

१.४.५ योजना दस्तावेज तयारी ४

१.४.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी ५

१.५ सीमा ५

परिच्छेद-२: योजनाको अवधारणा र प्रारुप ६

२.१ दीर्घकालिन सोच तथा ध्येय ६

२.२ लक्ष्य तथा उ४ेश्य ७

२.३ समष्टिगत रणनीतिहरू ७

२.४ नतिजा तालिका ७

परिच्छेद-३: आर्थिक विकास योजना ८

३.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण ८

३.१.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा ८

३.१.२ सिंचाई ९

३.१.३ पशु विकास ९

३.१.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय १०

३.१.५ बैंक, वित्तीय संस्था एवं सहकारी १०

३.२ लक्ष्य १०

३.३ उ२ेश्य ११

३.४ रणनीति तथा कार्यनीति ११

३.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना) १३

परिच्छेद-४: संस्कृति तथा पर्यटन योजना १६

४.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण १६

४.२ लक्ष्य १७

४.३ उद्देश्य १७

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति १७

४.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना) १८

परिच्छेद - ५: सामाजिक विकास योजना २१
५.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण २१
५.१.१ शिक्षा तथा सीप विकास २१
५.१.२ स्वास्थ्य तथा पोषण २२
५.१.३ खानेपानी तथा सरसफाइ २२
५.१.४ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण २३
५.१.५ युवा तथा खेलकुद २३
५.२ लक्ष्य २४
५.३ उरेश्य २४
५.४ रणनीति तथा कार्यनीति २४
५.५ प्रमुख र(ानीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना) २९
परिच्छेद - ६: पूर्वाधार विकास योजना ३७
६.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण ३७
६.१.१ सडक पुल तथा यातायात ३७
६.१.२ आवास, भवन, वस्ती तथा शहरी विकास ३७
६.१.३ सूचना, संचार र प्रविधि ३८
६.२ लक्ष्य ३८
६.३ उद्देश्य ३८
६.४ रणनीति तथा कार्यनीति ३९
६.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना) ४०
परिच्छेद - ७: उर्जा विकास योजना ४३
७.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण ४३
७.२ लक्ष्य ४३
७.३ उद्देश्य ४४
७.४ रणनीति तथा कार्यनीति ४४
७.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना) ४४
परिच्छेद - ८: वन तथा वातावरण व्यवस्थापन योजना ४६
८.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण ४६
८.१.१ वन तथा जैविक विविधता ४६
८.१.२ भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन ४७
८.१.३ वातावरण संरक्षण तथा फोहरमैला व्यवस्थापन ४८
८.२ लक्ष्य ४८
८.३ उद्देश्य ४८
८.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति ४८
८.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम आयोजना (कार्यान्वयन योजना) ५१

परिच्छेद - ९: विपद् व्यवस्थापन योजना ५३
९.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण ५३
९.२ लक्ष्य ५४
९.३ उद्देश्य ५४
९.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति ५४
९.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम आयोजना (कार्यान्वयन योजना) ५५
परिच्छेद - १०: संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना ५७
१०.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण ५७
१०.२ लक्ष्य ५९
१०.३ उद्देश्य ५९
१०.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति ५९
१०.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम आयोजना तथा लगानी योजना (कार्यान्वयन योजना) ६२
परिच्छेद - ११: कार्यान्वयन व्यवस्था ६६
११.१ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना ६६
११.२ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण ६७
११.३ विषय क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट ६८
११.४ श्रोत परिचालन रणनीति ६९
११.५ आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन ७०
११.६ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना ७०
११.६.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आवश्यकता ७०
११.६.२ अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको जिम्मेवारी ७०
११.६.३ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन विधि तथा प्रक्रिया ७०
अनुसूचीहरू ७२

परिच्छेद - १
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले मूल संरचनाका रुपमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको परिकल्पना गरेको छ। जसअनुसार आफ्नो अधिकार क्षेत्रको विषयमा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी तिनै तहमा रहेको छ। जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रुपमा गाउँपालिका र नगरपालिकाले संविधान, कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था बमोजिम स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना तर्जुमा गर्नँ पर्ने व्यवस्था रहेको छ। स्थानीय तहको योजना तर्जुमाका क्रममा दीगो विकास लक्ष्य र संघीय तथा प्रादेशिक योजनासँग तादम्यता जरुरी हुन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरको छ। सोही व्यवस्थाअनुसार उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल दिने, गरिबी निवारण, जीवनस्तर सुधार, रोजगारीका वृद्धी, जनसहभागिता प्रवर्द्धन, समावेशी, दीगो विकास र स्थानीय सँस्कृति संरक्षण जस्ता विषयलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने कुरालाई जोड दिएको देखिन्छ। नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहलाई प्राप्त अधिकार एवं कानून बमोजिम स्थानीय तहको योजना तर्जुमा सम्वन्धी जिम्मेवारी तथा अधिकारलाई समेत मनन् गरी यो योजना तर्जुमा गरिएको छ।

संघीय शासन व्यवस्था अनुसार जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रुपमा स्थानीय सरकारले समृद्धी र सुशासनको जनआकांक्षालाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक योजनाको आवश्यकता रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकासका लागि लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र सो हासिल गर्न उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित मार्गचित्र नै आवधिक विकास योजना हो। स्थानीय तहको आवधिक योजनाले निश्चित अवधिका लागि गाउँपालिकालाई आफुले चाहेको गन्तव्यतर्फ डोहोऱ्याउने काम गर्दछ। नेपालको संविधान र कानुन बमोजिम स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरी स्थानीय तहको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्दछ।

स्थानीय तहको विकासलाई दिशानिर्देश गर्न विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आवधिक तथा बार्षिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा, योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा विकासका प्रयासहरू लेखाजोखा गर्न विषयगत सूचना तथा श्रोत नक्शा सहित वस्तुस्थिति विवरण तयार समेत गरिएको छ। जुन आवधिक योजना आधार दस्तावेजको रुपमा रहने छ। वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरणको आधारमा गाउँपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्था, संभावना तथा समस्या विश्लेषण गरी गाउँपालिकाको एकीकृत स्वरुपको प्रथम आवधिक विकास योजना (२०७६/०७७-२०८०/८१) तर्जुमा गरिएको छ। योजना तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया बमोजिम गाउँ सभा तथा कार्यपालिका पदाधिकारी, कार्यालयका कर्मचारी, स्थानीय राजनीतिक दलहरू तथा अन्य सरोकारवालाको सहभागितामा सुनिश्चित गरिएको छ।

आवधिक विकास योजना तर्जुमा प्रक्रियामा गाउँपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी गाउँपालिकाको समष्टिगत विकास लागि दुरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ। यस योजनाले गाउँपालिकाको समग्र तथा योजनावद्ध विकासका लागि गर्नुपर्ने कार्यको मार्गदर्शन तथा अनुगमनको लागि आधार प्रदान गर्नुका साथै आगामी ५ वर्षका मार्गचित्र प्रस्तुत गरी सो को लागि श्रोत परिचालनको योजना समेत तय गरेको छ। आवधिक योजनाको आधारमा मध्यमकालिन खर्च संरचना र मध्यमकालिन खर्च संरचनाको आधारमा बार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी निर्धारित प्रक्रिया अनुसार बार्षिक योजनाको कार्यान्वयन, नतिजाको अनुगमन तथा मापन, असर र प्रभावको लेखाजोखा गरिनेछ।

१.२ आवधिक विकास योजना तर्जुमाको उद्देश्य

गाउँपालिकाको नेतृत्वमा सरकारी, गैर सरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा निजी क्षेत्रलाई एक स्थानमा ल्याई गाउँपालिकाको एकीकृत, व्यवस्थित र समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु आवधिक विकास योजना तर्जुमाको

मुख्य उद्देश्य हो । योजना तर्जुमाका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार छन् :

- गाउँपालिकाको एकीकृत, नतिजामुलक र योजनाबद्ध विकासका लागि सम्बन्धित सरकारी, गैर सरकारी साझेदार तथा सरोकारवालालाई एकथलोमा ल्याई विकास प्रक्रिया र उपलब्धीमा साझा उत्तरदायित्व सिर्जना गर्ने ।
- गाउँपालिकाको विकासको संभावना, समस्या तथा स्रोत परिचालनको स्थिति विश्लेषण गरी गाउँपालिकाबासीको चाहाना अनुसार लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता सहित विकासको प्रारुप तथा नतिजा खाका तयार गर्ने ।
- गाउँपालिकाको विकास प्रयासलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने नविन तथा प्रमुख कार्यक्रम र कार्यनीति तयार गर्ने ।
- गाउँपालिकाको विकास कार्यक्रमको प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन र प्रभाव लेखाजोखाको आधार तथा खाका तयार गर्ने ।

१.३ आवधिक विकास योजनाको कानूनी तथा नीतिगत आधार

संघीय नेपालको संविधान अन्तर्गत मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति, स्थानीय तहको अधिकार, संघीय एवं प्रदेश नीति र कानून तथा स्थानीय नीति र कानून बमोजम स्थानीय तहको विकासको मार्गचित्र निर्माण गरिनुपर्ने हुन्छ । गंगाजमुना गाउँपालिकाको यस प्रथम आवधिक विकास योजना देहायअनुसारका नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधार लिई तर्जुमा गरिएको छ :

- नेपालको संविधान
- नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- संघ र प्रदेश सरकारले जारी गरेका विषयगत नीति, कानून तथा मापदण्ड (भू-उपयोग नीति, कृषि विकास रणनीति, पर्यटन नीति, वन तथा वातावरण ऐन, विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना तथा १५ बर्षे स्वास्थ्य क्षेत्र रणनीति, वहुक्षेत्रीय पोषण योजना, बस्ती विकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत निर्माण मापदण्ड आदि)
- नेपाल सरकारको दीर्घकालिन सोच, पन्ध्रौ राष्ट्रिय योजना (संघीय आवधिक योजना), प्रदेश ३ सरकारको प्रथम आवधिक योजनाको आधार पत्र
- नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारको मध्यमकालिन खर्च संरचना
- नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँड, वित्तीय समानीकरण, सशर्त अनुदान, समपुरक तथा विशेष अनुदान, स्थानीय आय (कर शुल्क, सेवा शुल्क तथा दस्तुर), जनसहभागिता आदि
- विकासका अन्तरसम्बन्धित (साझा) विषयहरू (लैंगिक समानता तथा समावेशीकरण, सुशासन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन आदि)
- नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको अवलम्बन गरेका आर्थिक नीतिहरू
- दीगो विकास लक्ष्य (सन् २०१५-२०३०)
- नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी सम्झौताहरू तथा नेपाल सरकारले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा जनाएका प्रतिवद्धताहरू

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा कानून बनाउने, बार्षिक बजेट बनाउने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरेको छ (धारा ५९ को उपधारा १) । संविधानको अधिकार सूची अनुसार नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरूको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदनमा स्थानीय स्तरका आवधिक योजना र बार्षिक योजना तथा बजेट स्वीकृती सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको कार्यसूचीमा सूचीकृत गरिएको छ । स्थानीय शासन सञ्चालन सम्बन्धी संघीय कानून, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा २४ को उपदफा १ अनुसार गाउँ/नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रको भित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, बार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस प्रकार योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

यसका अतिरिक्त स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा मध्यम तथा दीर्घकालिन प्रकृतिका आयोजनाहरूको सूची तयार, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय बुद्धीजिवि, विषयविज्ञ, अनुभवी, पेशाविद्, महिला, बालबालिका, दलित, युवा, अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदाय लगायतका सरोकारवालाको अधिकतम सहभागिता गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। यसैगरी योजना तर्जुमा गर्दा कार्यक्रम र प्रमुख आयोजनाको संभाव्यता अध्ययनको आधारमा स्रोत साधनको पूर्वानूमान, प्राथमिकता निर्धारण, योजना कार्यान्वयन तालिका, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयार गर्नु पर्ने लगायत गाउँपालिकामा गैर सरकारी संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था र सामुदायिक संस्थाले संचालन गर्ने तथा साझेदारीमा संचालन हुने आयोजना, कार्यक्रम तथा लगानी समेतलाई योजनामा संलग्न गराउनु पर्ने व्यवस्था ऐनले गरेको छ।

संवैधानिक व्यवस्था तथा स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धी संघ र प्रदेश कानूनका अतिरिक्त स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा गाउँपालिकाको सन्दर्भमा उपयुक्त हुने विभिन्न्न नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई समेत स्थानीयकरण गरी आधारको रुपमा अपनाउनु पर्नेछ।

१.४ आवधिक विकास योजना तर्जुमा तथा प्रक्रिया

यस गाउँपालिकाको विस्तृत स्वरुपको प्रथम आवधिक विकास योजना देहायको विधि तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरिएको छ :

१.४.१ योजना तयारी कार्याशाला गोष्ठी

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयको आयोजनामा कार्यपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र स्थानीय सरोकारवाला बीच आवधिक विकास योजना बारेमा साझा धारणा, बुझाई, योजना तर्जुमा प्रक्रिया, कार्ययोजना तयार र स्वीकृत गर्न २०७६ साल वैशाख ४ गते एक दिवसीय योजना तयारी कार्याशाला गोष्ठी आयोजना गरी कार्ययोजना तयार तथा स्वीकृत गरियो । गाउँ कार्यपालिकाका अध्यक्ष श्री बल वहादुर अधिकारीको अध्यक्षतामा संचालन भएको कार्यशालामा उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष समेत कार्यपालिकाका सदस्य, गाउँ कार्यपालिका कार्यालयका शाखा प्रमुख, वडा सचिव तथा स्थानीय संघ/संस्थाका प्रतिनिधि समेत ३८ जनाको उपस्थिति रहेको थियो । कार्याशालामा आवधिक विकास योजनाको अवधारणा, तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया, वस्तुस्थिति विवरण तथा आधाररेखा सूचना, योजना तर्जुमाको कार्ययोजना बारे प्रस्तुती जानकारी, छलफल र योजना तर्जुमा कार्ययोजना स्वीकृत गरिएको थियो ।

योजना तयारी कार्यशालामा कार्ययोजना प्रस्तुत गर्दै उपाध्यक्ष एञ्जिला तामाङ्ग

१.४.२ वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण तथा आधार सूचना तयारी

विषयगत र खण्डीकृत आधाररेखा सूचना सहित वस्तुस्थिति विवरण तयार गर्न गाउँपालिकाबाट आवश्यक संख्या सर्वेक्षक छनौट गरी उनीहरूलाई सूचना प्रविधिमा आधारित पारिवारिक सर्वेक्षण तथा संस्थागत सूचना संकलन सम्बन्धी औजार तथा विधि बारे तालिम प्रदान गरी सर्वेक्षणमा परिचालन गरियो । सर्वेक्षणबाट प्राप्त सूचनालाई विश्लेषण गरी वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण मस्यौदा तयार गरियो । मस्यौदालाई आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धी दीर्घकालिन सोँच निर्धारण र वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठीमा प्रस्तुत गरी सुझाव संकलन गरियो । प्राप्त सुझावको आधारमा सूचनाको थप विश्लेषण गरी आवधिक विकास योजनाको लागि आवश्यक सूचक अनुसार विषय क्षेत्रगत आधार सूचना तयार गरियो । वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरणमा गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहित विषय क्षेत्रगत र खण्डीकृत आधार सूचना समावेश गरिएकोछ ।

१.४.३ दीर्घकालिन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी

गाउँपालिकाको आयोजना तथा एसडिआइसीको प्राविधिक टोलीको सहजीकरणमा २०७६ साल अषाढ ५ गते एक दिवसीय दीर्घकालिन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न गरियो । कार्यशाला गोष्ठीमा विषय क्षेत्रगत समूह तथा वृहत समूह छलफल, बजग्रुप तथा स्नोवलिङ्ग विधिको प्रयोग गरी विकासको दीर्घकालिन सोच (Vision), ध्येय (Mission) योजनाको समष्टिगत लक्ष्य (Goal), उद्देश्य (Objectives) र रणनीति (Strategies), विषय क्षेत्रगत संभावना तथा अवसर, समस्या तथा चूनौती र अवलम्बन गर्नु पर्ने क्षेत्रगत रणनीति (Sectoral Strategies) तर्जुमा गरियो । गोष्ठीमा कार्यापालिका एवं विषय क्षेत्र योजना तर्जुमा समितिका पदाधिकारी, कर्मचारी, स्थानीय विषयविज्ञ तथा अगुवा, लक्षित वर्ग तथा समुदाय, स्थानीय समाजसेवी, बुद्धीजिवि, राजनीतिक दल, गैसस र सामुदायिक संस्थाका प्रतिनिधिको उपस्थिति रहेको थियो ।

योजना तर्जुमा गोष्ठीमा मन्तव्य प्रस्तुत गर्दै अध्यक्ष, बलवहादुर अधिकारी

१.४.४ योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयको आयोजना र विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा समितिको संयोजनमा २०७६ साल अषाढ ६ र ७ गते गाउँपालिका स्तरीय वृहत योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरियो । गोष्ठीमा वस्तुस्थिति विवरण, आधार सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषणबाट प्राप्त विवरणको आधारमा योजनाको नतिजा, कार्यान्वयन योजना, विषय क्षेत्रगत रणनीति तथा कार्यनीति तर्जुमा गरियो । यसका साथै विगतको स्रोत प्रवाहका आधारमा योजनाको अवधिमा गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान समेत अन्य विभिन्न स्रोतबाट आगामी ५ बर्षका लागि उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो । योजनाको वित्तीय विश्लेषणमा जनसहभागिता, निजी क्षेत्र, गैसस, समुदाय एवम् निजी क्षेत्रको लगानी, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट कार्यान्वयन हुने आयोजना तथा कार्यक्रममा हुने लगानी समेत विश्लेषण गरी अपुग श्रोत परिचालन रणनीति समेत तय गरिएको छ ।

साथै कार्यशालामा योजनाको नतिजा खाकामा आधारित भई प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्रक्रिया अनुगमन, प्रतिफल, असर तथा प्रभावको नतिजा अनुगमन तथा लेखाजोखाको खाँका समेत छलफल गरी तयार गरियो । यस कार्याशाला गोष्ठीमा १.४.३ मा उल्लिखित सहभागिका साथै विद्यालयका शिक्षक, स्वास्थ्य संस्था प्रमुख तथा प्रतिनिधि, स्थानीय उद्यमी र व्यवयायीको सहभागिता रहेको थियो । योजना तर्जुमा गोष्ठीमा मस्तिष्क मन्थन, समूह कार्य, वृहत समूह प्रस्तुती तथा छलफल आदि जस्ता कार्यशालाका विधिको प्रयोग गरिएको थियो ।

१.४.५ योजना दस्तावेज तयारी

वस्तुस्थिति विवरण तथा आधार सूचना, दीर्घकालिन सोच निर्धारण तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण र योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीको नतिजा, विषयक्षेत्र योजना तर्जुमा समितिको छलफल तथा परामर्शबाट प्राप्त विवरण, सूचना तथा निष्कर्षलाई नतिजामूलक योजना तर्जुमाको ढाँचामा लिपिवद्ध गरी योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरियो । योजना दस्तावेजलाई मुख्य ११ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ । जसअनुसार परिचय, योजनाको अवधारणा तथा प्रारुप, विषय क्षेत्रगत योजना, संस्थागत तथा कार्यान्वयन व्यवस्था रहेक ा छन् । सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा राष्ट्रिय तथा प्रदेश आवधिक योजना, साविक जिल्ला तथा स्थानीय निकायका आवधिक, विषय क्षेत्रगत गुरुयोजनाको प्रारुपलाई उपयोग गरिएको छ । साथै योजनाविद्, विषयविज्ञ तथा सरोकारवालाको समेत सुझाब लिई योजना तर्जुमा प्राविधिक टोलीद्वारा नतिजामूलक योजनाको ढाँचामा स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका विषय एवं प्राविधिक पक्षहरूलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिस्ठ ढंगबाट प्रस्तुत गरी आवधिक विकास योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

१.४.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, योजनाको स्तरीय ढाँचा, सहभागितामूलक कार्यशाला, विषयविज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार योजनाको मस्यौदा दस्तावेजलाई गाउँपालिकाका पदाधिकारी, कर्मचारी र सरोकारवाला माझ २०७६ साल भदौ ७ गते कार्यशालाको आयोजना गरी प्रस्तुती, छलफल तथा सुझाव प्राप्त गरियो । कार्यशालामा प्रस्तुती, विषय क्षेत्र समूह तथा वृहत समूह छलफल र परामर्श गरी आवधिक योजनालाई पूर्ण बनाउन आवयक सुझाव प्राप्त गरियो । कार्यशाला तथा सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ ।

संघीय संसदका माननीय श्री खेम प्रसाद लोहनी आवधिक योजना बारे सुझाव मन्तव्य प्रस्तुत गर्दै

१.५ सीमा

यस आवधिक विकास योजना तर्जुमा सीमाहरू देहायअनुसार रहेका छन् :

- आवधिक विकास योजना तर्जमा प्रक्रियामा क्रममा गाउँ वस्तुस्थिति विवरण तयारीका लागि गरिएको घरधुरी सर्वेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क, संस्थागत सूचना, परामर्श तथा कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त निष्कर्षलाई आधार बनाउने अधिकतम प्रयास गरिएको छ । योजना तर्जुमा प्रक्रियामा बिषय क्षेत्र तथ्याङ्क तथा उपलब्ध आधार सूचनामा कुनै दुविधा उत्पन्न भएको अवस्थामा कार्यशालामा सहभागितामूलक छलफलको निष्कर्षलाई आधार मानिएको छ । यसका साथै नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्रकाशित सूचना तथा दस्तावेज लगायत अन्य सूचना समेतलाई योजनाको आधारको रुपमा लिइएको छ ।
- प्रदेश नं. ३ सरकारको पहिलो प्रादेशिक आवधिक योजना तथा नेपाल सरकारको पन्ध्रौ योजनाको आधार पत्र मात्र तयार भएको र नतिजा तालिका तर्जुमाको क्रममा रहेको हुँदा साझा अधिकारका क्षेत्र अन्तर्गतका आयोजना, कार्यक्रम तथा लक्ष्य यथोचित रुपमा यस आवधिक योजनामा समेट्न सकिएको छैन ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघ-संस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमहरू गाउँसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्न पर्ने व्यवस्था भएतापनि यो अभ्यास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आइनसकेको हुँदा गैर सरकारी तथा अन्य क्षेत्रबाट हुने क्रियाकलाप तथा लगानी पूर्ण हुन सकेको छैन र योजनाको अद्यावधिक तथा मध्यावधी मूल्याङ्कनको क्रममा यसलाई पूर्णता दिने प्रस्ताव गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारले विशेष कार्यक्रमका लागि अनुदान प्रदान गरी कार्यान्वयन प्रक्रिया निर्धारण गरेकोमा सोही अनुसार श्रोत साधनको अनुमान तथा प्रक्षेपण संभाव्य श्रोत आँकलन गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकार वा अन्य स्थानीय सरकारको संयुक्त लगानी वा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा संचालन तथा व्यवस्थापन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको भएका पूर्णता प्राप्त गर्न सकेको छैन ।

परिच्छेद-२
योजनाको अवधारणा र प्रारूप

२.१ दीर्घकालिन सोच तथा ध्येय

गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणको आधार सूचना तथा आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीमा प्रस्तुत गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, मस्तिष्कमन्थन तथा सहभागितामूलक छलफल र परामर्शका आधारमा विकासका संभावना, अग्रणी क्षेत्र र गाउँपालिकावासीले चाहेको अवस्थालाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकाको देहायअनुसार दीर्घकालिन सोच तयार गरिएको छ ।

"सुरक्षित, सुन्दर, समृद्ध गंगाजमुना: कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार विकास हाम्रो चाहना"

"स्वस्थ, शिक्षित, सम्मानित, मध्यम आय तथा मर्यादित रोजगार प्राप्त गर्ने सुखी नागरिक बसोबास गर्ने जलवायु परिवर्तनको असर तथा प्रकोपको जोखिमबाट सुरक्षित, हरियाली, मनोरम र स्वच्छ गंगाजमुना" को चाहाना रहेकोछ ।

"सुरक्षित, सुन्दर, समृद्ध गंगाजमुना हाम्रो प्रतिवद्धता: कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार विकासमा उच्च प्राथमिकता" विकासको ध्येय रहेको छ । गाउँपालिकाको उपरोक्त दीर्घकालिन सोचलाई साकार पार्न कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार विकासमा उच्च प्राथमिकता सहित देहाय अनुसार विकासका निर्देशक सिद्धान्त तय गरिएको छ:

- ✓ **स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास र विस्तार:** संघ र प्रदेश सरकारको विकास सम्बन्धी सोच, लक्ष्य, उद्देश्यसँग तादाम्यता कायम गरी अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजसँग समन्वय, सहयोग र सहकार्यको माध्यमद्वारा स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास र विस्तार गरी समृद्धिको आधार तयार गरिनेछ ।
- ✓ **व्यवस्थित भू-उपयोग र योजनाबद्ध विकास:** राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०६९ बमोजिम भूमिको बनौट, क्षमता र उपयुक्तता, आवश्यकता र वर्तमान उपयोग समेतको आधारमा भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण सहित भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरी सोको पालना अभिवृद्धि गर्ने संयन्त्र र कानूनी र नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
- ✓ **उत्पादनमूलक, जलवायु तथा विपद् उत्थानशिल पूर्वाधार:** भू-उपयोग योजनाको आधारमा बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधार विकास योजना तर्जुमा गरी सो अनुसार पूर्वाधार विकास र सुविधा अभिबृद्धी गरिनेछ। पूर्वाधार तथा संरचना निर्माण गर्दा उत्पादन तथा आयमूलक क्षेत्रमा जोड दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ । साथै पूर्वाधार निर्माण गर्दा रिचार्ज पोखरी, बाँध निर्माण जस्ता जलवायु अनुकुलन आयोजनालाई विशेष प्राथमिकता दिने तथा संरचना निर्माण गर्दा वातावरण संरक्षण ऐन तथा नियम अनुसार वायोइञ्जिनियरिङ्ग र संरक्षण सम्बन्धी प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिइनेछ ।
- ✓ **प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापन:** गाउँपालिकालाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनको आधार केन्द्रको विकास गर्दै जनताको शिक्षा, स्वास्थ्य, विद्युत, खानेपानी, सरसरफाई लगायतका सेवा सुविधाको प्रत्याभूति गरिनेछ । यसका लागि सूचना, प्रमाण र ज्ञानमा आधारित ठोस योजना तर्जुमा, प्रभावकारी कार्यान्वयन र प्राप्त उपलब्धीको नतिजामूलक अनुगमन र प्रभावको लेखाजोखाको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ✓ **निजी, गैर सरकारी तथा समुदाय साझेदारी र सहकार्य:** पूर्वाधार निर्माण, संचालन, सेवा प्रवाहमा निजी, गैर सरकारी, सहकारी र समुदायसँग साझेदारी र सहकार्य गरी विकास उपलब्धीलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। कृषि पशुपालन, व्यवसाय सेवा, उत्पादन तथा बजारीकरण, खानेपानी तथा सरसफाइ, इञ्जिनियरिङ्ग जस्तानिजी क्षेत्र, गैर सरकारी र सहकारी संस्थासँग करार गरी वैकल्पिक प्रणालीमा आधारित सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरी स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सहज र प्रभावकारी बनाईनेछ । साथै विकास निर्माण कार्यमा निजी, गैर सरकारी, सहकारी र समुदायको लगानी र साझेदारी अभिबृद्धी गरिनेछ ।
- ✓ **समावेशीकरण, सुशासन तथा सदाचार प्रवर्द्धन:** देश विकासको अवको कार्यसूची सुशासन, विकास र समृद्धितय भएको छ । सुशासन विकास र समृद्धिको पूर्वसर्तको रुपमा रहेको छ । सुशासनको लागि विद्यमान सबै खालका विभेद तथा वहिष्करण अन्त्य, कानून तथा विधिको शासन, सरकारी, निजी, सहकारी र सामुदायिक साझेदारी, पारदर्शिता र जवाफदेहिता उच्चतम अभ्यास गरिनेछ। राजनीति तथा समाजमा बढ्दै गईरहेको अराजकता र भ्रष्टचार विरुद्ध सदाचार पद्धति अबलम्बन र सामाजिक जवाफदेहिता सम्बन्धी संयन्त्रहरूको एकीकृत र सचेत अभ्यास गरिने छ। यस प्रक्रियामा नागरिक समाजसँग साझेदारी र सहकार्य गरिनेछ ।

- ✓ **सूचना तथा नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापनः** विकास व्यवस्थापन प्रक्रियालाई सूचना, प्रमाण तथा ज्ञानमा आधारित तथा नतिजामूलक बनाईनेछ । यस प्रक्रियामा सूचना प्रविधि, अनुभव र सफल अभ्यासलाई अधिकतम परिचालन गरिनेछ ।

"हाम्रो संकल्प र प्रतिवद्धताः कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार विकास प्रवर्द्धनमा उच्च प्राथमिकता" लाई गाउँपालिकाको योजनावद्ध, समष्टिगत तथा दीगो विकासको लागि तय गरिएको दीर्घकालिन सोच हासिल गर्ने मूल ध्येय बनाइनेछ ।

१.२ लक्ष्य तथा उद्देश्य

यस प्रथम आवधिक योजना सुरक्षित, सुन्दर र समृद्ध गंगाजमुनाको दीर्घकालिन सोच प्राप्त गर्ने आधार योजनाको रुपमा रहने छ । "गंगाजमुनाबासीको आय, पोषण र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने" गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासको मुल लक्ष्य रहेको छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच अनुरुप उपरोक्त लक्ष्य हासिल गर्न आवधिक विकास योजनाको उद्देश्य देहायअनुसार रहेको छः

१. उत्पादन, रोजगारी र आयमा गुणात्मक तथा दीगो वृद्धि गर्नु
२. स्वस्थ, सिर्जनशिल र सीपयुक्त मानवीय शक्तिको विकास गर्नु
३. अन्तरआवद्धता, बजार तथा आधारभूत सुविधाको स्तर बृद्धि गर्नु
४. विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई वातावरणमैत्री, उत्थानशील र दीगो बनाउनु
५. सेवा सुविधा, कार्यसम्पादन तथा जवाफदेहिताको स्तरमा अभिबृद्धि गर्नु

१.३ समष्टिगत रणनीतिहरू

प्रथम आवधिक विकास योजनाले लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति अवलम्बन गरिनेछः

१. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकरण गर्ने,
२. पर्यटन, जडिबुटी एवं स्थानीय स्रोतमा आधारित उद्योग तथा व्यवसायको सिर्जना र विकास गर्ने,
३. गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइ सुविधा, सशक्तिकरण तथा समावेशीकरण प्रवर्द्धन तथा सुनिश्चित गर्ने,
४. यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पुर्वाधारको विस्तार र स्तरोन्नती गर्ने,
५. स्थानीय शासन, विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई वातावरणमैत्री, जलवायु तथा विपद् उत्थानशिल र दीगो बनाउने,
६. अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई सुदृढ बनाउने,

१.४ नतिजा तालिका

गाउँपालिकाको विकास प्रयासलाई योजनाबद्ध रुपमा दीर्घकालिन सोँच तथा ध्येय तर्फ उन्मुख गराउन र लक्ष्य, उद्देश्य तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न परिवर्तनको सिद्धान्तमा आधारित भई नतिजामूलक योजनाको ढाँचामा आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ । योजनामा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रलाई आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वन तथा वातावरण, संस्थागत विकास र सुशासन क्षेत्रहरूमा एकीकृत गरिएको छ । परिवर्तनको सिद्धान्त अनुसार तयार गरिएको गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासको एकीकृत नतिजा तालिका यस दस्तावेजको अनुसूची-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेद-३
आर्थिक विकास योजना

३.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

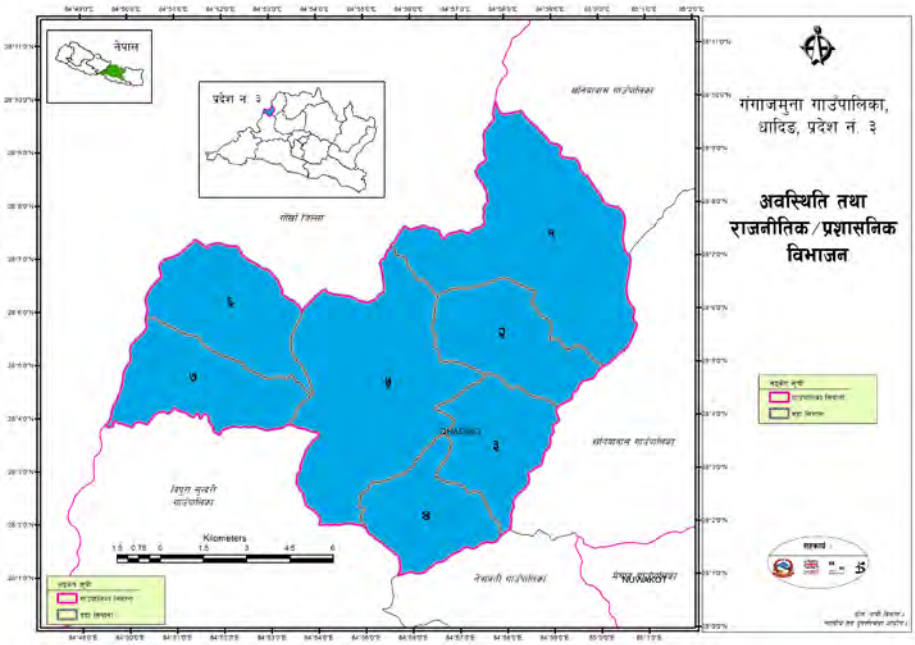

नेपालको संविधानको सुनिश्चित गरेको नागरिक खाद्य, मर्यादित रोजगारी र आयको अधिकार कार्यान्वयन गर्न संघ सरकार, प्रदेश सरकारको साथसाथै र स्थानीय सरकारको पनि महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । संवैधानिक व्यवस्था, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय कानून, नीति, योजना र लक्ष्यको आधारमा स्थानीय सरकारले योजनाबद्ध प्रयासद्वारा सो अधिकारको सुनिश्चित गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । यसलाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकाको समग्र विकासको अग्रणी क्षेत्रको रुपमा रहेको कृषि, पर्यटन तथा जडिबुटीको विकास तथा प्रवर्द्धन मार्फत उत्पादन, रोजगारी र आयवृद्धि तर्फ विकास प्रयासलाई डोऱ्याउन आर्थिक विकाससँग सम्बन्धित संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था समेत समस्या तथा चुनौती र चाल्नु पर्ने कदम बारे संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

३.१.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

नेपालको संविधानले सबै नेपालीलाई खाद्यको अधिकार प्रत्याभूत गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा भोकमुक्त विश्व बनाउने लक्ष्य लिएको सन्दर्भमा संघीय सरकारले बि.सं. २०७७ भित्र खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर हुने घोषणा गरेको एवम् पाँच वर्षभित्र कृषि उत्पादकत्व दोब्बर गर्ने प्रतिवद्धता जनाएको छ । हाल मुलुक कृषिको यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने उद्देश्यले १५ वर्षे कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ ।

गाउँपालिकामा प्रमुख रुपमा धान, मकै, कोदो र गहुँ उत्पादन हुने गरेको भएतापनि उत्पादन प्रणाली निर्बाहमुखी नै देखिएको छ । आलुखेती भने व्यवसायिक रुपमा उत्पादन हुनाले यसले स्थानीय अर्थतन्त्रमा उल्लेखनीय योगदान दिने गरेको देखिएको छ । गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रमा तरकारी बाली, दलहन बाली, तेलहन बाली, नगदे वालीका साथै मसलाबालीको समेत उत्पादन भईरहेको भएता पनि व्यवसायिक उत्पादनमा विशेष पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको कूल जमीनको ४,६४४ हेक्टर जमीन खेतीयोग्य जमीन रहेको छ । गाउँपालिकामा ९१.८६ प्रतिशत घरपरिवार कृषि पेशामा आबद्ध रहेको देखिन्छ । खाद्य सुरक्षातर्फ आफ्नै उत्पादनले वर्षैभरी खान पुग्ने परिवार १४ प्रतिशत रहेको छ । धानको औषत उत्पादन १.५ क्वीन्टल प्रति रोपनी हुने गरेको एवं स्थानीय रैथाने जातका मनसरा, कालाकाटे, झुत्ते मसिने, दर्माली, झिनुवाजस्ता धान खेती हुने गरेको छ । वीउको सन्दर्भमा मकै, कोदो र गहुँको वीउ स्थानीस्तरमा नै उत्पादन भई प्रयोग हुने गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाका खेती भैरहको जमीनमा वर्षमा २ खेती हुने जमीन ४० प्रतिशत रहेको छ । फलफूल (नास्पाती, स्याउ, चिया, कफी, अलैंची, टिमुर, आँप, कटहर, भूईंकटर, अमिला जातका फलफूल, लिची र केरा)

को उत्पादन तथा विस्तारका लागि गाउँपालिकामा उपयुक्त हावापानी रहेको छ। आलु उत्पादनका लागि पकेटकै स्वरुपमा स्थानीय जातकै बीउ प्रयोग गरी मुख्य रुपमा पोखराडाँडा, रिको करिव पुरै भूभाग, ढाँडखर्क, मझुवा, भैंसे, धजे, सादन क्षेत्रमा उत्पादन भैरहेको छ।

तरकारीको उत्पादन भने परम्परागत प्रविधिबाट भएपनि व्यवसायिक तरकारी खेतीको शुरुवात भएको एवं प्लाष्टिक घरमा खेती भईरहेको (गुम्दी, बुढाथुम, फूलखर्क) छ। गाउँपालिकामा व्यवसायिक तथा अगुवा कृषक करीव १५ जना, सक्रिय कृषि कार्यकर्ता १२ जना, १ जना कृषि प्राविधिक क्रियाशील देखिन्छन्। खेती कार्यमा १० वटा हाते ट्रेक्टरको प्रयोग भैरहेको, व्यवसायिक कृषि फर्म करीव १० वटा रहेको, ७ वटा कृषि सहकारीहरू रहेको, फूलखर्क तीनखण्डीमा मासिक २ पटक हाट वजार संचालन हुने गरेको तथा करीव ६० मे.ट. आलु भण्डारण गर्ने ३ वटा भण्डारगृह संचालनमा रहेको छ। उद्यमशिलता र व्यवसायिकतातर्फ कृषकहरूको संलग्नता बढिरहेको सन्दर्भमा आवश्यक मानव संशाधन एवं वजार पूर्वाधारको विकास तथा वजार संजाल निर्माण गर्ने जस्ता कार्य गर्ने सकिने संभावना रहेको देखिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

कृषि श्रमशक्ति अन्यक्षेत्रतर्फ पलायन हुनु, कम्तिमा ४० प्रतिशत खेतीयोग्य जमीन बाँझो रहनु, स्थानीय उपज खासगरी तरकारी तथा फलफूल उत्पादनको १२ महिना सुचारु सडक नहुँदा वजार पहुँच अत्यन्त कठीन हुनु, लागत लाभको दृष्टिकोणमा खेती प्रणाली खर्चिलो हुनु, माटोको नियमित परीक्षण नहुनु जस्ता समस्याले यस क्षेत्रको व्यवसायिक उत्पादनका लागि मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको देखिन्छ। स्थानीय रैथाने जातको संरक्षण हुन नसक्नु, व्यवसायिक सोचको कमी विद्यमान रहनु, पकेट खेती विकास कार्यक्रम नहुनु एव प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन नहुनु, गुणस्तरहीन बीउवीजनका कारण उत्पादकत्वमा ह्रास हुँदै जानु जस्ता समस्या विद्यमान देखिन्छ।

कृषि उपजको व्यवसायीकरणका लागि हाटवजारको प्रचलन नहुनु, कोल्ड स्टोरको सुविधा नहुनु, अधिकांश कृषकहरूमा व्यावसायिक कृषि र पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक, व्यवस्थापकीय र बजारीकरण सम्बन्धी ज्ञान, सीप र प्रविधिको प्रयोगमा कमी रहेको छ। व्यवसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, आधुनिक तथा महिलामैत्री प्रविधिको अभाव, कृषि बजारको कमी, वित्तिय सेवाको पहुँचमा कमी, कृषि बिमाको अभ्यास र संकलन केन्द्र व्यवस्था नहुनु, जंगली जनावरले बालीको नोक्सानी, सिंचाईको कमी, अनुसन्धानमूलक कृषि प्रणालीको कमी, वजारमुखी खेती प्रणाली नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीको रुपमा रहेका छन्। गाउँपालिकावासीको प्रमुख पेशा कृषि भएतापनि अधिकांश कृषकहरू परम्परागत खेती प्रणालीमा नै सिमित रहेको हुँदा व्यवसायिक खेती प्रणालीको समेत विकास हुन सकेको छैन।

साथै स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालको विभिन्न प्रजातीका बीउ बिजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरूले माग र आवश्यकता अनुसारको वोट विरुवा प्राप्त गर्न सकेका छैनन्। रैथाने बीउ विजनको उपलब्धता र संरक्षण नहुँदा वाह्य तथा आनुबांशिक जातिय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको प्रयोग गर्नु पर्ने वाध्यता रहेको छ। सो बीउ विजन समेत समयमा उपलब्ध हुन सकिरहेको अवस्था छैन। जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने हानीकारक झार, रोग तथा किराहरूको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा बृद्धि भइरहेको छ।

३.१.२ सिंचाई

विद्यमान अवस्था संभावना तथा अवसर

गाउँपालिका क्षेत्रमा ११ वटा सिंचाई कुलोबाट करीब ७०० रोपनी क्षेत्रफलमा सिंचाई सुविधा पुगेको छ। सिंचाई सेवा उपलब्ध हुनसक्ने श्रोतहरूको रुपमा आफल खोला, बगुवा खोला, काल्स्योङ खोला, सानी खोला, अर्जम खोला, घुमाउने खोला, मस्युङ खोला, बाँसखर्क खोला, ग्याङसिंङ खोला, गोर्था खोला, स्याल्दु खोला, अँधेरी खोला, बुढी खोला, बाहुनढाप खोला, पिप्ले खोला, लुम्री खोला, फापरे खोला, चेरिङ खोला आदि रहेको देखिन्छ। सिंचाईका स्रोतहरूको दीगो व्यवस्थापनबाट खेतीयोग्य भूमीमा सिंचाई सुविधा विस्तार गर्न सकिन्छ। उपलब्ध सिंचाई पूर्वाधारको उचित व्यवस्थापन गर्न सकेमा कृषि उत्पादनलाई व्यवसायिक बनाउन सकिने सम्भावना प्रसस्त रहेको छ।

समस्या तथा चुनौती

संचालित सबै प्रकार र प्रविधिका सिंचाई आयोजनाहरूको नियमित तथा स्थायी ढंगले मर्मत सम्भार हुन नसक्नु एवं सिंचाई सुविधा नपुगेका ठाउँका लागि बैकल्पिक सुविधाको कमी मुख्य चुनौतीको रुपमा देखिन्छ।

३.१.३ पशु विकास

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

गाउँपालिका क्षेत्रमा ३,७९८ घरपरिवार पशुपालन कार्यमा संलग्न रहेको देखिन्छ। पशु विकासका लागि गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्याप्त चरण क्षेत्रको विकास गर्न सकिने, पशुजन्य उत्पादनको वजारको सम्भावना रहेको एवं उत्पादकत्व वृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरूको व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धिजस्ता कार्य गर्न सकेमा यस क्षेत्रमा पशुपालन कार्यलाई थप व्यवसायिक वनाउन सकिने देखिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

उन्नत जातको गाईभैसी, बाखापालन नहुनु, आधुनिक किसिमको गोठ, खोरको व्यवस्थामा कमी, उन्नत घाँसको व्यवस्था नहुनु तथा दक्ष प्राविधिकको सेवा विस्तार हुन नसक्नु, दुग्ध चिस्यान केन्द्रको अभाव, सरल कर्जा र वीमाको व्यवस्था नहुनु उत्पादकत्व वृद्धि, वजार पूर्वाधारको विकास, उत्पादनमा संलग्न किसानहरूको व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धिजस्ता कार्य अझैपनि चुनौतीको रुपमा रहिरहेको छ। एग्रोभेटको सेवा उपलब्ध नहुनु, उन्नत जातको घाँसहरूको कमी, दक्ष जनशक्तिको अभाव, पशु स्वास्थ्य उपकरणको कमी, नश्ल सुधारको कमी, पशु विकास तथा प्रसार सेवाको कमीजस्ता पक्षहरू पनि थप समस्याको रुपमा रहेका छन्।

३.१.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

गाउँपालिकामा ४ वटा प्रमुख वजार केन्द्रहरू सातदोवाटो, तावल, फूलखर्क तिनखण्डे र बुढाथुममा आर्थिक कारोवार गर्ने व्यापार व्यवसायको संख्या करीव ७५७ रहेका, संचालित व्यापार व्यवसायमा २,१२५ जना संलग्न रहेको (पुरुष १,१३५ र महिला ९९०) देखिन्छ। गाउँपालिकामा कम्तिमा १३ वटा परम्परागत पानी घट्ट संचालनमा रहेको, स्थानीयस्तरमा पाउरोटी उद्योग, चित्रा खुँगा निर्माणजस्ता लघु प्रकृतिका उद्योगहरू संचालनमा रहेका, परम्परागत आरन व्यवसाय संचालन भैरहेको, साना ठूला गरी कम्तिमा ६६ वटा फर्निचर र कुटानी पिसानी मिलहरू संचालनमा रहेको देखिन्छ। कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने निगालो, फलफूल (आलुबखडा), चिराईतो जस्ता जडिबुटीको उत्पादन प्रचुर रहेको छ। यसैगरी वैदेशिक रोजगारबाट विप्रेषणलाई व्यवसायमा लगाउनका साथै वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिएको दक्ष जनशक्तिलाई स्थानीयस्तरमा उपलव्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गरी संचालन गर्न सकिने संभावना रहेको देखिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

उद्योग संचालन सम्बन्धी प्रर्याप्त सीप तथा जानकारीको कमी, उद्यमशिलता तथा सीप विकास तालिममा कमी हुनु परम्परागत व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु, उद्योग संचालनका लागि प्रर्याप्त लगानीको व्यवस्था नहुनु तथा स्थानीयस्तरमा सीपयुक्त मानव संशाधनको उपलव्धता नहुनु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ। यसका अतिरिक्त उत्पादनमुखी बजारको व्यवस्थापन नहुनु, व्यवसायिक सुचना केन्द्रको कमी जस्ता पक्ष पनि उद्योग व्यवसाय विकासको प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ।

३.१.५ बैंक, वित्तीय संस्था एवं सहकारी

क) विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि गाउँपालिकामा हाल १ वटा वैंक शाखा, १ लघुवित्त, ५ वटा वचत तथा ऋण सहकारी, ५ वटा कृषि सहकारी एवं ६ वटा साना किसान सहकारीबाट वित्तिय सेवा उपलब्ध भैरहेको छ। गाउँपालिकाका करीव ७० प्रतिशत घरपरिवार बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग आवद्ध रहेको देखिन्छ।

ख) समस्या तथा चुनौती

बैंक शाखाहरू सबै वडाहरूमा विस्तार नहुन, सहकारी संचालनमा कर्मचारी एवं पदाधिकारीहरूको क्षमतामा कमी, सहकारीको आफ्नै भवन नहुनु, सहकारीको नियमित एवं प्रभावकारी अनुगमन नहुनु, वित्तीय संस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु एवं व्यावसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी, स्थानीय जनताको आम्दानीमा कमी तथा बचतको अभ्यास न्यून हुनु यस क्षेत्रको विस्तारका लागि चुनौतीको रुपमा रहेको छ।

३.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ:

✓ उत्पादन, रोजगारी र आयमा गुणात्मक तथा दीगो वृद्धि गर्ने

३.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. कृषि उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधिकरण भएको हुनेछ ।
२. खेतीयोग्य जमीनमा भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
३. पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधीकरण भएको हुनेछ ।
४. उद्योग व्यवसायको सिर्जना, विकास र उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
५. बैंक तथा वित्तीय सेवामा गाउँबासीको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ ।

३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको आर्थिक विकाससम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपनाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
क. कृषि तथा पशु विकास	
१. कृषि र पशुपन्छी उत्पादन प्रवर्द्धन तथा प्रोत्साहन गरी कृषकलाई उद्यमी बनाउने	१. कृषि, पशुपन्छी, माछा लगायतका पकेट क्षेत्रहरू पहिचान तथा निर्धारण गरी आवश्यक सहयोगहरू एकीकृत रुपमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिने छ । २. वडास्तरमा जैविक खेती प्रवर्द्धन गर्न कृषक, कृषक समूह वा सहकारी र निजी क्षेत्र परिचालन गरिने छ । ३. घरदैलो गरी पशु स्वास्थ्य सेवा सहज र भरपर्दो बनाइने छ । ४. कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रहरूमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन, संकलन, प्रसोधन केन्द्रको विकास गरिने छ । ५. पशु विकास पकेट क्षेत्रहरूको सार्वजनिक तथा निजी जग्गामा भुईघाँस तथा डालेघाँसको ब्लक स्थापना गरी पशु आहारको न्यूनतालाई गरी पुरा गरिनेछ ६. सबै वडाका युवा, लक्षित वर्ग र कृषकहरूको सहभागितामा कृषि उद्यम सिर्जना र विकास सम्बन्धी तालिम संचालन गरिनेछ । ७. स्थानीय लोपोन्मुख बीउविजन, नश्ल, कृषि तथा पशुपन्छीजन्य जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवसायीकरण गरिनेछ । ८. बाँझो जमीन राख्ने प्रवृतिलाई न्यूनीकरण गर्न अनुदान एवं प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । यस्ता बाँझो जमीनको पहिचान, बाँझो रहनुको कारण समेत पहिचान गरी उपयुक्त बालीको उत्पादन कार्यमा प्रोत्साहन गरिने छ । ९. खाद्य तथा तरकारी उत्पादन बृद्धि गर्न खेतीयोग्य क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा विस्तार गर्दै जाने नीति लिइने छ । १०. संचालित सिंचाई कूलोको नियमित मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक कोषको व्यवस्था गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. कृषिजन्य उत्पादन तथा व्यवसायलाई औद्योगिकरण र विविधिकरण गर्ने ।	१. एक गाउँ एक उत्पादन जोड दिई वडास्तरमा जैविक खेती प्रवर्द्धन गर्न अगुवा कृषक, कृषक समूह वा सहकारी र निजी क्षेत्र परिचालन गरिने छ । २. कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रहरूमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन, संकलन, प्रसोधन केन्द्रको विकास गरिने छ । ३. तरकारी, फलफूल, मसलाबाली, दुध उत्पादन पकेट क्षेत्रलाई लक्षित गरी कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उपजहरूको संकलन र चिस्यान केन्द्रको विकास र विस्तार गरिनेछ । ४. स्थानीय उद्यमी, व्यवसायी, सहकारीको साझेदारीमा खेती, कृषि उपज प्रशोधन, पशुपंक्षी पालन, उत्पादन, प्रशोधन उद्योग तथा केन्द्र स्थापनामा जोड दिइनेछ ।
	५. तरकारी, कफी, मसलाबाली, माछा, गाईभैसी र वाखापालनमा केन्द्रित गरी नमूना कृषि फर्म मोडेलको रुपमा संचालन गरिनेछ । ६. इच्छुक युवा, लक्षित वर्ग र कृषकहरूका लागि कृषि उद्यम सिर्जना र विकास सम्बन्धी तालिम संचालन गरिनेछ ।
३. कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको विशिष्टिकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्वको वृद्धि गर्ने	१. जैविक मल तथा विषादीको उत्पादन एवं प्रयोग गर्न कृषकलाई सचेतना, जैविक उत्पादन प्रविधि र प्रसार कार्यक्रम संचालनको व्यवस्था गरिनेछ । २. स्थानीय कृषकको माग, विशिष्टकृत स्थानीय जातमा आधारित एक वडा एक वहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरीको स्थापना गरी विरुवाको उपलब्धतालाई सहज बनाइने छ । ३. नास्पाती, स्याउ, आँप, कटहर, भूँईकटहर, केरा, अनार, लिची, अमिला जातका फलफूल, चिया, अलैंची, कफि, टिमुर, मसलाजन्य बाली आदिको पकेट क्षेत्र पहिचान गरी स्थान, माटो र हावापानी अनुसारको बाली छनौट गरी व्यवसायिक उत्पादनको लागि कृषि प्रसार तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ ।
४. दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन मार्फत प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने	१. कृषि तथा पशुपालन व्यबसायलाई प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय स्तरमा एक वडा एक कृषि र एक पशु प्राविधिक व्यवस्था गरिनेछ । २. कृषि सेवा प्रवाह र प्रविधी प्रसारमा गैसस, नीजि कम्पनी तथा समुदायमा आधारित संस्थासँग सेवा करार जस्ता वैकल्पिक प्रणाली र प्राविधिक सेवा प्रवाह गरिनेछ । ३. माटो विज्ञान लगायत कृषि र पशु विकाससँग सम्बधित अध्ययन अनुसन्धान तथा प्रविधि हस्तान्तरणका लागि नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारका संबन्धित निकाय एवं विश्वविद्यालय, शैक्षिक तथा अनुसन्धानमूलक संस्थासँग समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गरिनेछ ।
५. कृषकलाई कृषि यान्त्रिकीकरणमा सहयोग गर्ने	१. कृषकलाई अत्यावश्यक यन्त्र उपकरण उपलब्ध गराउन आवश्यक प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गरिने छ । २. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी कृषि औजार तथा यन्त्रहरूको उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ । ३. कृषकहरूको लागि श्रममा आधारित उत्पादन, भण्डारण, प्रसोधन र बजारीकरणका प्रविधि हस्तान्तरण व्यवस्था गरिनेछ । ४. कृषि सामग्री, अनुदान, बीमा, ऋण, शित भण्डार, संकलन, प्रशोधन र विक्री केन्द्र, बजारीकरण र कृषि सूचनामा किसानको सहज पहुँच अभिबृद्धि गरिनेछ
ख. उद्योग र व्यापार	

रणनीति	कार्यनीति
१. स्थानीय स्रोत साधन, कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार गर्ने	१. कृषि, पशु, माछा र वनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको स्थापना र संचालन गरिनेछ । २. युवालाई लक्षित गरी सीप र उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ३. स्थानीय समुदायलाई उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको उत्पादनमा आधारित सचेतना, सीप र प्रविधि हस्तान्तरण गरिने छ ।
२. स्थानीय खानी र खनिजजन्य पदार्थको अध्ययन अनुसन्धान र उत्खनन्को व्यवस्था गर्ने	१. गाउँपालिका क्षेत्रमा संभाव्य खनिजजन्य पदार्थको अध्ययन अनुसन्धान तथा पहिचान गरी क्षेत्र नक्शाकंन गरिनेछ । २. संभाव्य खनिजजन्य पदार्थ उत्खनन् गर्न सम्बन्धित निकायसँग वहश र पैरवी गरिनेछ । ३. स्थानीय खनिजन्य पदार्थमा आधारित उद्योग स्थापना प्रोत्साहन गर्ने
३. उद्यम विकास सेवा प्रवाह गर्न सेवा करार गर्ने	१. उद्यम विकास सेवा (उद्यमशिलता विकास तालिम, सीप र प्रविधि हस्तान्तरण, मुल्य श्रृंखला विश्लेषण, बजार सेवा, वित्तीय र कानूनी) प्रवाह गर्न प्रतिस्पर्धात्मक रुपमा पेशागत दक्षता भएको गैर सरकारी संस्था वा निजी क्षेत्रसँग सेवा करार गरी सेवा प्रवाह गरिनेछ । २. संघीय ऐनको व्यवस्था अनुसार उद्योग व्यवसाय दर्ता, नविकरण, खारेजी सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी गाउँपालिकामा उद्योग, व्यवसाय दर्ता, नविकरण, खारेजीको व्यवस्था सुचारु गरिनेछ । ३. साझा सुविधा केन्द्रको संभाव्यता अध्ययन गरी स्थापनाको लागि पहल गरिनेछ ४. सहकारी संस्था मार्फत गाउँपालिकामा कोशेली घर संचालन तथा वडाहरूमा स्थानीय वस्तुको संकलन तथा आउटलेटको विस्तार गरिनेछ ।
ग. बैक, सहकारी, वित्तीय सेवा, श्रम र रोजगारी	
१. व्यवसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच बृद्धि गर्ने	१. बैंकिङ लगानी कृषि क्षेत्रमा बृद्धि गर्न पैरवी गरिने छ । २. वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रम संचालन तथा विस्तार गरिने छ । ३. आर्थिक कारोवार विस्तारका लागि बैंक तथा वित्तीय शाखा विस्तार सहजीकरण गरिनेछ । ४. सहकारीहरूको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणको माध्यमबाट सुशासन प्रवर्द्धन गरिने छ ।
२. युवालाई लक्षित गरी उत्पादन, रोजगारी आयमा बृद्धि गर्ने	१. वेरोजगार युवालाई प्राथमिकता दिई कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसायमा आधारित उद्यम, व्यवसाय र योजना संचालन गरिने छ । २. वैदेशिक रोजगारीमा रहेका परिवार, फर्केका र जान लागेका युवा वा लाई कृषि, पशुपालन, वन, माछा र पर्यटनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योग व्यवसाय संचालनको लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

३.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको आर्थिक विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिकाको नेतृत्वमा स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र, प्रदेश तथा संघ सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

विषय क्षेत्रप्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल १.१: कृषि उत्पादनको व्यावसायिकरण र विविधिकरण भएको हुनेछ (कृषि विकास)।					
१.१.१ उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	०	२१	३००००	प्रत्येक वडामा ३-३ बालीको पकेट विकास गर्ने (१.रैथाने जातको धान मनसरा, कालाकाटे, झुत्ते मसिने, दर्माली, झिनुवा, २. नास्पाती, स्याउ, आँप, कटहर, भूईंकटर, अमिला जातका फलफूल, लिची र केरा ३. चिया, कफी, अलैंची, टिमुर आदिमा केन्द्रित गर्ने)
१.१.२ आलु वाली विकास कार्यक्रम	रोपनी	२००	५००	३०००	पोखराडाँडा, रिको करिव पुरै भू-भाग, ढाँडखर्क, मझुवा, भैंसे, धजे, सादन
१.१.३ जडिबुटी खेती विस्तार कार्यक्रम	रोपनी	०	२००	२००००	वडा नं. १, २, ३, ५ र ६ का उच्च पहाडी भेगमा जडिबुटी, लोक्ता, सेतो बोरुवा, निगालो, चिराईतो, जटामसी, हिरामसी, पाँचऔले
१.१.४ व्यवसायिक तरकारी पकेट कार्यक्रम	रोपनी	२५	२००	५०००	सवै वडामा मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेतीको पकेट कार्यक्रम संचालन गर्ने
१.१.५ व्यवसायिक माछापालन कार्यक्रम (ह्याचरी समेत)	पोखरी	२४	५०	१२८००	उपयुक्त स्थान छनौट गरी मागको आधारमा
१.१.६ जैविक मल तथा विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	०	२००	१००००	गोठ सुधार कार्यक्रम समेत
१.१.७ बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र संचालन	संख्या	०	७	१०५००	स्थानीय आवश्यकता अनुसार विउ विरुवा उत्पादन गर्ने
१.१.८ कृषि पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	संख्या	१	१४	११००००	कृषि हाट वजार ४, संकलन केन्द्र ७, प्रशोधन केन्द १ गापास्तर, बीउ भण्डारण गृह १ गापास्तर, शीतभण्डार गृह १ (१००० मेट)
१.१.९ कृषि प्राविधिक व्यवस्थापन	जना	१	७	३०००	एक वडा एक कृषि प्राविधिक
१.१.१० कृषि सालबसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	१२५००	मागको आधारमा
कृषि विकास जम्मा				२१६८००	
प्रतिफल १.२: खेतीयोग्य जमीनमा भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ (सिंचाई)					
१.२.१ सिंचाई कूलो निर्माण	संख्या	११	३०	८००००	आफल खोला, बगुवा खोला, काल्स्योङ खोला, सानी खोला, अर्जम खोला, घुमाउने खोला, मस्युङ खोला, बाँसखर्क खोला, ग्याङसिंङ खोला, गोर्था खोला, स्याल्दु खोला, अँधेरी खोला, बुढी खोला, बाहुनढाप खोला, पिप्ले खोला, लुम्री खोला, फापरे खोला, चेरिङ खोला, डेयुङ खोला
१.२.२ सिंचाई योजना मर्मत सम्भार	संख्या	०	५	२५०००	नियमित मर्मत सम्भार गर्ने
१.२.३ बैकल्पिक सिंचाई कार्यक्रम	संख्या	०	१	१००००	मागका आधारमा सुख्खा पोखरी, थोपा सिंचाई र लिफ्ट सिंचाई आदि
१.२.४ सालवसाली कार्यक्रम	संख्या	१	१	१००००	नियमित कार्यक्रम
कृषि विकास जम्मा				१२५०००	
प्रतिफल १.३: पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधीकरण भएको हुनेछ (पशु विकास)।					

विषय क्षेत्रप्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.३.१ उन्नत घाँसेबाली विकास कार्यक्रम	रोपनी	०	५००	५०००	सार्वजनिक र निजी जग्गामा कृषि समूह, सहकारी मार्फत प्रवर्द्धन गर्ने
१.३.२ चरणक्षेत्र विकास कार्यक्रम	रोपनी	०	५००	५०००	रिको खर्क, फूलखर्क, चिम्चेत, डेचेत, फोस्याङ खर्क, पारागाङ, सेलेरी नेन, खोस्याङ खर्क, देशाल खर्क, पासाङचोक, जोगीडाँडा, बर्चेत, पुङपुङ डाँडा, पाताले, वसेरी आदि ठाउँ गरी २० भन्दा बढी
१.३.३ पशुपंन्छी नमूना फर्म स्थापना र संचालन	संख्या	०	७०	७००००	प्रत्येक वडा कम्तिमा १०/१० वटा नमूना फर्म मागको आधारमा (उन्नत गाईं, भैंसी, भेंडा, बाख्रा, बंगूर, कुखुरा, हाँस) को व्यवसायिक पालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने
१.३.४ वोयर वाखा स्रोत केन्द्र तथा बाखापालन कार्यक्रम विस्तार	संख्या	१	४	६०००	कृषक समूह/सहकारी मार्फत संचालन गर्ने
१.१.५ पशु स्वास्थ्य प्राविधिक परिचालन	जना	१	७	१५००	एक वडा एक प्राविधिक
१.३.६ पशुजन्य उत्पादन तथा प्रशोधन कार्यक्रम	संख्या	०	१६	२७५००	उपयुक्त स्थानमा नश्ल सुधार तथा पशु उपचार केन्द ३, दुग्ध चिस्यान केन्द्र ३, मासु वजार पूर्वाधार १०,
१.३.७ पशुसेवा सालवसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	१२५००	गापास्तरमा
पशु विकास जम्मा				१२७५००	
प्रतिफल १.४: उद्योग व्यवसायको सिर्जना, विकास र उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ (उद्योग र व्यापार)।					
१.४.१ उद्योगको संभाव्यता अध्ययन	पटक	०	१	२०००	गापास्तरमा
१.४.२ कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षी उपज प्रशोधन उद्योग स्थापना र संचालन	संख्या	०	५	२५०००	प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी कृषिको २, जडिबुटी सम्बन्धी १, पशुपंक्षी उपज सम्बन्धी १ र निगालोको १ गरी ५ वटा उपयुक्त पाँच स्थानमा संचालन गर्ने
१.४.३ उद्यम विकास सेवा संचालन	संख्या	०	२००	९०००	सेवा प्रदायकसँग करार गरी सेवा प्रवाह गर्ने
१.४.४ सीप तथा प्रविधि हस्तान्तरण र बजार पूर्वाधार कार्यक्रम	पटक	०	५	१००००	लक्षित वर्गका उद्यमीलाई केन्द्रित गर्ने
उद्यम विकास जम्मा				४६०००	
प्रतिफल १.५: बैंक तथा वित्तीय सेवामा गाउँबासीको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ (बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा)।					
१.५.१ सहकारी क्षमता विकास कार्यक्रम	वटा	०	१७	५०००	कृषि तथा साना किसान सहकारीमा जोड दिने
१.५.२ वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	पटक	०	५	५०००	सहकारी, समूह र टोल विकास संस्थासँगको साझेदारीमा गर्ने
१.५.३ विप्रेषण पुँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	०	१००	१०००	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका वा परिवारलाई लक्षित गर्ने
१.५.४ उद्यमशिलता तथा सीप विकास कार्यक्रम	जना	०	३००	३०००	वाहिर गएका र वेरोजगारलाई कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसायमा केन्द्रित गर्ने
बैंक तथा वित्तीय सेवा जम्मा				१४०००	
आर्थिक विकास कूल जम्मा				५२९३००	

परिच्छेद-४
संस्कृति तथा पर्यटन योजना

४.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सुनिश्चित गरेको खाद्य सुरक्षा, मर्यादित रोजगारी र आयको अधिकारलाई साकार पार्न संघ सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारको संयुक्तभूमिका रहन्छ। यसका लागि संघ, प्रदेश तथा स्थानीय कानून, नीति, योजनाको आधारमा स्थानीय सरकारले योजनाबद्ध तथा विशेष प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ। साथै नेपालको पर्यटन नीति २०६५ ले राष्ट्रिय सम्पदाहरूलाई दिगो उपयोगको माध्यमबाट पर्यटकीय क्रियाकलापमा प्रयोग गरी राष्ट्रिय आयमा पर्यटन क्षेत्रको उल्लेख्य मात्रमा बृद्धि गराई जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्य राखेको छ। उपरोक्त संवैधानिक अधिकार क्षेत्र र राष्ट्रिय नीतिलाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकाको समग्र विकासको एक अग्रणी क्षेत्रको रुपमा पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धनलाई उत्पादन, रोजगारी र आयवृद्धि तर्फ डोऱ्याउन पर्यटन र साँस्कृति सम्पदा सम्बन्धी क्षेत्रको संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था समेत समस्या तथा चुनौती र चाल्नु पर्ने कदम बारे संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ।

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

पर्यटकीय महत्वको दृष्टिकोणले गंगाजमुना, पासाङ चोक, तिनसुरे, पोखरा डाँडा, गोरगाङ तथा तामाङ्ग, घले जनजाती अन्य जातजातको भेषभुषा, खानपिन, कला भाषा र सँस्कार तथा सँस्कृति रहनुले सँस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारको प्रचुर संभावना देखिन्छ। करीव ६० कि.मि लम्बाई भएको ९ वटा पर्यटकीय पदमार्ग पहिचान भैसक्नुले पनि पर्यटकीय क्षेत्रको विकासको संभावना देखिन्छ। यसै गाउँपालिकाका करीव २० जनाभन्दा बढी पर्यटन व्यवसायीको रुपमा तथा पर्यटकीय गाईड कम्तिमा ५० जना संघीय राजधानीमा क्रियाशील रहनुले पनि यस क्षेत्रको विकास र प्रर्वद्धनमा योगदान पुग्नसक्ने देखिन्छ। गाउँपालिकामा बसोबासका लागि करिब २४ वटा होटल संचालनमा रहेको तथा वडा नं. ६ मा देउरालीमा होमस्टेको संचालन हुनुले यस क्षेत्रको विकासमा योगदान पुग्ने सक्ने देखिन्छ। रुवी पर्यटन, धादिङ जिल्लाको असन र इन्द्रचोकमा रुपमा परिचित तावल लगायतको स्थानहरू र तामाङ सँस्कृती, मौलिक कला र व्यवसायले यस गाउँपालिकाको सँस्कृति र पर्यटन विकासको संभावनाको महत्व अझ बढाएको छ।

त्रिधार्मिक (बौद्ध, हिन्दु तथा क्रिस्चियन) धर्मालम्बीको बसोबास र रहनसहन रहेको यस क्षेत्रमा तामाङ्ग, क्षेत्री, ब्रामहण, घले र दलित समुदायमा आ-आफ्नै धार्मिक र साँस्कृतिक विवधिता रहेको छ। गाउँपालिकामा धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल गंगाजमुना झरना लगाएत दर्जनौं, गुम्वा, मन्दिर र चर्चहरू रहेको छ। तामाङ्ग तथा नेपाली भाषाको भाषिक अभ्यास रहेको छ। परम्परागत सोरठी, घाटु, चुडका, दोहरी जस्ता गीत तथा नृत्यको अभ्यास रहेको छ। चार्डवाडका रुपमा ल्होसार, दशैं तिहार, क्रिशमस डे, माघे सक्रान्ती प्रमुख चाडका रुपमा रहेका छन्।

नेपालको राष्ट्रिय गौरवको आयोजना बुढीगण्डकी जलाशययुक्त आयोजना तथा मध्यपहाडी लोकमार्गको आधार क्षेत्रको रुपमा अवस्थित रहेको हुँदा यस गाउँपालिकामा ग्रामीण तथा धार्मिक पर्यटनको ठूलो संभावना देखिन्छ। यसका साथै यस क्षेत्रको भूगोल भए मनास्लु संरक्षण क्षेत्र तथा प्रदेश नं ३ को धादिङ जिल्लाको उत्तरवर्ती क्षेत्र रुभी भ्याली प्रवेश मार्गको रुपमा समेत यस गाउँपालिकालाई विकास गर्न सक्ने अवसर देखिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

ऐतिहासिक एवं धार्मिक क्षेत्रको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन प्रभावकारी नहुनु, पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान एवं संभावनाका लागि कुनै योजना नहुनु, भएका सम्पदाहरूको प्रचार प्रसार हुन नसक्नु, व्यवस्थित रुपमा होमस्टे लगायत पर्यटकीय सुविधाहरूको उपलब्धतामा कमी, सुरक्षित पर्यटन प्रति आश्वस्त पार्न नसक्नु एवं व्यवस्थित होटल नहुनु, पर्यटन प्रवर्द्धनको निम्ति आवश्यक नीति नियम तथा ज्ञानको कमी हुनु, पर्यटकीय विकासको लागि आवश्कीय सूचना, सडक तथा पदमार्ग, खानेपानी र सरसफाइ, टुर गाइड (पथ प्रदर्शक), होटल व्यवसाय, बैंक, वित्तिय संस्था उपयुक्त प्रविधि आदि प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ।

मौलिक धर्म, कला तथा संस्कृतिको संरक्षणमा कमी रहेको यस क्षेत्रमा ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलको संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रसार हुन सकेको छैन। आदिवासी तामाङ्ग भाषाको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा कमी रहेको छ भने लोक भाषा, गीत तथा कलाको

अभ्यास कमी रहेको छ। स्थानीय सम्पदा तथा संस्कृतिको अध्ययन तथा अनुसन्धानमा हुन सकेको छैन।

४.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको सँस्कृति तथा पर्यटन विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ:

✓ नेपालको एक साँस्कृतिक र पर्यटकीय महत्वको क्षेत्रको रुपमा स्थापित गर्ने

४.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाको विकास, विस्तार र स्तरोन्नती भएको हुनेछ।
२. स्थानीय साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।
३. पर्यटन विकास र प्रवर्द्धनको लागि संस्थागत क्षमता विकास भएको हुनेछ।

४.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको सँस्कृती र पर्यटन विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपनाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन देहाय अनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
ख. पर्यटन विकास र सस्कृति	
१. पर्यटकीय स्थल, स्रोत र सम्पदाको पहिचान नक्शाङ्कन, विकास र प्रवर्द्धन गर्ने	✓ गाउँपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा गरी सोको प्राथमिकताको आधारमा पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकास र सेवा सुविधा अभिबृद्धि लगायतका कार्यहरू चरणबद्ध रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। ✓ पर्यटकीय स्थल र सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन गरी पर्यटकीय सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गरिनेछ। ✓ गैसस, निजी क्षेत्र र समुदायसँग साझेदारीमा पर्यटन विकासका कार्यहरू संचालन गरिनेछ।
२. पर्यटकीय सम्पदा, सेवा तथा सुविधाको विस्तार र स्तरोन्नती गरिनेछ।	✓ प्राकृतिक, दृश्यावलोकन, धार्मिक, साँस्कृतिक, कृषि र ग्रामीण जनजीवनमा आधारित दिगो पर्यटनको विकास गरिनेछ। ✓ स्थानीय संस्कृति एवं रितीरिवाजको प्रवर्द्धन सहित होमस्टे कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। ✓ कृषि तथा पशुपालन पकेट क्षेत्रजस्ता एकीकृत कृषि फर्म सहित कृषि पर्यटनको विकास र विस्तार गरिनेछ। ✓ पर्यटन विकास र विस्तार कार्यलाई सम्पदाको संरक्षण र सम्बर्द्धनसँग एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ। ✓ पर्यटन विकास विशेष गरी युवा, महिला र लक्षित वर्गमा रोजगारी सृजना र आय बृद्धि गरिने छ। ✓ कृषि, उद्यम र पूर्वाधार विकाससँग एकीकृत गरी पर्यटन विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ। ✓ निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरी गाउँपालिकाको संभाव्य पर्यटकीय स्थलहरूमा पर्यटकीय पूर्वाधार लगायत सेवासुविधा विस्तार र स्तरोन्नती गरिनेछ। ✓ पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आयको लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याउन विकासका कार्यक्रमलाई लक्षित वर्ग र समुदाय प्राथमिकता दिई संचालन गरिने छ।

रणनीति	कार्यनीति
३. पर्यटन विकासलाई समष्टिगत विकासको अग्रणी क्षेत्रको रुपमा विकास र प्रवर्द्धन गर्न संस्थागत आधार तयार गर्ने	✓ गाउँपालिकामा पर्यटन विकास तथा साँस्कृतिक संरक्षण समिति र शाखा गठन गरी पर्यटन विकास, सँस्कृति संरक्षण र प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू व्यवस्थित रुपमा संचालन गरिनेछ । ✓ स्थानीय सँस्कृति, कला तथा रहनसहनलाई पर्यटन विकाससँग आवद्ध गरी संरक्षण र प्रवर्द्धन गरिनेछ । ✓ पर्यटन विकास र साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्राथमिकतासाथ लगानी गरिनेछ ✓ पर्यटन तथा सँस्कृति प्रवर्द्धन लागि निजी, समुदाय, विकास साझेदारी र सहकार्यमा अभिबृद्धि गरिनेछ ।
४. स्थानीय कला, सँस्कृती र मौलिक अभ्यास मौलिकता र उपयोग बारे अध्ययन अनुन्धान गर्ने	✓ विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रसँग समन्वय र सहकार्य गरी कला सँस्कृती सो को मौलिकता, संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा उपयोग बारे अध्ययन अनुसन्धान गरिनेछ । ✓ मौलिक कला संस्कृति र अभ्यासलाई स्थानीय ज्ञान व्यवस्थापनको आधारको रुपमा विकास गरिनेछ । ✓ स्थानीय कला, भाषा, सस्कृति, रहनसहनका बारेमा फिल्म तथा डकुमेन्ट्री निर्माण गर्न पहल गरिनेछ ।
५. स्थानीय साँस्कृतिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी पर्यटन विकासको अवसरमा अभिबृद्धी गर्ने	✓ हामेस्टे संचालन गरी कला सँस्कृतीलाई पर्यटन विकाससँग आवद्ध गरिनेछ । ✓ तामाङ्ग तथा घले संग्रालयको स्थापना र विकास गरी सोसँग सम्बन्धित कला, सँस्कृती र भेषभुषाको संकलन गरिनेछ । ✓ परम्परागत सिल्पी पेशालाई नयाँ प्रविधि हस्तान्तरण गरी व्यावसायिक बनाइनेछ । ✓ कला, सँस्कृती, चलन, भेषभुषाको मौलिकता उपयोग बारे प्रकाशन, प्रसारण गरिनेछ । ✓ कला तथा संस्कृति सम्बन्धी प्रदर्शन र प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

४.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको सँस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता आधारमा देहाय अनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

विषय क्षेत्र प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल १.६: स्थानीय साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुनेछ (साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धन)					
१.६.१ साँस्कृतिक सम्पदा अध्ययन, अनुसन्धान तथा अभिलेखन	पटक	०	२	१२००	विश्व विद्यायल तथा अध्ययन संस्थानसँग समन्वय गरी अध्ययनको व्यवस्था गर्ने
१.६.२ स्थानीय सम्पदा संरक्षण	पटक	०	५	२०००	✓ मौलिक सम्पदा अध्ययन ✓ विद्यालय स्तरिय मौलिक नाच तथा गीत प्रतियोगिता ✓ मौलिक सम्पदा संरक्षण समिति गठन

विषय क्षेत्र प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.६.३ साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षण, पूर्वाधार निर्माण र सुधार कार्यक्रम	पटक	०	५	११५००	✓ गुम्वा ११ ✓ मन्दिर ५३ ✓ चर्च ४५ ✓ ध्यान केन्द्र २ ✓ सत्ससँग केन्द्र ३
१.६.४ सँस्कृति प्रवर्द्धन र योग कक्षा	पटक	०	५	१५००	माध्यामिक विद्यालयहरूमा
साँस्कृतिक सम्पदा जम्मा				१६२००	
प्रतिफल १.७: पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाको विकास, विस्तार र स्तरोन्नती भएको हुनेछ (पर्यटकीय विकास)					
१.७.१ पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा	संख्या	०	१	३०००	गाउँपालिकास्तर
१.७.२ पर्यटकीय पदमार्ग विकास र विस्तार र स्तरोन्नती कार्यक्रम	कि.मि.	०	६०	१८०००	✓ किन्ताङ फेदी - सातदोबाटो - पोखरा - तिनसुरे पदमार्ग ✓ कुताल - तावल - रिस्याङ कुना - पासाङचोक महादेवस्थान ✓ चिम्चोक - लताब- पासाङचोक महादेवस्थान पदमार्ग ✓ ओडारे - भैंसे - ठूलोनाङे - तिनसुरे पदमार्ग ✓ मण्डली-पैयूँखर्क-गंगाजमुना-तिनसुरे पदमार्ग ✓ सुकौरा-साँधपीपल-कालिका - डाँडागाउँ-तिनसुरे पदमार्ग ✓ लताब-लोङ्गरचेत-किचेत हुँदै गणेश हिमाल पदमार्ग ✓ किचेत-गोरगाङचोकसम्म ✓ रिगाउँ मा.वि.देखि पारोगाङ हुँदै पासाङचोकसम्म ✓ ताजिम्राङ - परिङाङ
१.७.३ पर्यटन क्षेत्र विकास कार्यक्रम	संख्या	०	१	१०५०००	गंगाजमुना, पासाङ चोक, तिनसुरे, पोखरा डाडाँ, गोरगाङ
१.७.४ पर्यटन सूचना केन्द्र व्यवस्थापन	संख्या	०	५	२५००	गापास्तर
१.७.५ पर्यटन क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	१	५	१०००	श्रव्यदृश्य, पत्रिका, अनलाईन र सूचना सामग्री उत्पादन, प्रकाशन र प्रशारण
१.७.६ ग्रामीण पर्यटन र होमस्टे कार्यक्रम	संख्या	१	५	२४००	वडा नं. १, २, ३, ४ र ५ कम्तीमा एक एक गाउँमा
१.७.७ कृषि पर्यटन कार्यक्रम	स्थान	०	७	२८००	एक वडामा एक स्थानमा मोडेलको रुपमा विकास गर्ने
१.७.८ पर्यटकीय सेवा संचालन कार्यक्रम	पटक	०	४	३०००	✓ होमस्टे, ✓ टूर गाईड ✓ साँस्कृतिक पर्यटन ✓ कृषि पर्यटन

विषय क्षेत्र प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.७.९ पर्यटन उद्यम विकास कार्यक्रम	जना	०	५०	१५००	✓ पर्यटन व्यवसायी, जिल्ला र राष्ट्रिय स्तरका सम्बन्धित निकायसँग साझेदारी गर्ने
१.७.१० गाउँपालिका, निजी क्षेत्र, समुदाय र सरोकारवाला क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	०	५	२५००	समिति, शाखा, निजी क्षेत्र र समुदायका अगुवा र व्यवसायलाई समावेश गर्ने
१.७.११ पर्यटन सम्बन्धी नियमित कार्यक्रम	पटक	०	५	१००००	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको ससर्त अनुदानबाट संचालन हुने
पर्यटन विकास जम्मा				१५१७००	
संस्कृति तथा पर्यटन कूल जम्मा				१६७९००	

परिच्छेद - ५
सामाजिक विकास योजना

५.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच, सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षाको यथोचित व्यवस्थापन, स्वस्थ तथा सभ्य संस्कृतिको विकास र साँस्कृतिक विविधता कायम राख्दै सम्पदाको संरक्षण गर्ने कुरालाई राज्य निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समाविष्ट गरेको छ । संविधानतः शिक्षा, स्वास्थ्य र समावेशीकरणका आधारभूत सवालहरू मौलिक हकको रुपमा स्थापित भइसकेका छन् । वर्तमान १५ औं राष्ट्रिय योजनाले सामाजिक विकास गुणस्तरीय जीवन तथा समृद्धिको आधार हो भन्ने कुरालाई मनन गर्दै समतामूलक सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक संरचना निर्माणमा योगदान गर्दै हरेक नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापनको लागि अवसरको वृद्धि गर्ने कुरालाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ ।

शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमूखी बनाउदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी नैतिक एवं राष्ट्रिय हित प्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने राज्यको मुल नीतिअनुसार संरचनागत तथा नीतिगत आधारहरू परिपक्व बन्दै गएका छन् । गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज, सुलभ र समान पहुँचको सुनिश्चितता तर्फ थप अग्रसरता जरुरी रहेको छ । सामाजिक न्याय तथा सामाजिक सुरक्षामा सबैको पहुँच कायम गर्दै स्वस्थ तथा सभ्य संस्कृतिको विकास गरी सामाजिक सु-सम्बन्धमा आधारित समाजको निर्माण गर्नु आजको मुख्य आवश्यकता रहेको छ । साँस्कृतिक विविधता कायम राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने दिशामा स्थानीय सरकारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारीका रुपमा रहेको देखिन्छ । सामाजिक विकासलाई गुणस्तरीय जीवन यापनको आधार रुपमा लिई संघ सरकार, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्य र समन्वयमा स्थानीय सरकारले अर्थपुर्ण प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस गंगाजमुना गाउँपालिकाको समृद्धीकालागि शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद, कला तथा संस्कृति जस्ता क्षेत्रमा गाउँपालिकामा भएका सम्भावना, अवसर र विद्यमान अवस्था सहित समस्या तथा चुनौती पहिचान गरिएको छ ।

५.१.१ शिक्षा तथा सीप विकास

विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

नेपालको संविधानले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकका रुपमा प्रत्याभूत गर्दै आधारभूत तहसम्मको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा पाउने हकलाई प्रत्याभुत गरेको छ । नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा सबैलाई गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याउने कुरालाई प्राथमिकता दिएको छ ।

पुर्ण साक्षर जिल्ला घोषणा भएको धादिङ जिल्ला अन्तर्गतको यस गंगाजमुना गाउँपालिकामा औषत प्रौढ साक्षरता ७३.१ प्रतिशत रहेको छ । प्राविधिक धारको १ वटा विद्यालय, ८ वटा माध्यामिक विद्यालय, ४० वटा आधारभूत विद्यालय, ४५ वटा वाल विकास केन्द्र, २ वटा संस्थागत विद्यालय शैक्षिक पूर्वाधारको रुपमा रहेका छन् । सबै माध्यमिक विद्यालयमा इन्टरनेट सेवा र विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशाला रहेका छन् । शैक्षिक संस्थाहरूमा बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्वन गरिएको यस क्षेत्रका विद्यालयहरूमा एकीकृत पाठ्क्रम कार्यान्यनमा रहेको छ भने भवन तथा कक्षाकोठा भुकम्प प्रतिरोधी र पर्यात संख्यामा निर्माणहुँदै गरेका छन् । छात्रालाई विद्यालय शिक्षामा सहज गराउन माध्यमिक विद्यालयमा सेनिटरी प्याड उपलब्ध गराइएको छ भने विद्यालयमा खानेपानी र छात्रामैत्री शौचालयको व्यवस्था रहेको छ । यस क्षेत्रको समग्र शैक्षिकस्तर र गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ ।

समस्या तथा चुनौती

शैक्षिक क्षेत्रमा भएको उल्लेखनिय सुधारका बावजुद यस क्षेत्रमा केही सामान्य र केहि जटिल प्रकृतिका समस्या र चुनौतीहरू रहेका छन् । कुनै पनि विद्यालयमा अपांग श्रोत कक्षा, समुदायमा आधारित पूर्व मूल्याङ्कन (CBEGRA) कार्यान्वयन र शैक्षिक व्यवस्थापनमा नेतृत्व प्रदान गर्न प्रधानाध्यापकको छुट्टै व्यवस्था रहेको छैन । विद्यालय पुनः निर्माणको कार्य तिब्र भए पनि कतिपय विद्यालय सुरक्षित भवनको कमी रहेको छ । जनशक्तिको सवालमा प्रस्तावित मा.विमा शिक्षकको संख्या कमी

रहेको छ भने कम विद्यार्थी संख्या रहेका करिव ३ वटा भन्दा बढि विद्यालय मर्ज गर्नु पर्ने अवस्थामा रहेको छ । विद्यालयको वातावरण अपांग तथा वालमैत्री हुन सकेको छैन । विद्यालयमा तारवार वा पर्खाल, खेल मैदान, सुचना प्रविधिको उपयोग र फर्निचरको कमी रहेको देखिन्छ । सेनिटरी प्याड बाँडिएका विद्यालयमा यसको सदुपयोग हुन सकेको छैन । उच्च शिक्षाका लागि क्याम्पसको स्थापना हाल सम्म पनि हुन सकेको छैन । अविभावक शिक्षाको कमीले विद्यालय छोड्ने प्रवृति कायमै रहेको छ ।

शिक्षकको पेशागत दक्षतामा समय सापेक्ष परिवर्तन हुन सकेको छैन भने निरन्तर विद्यार्थी मुल्यांकनको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ । कूल ४८ विद्यालय मध्ये ३३ विद्यालयमा दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन हुन सकेको छैन । विद्यालयमा विषयगत शिक्षक तथा शिक्षक दरवन्दी कम भएको कारण शिक्षण सिकाइमा प्रतिकुलता देखिएको छ । वालविकासका सहजकर्ताको प्रोत्साहन र वृति विकासमा कमीका कारण सञ्चालन आशातित रुपमा सफल हुन सकेको छैन । शिक्षक तथा विद्यार्थीको नियमितता, विज्ञान प्रयोगशाला, कम्पुटर शिक्षक र सुचना प्रविधिको उपयोग र अतिरिक्त क्रियाकलापमा नियमितताको कमीका कारण गुणस्तरीय शिक्षाको क्षेत्रमा आसातित उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन ।

५.१.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

नेपालको संविधानले निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई नागरिकको मौलिक हकका रुपमा लिइ आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई स्थानीय तहको एकल अधिकार रुपमा व्यवस्था गरेको छ । गंगाजमुना गाउँपालिका क्षेत्रमा स्वास्थ्य संस्थाका वा इकाइका रुपमा ४ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, गाउँघर क्लिनिक तथा खोप केन्द्र १८ वटा रहेको छ । सबै स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती सेवा, परिवार नियोजन सेवा, सुरक्षित मातृत्व सेवा, पोषण तथा परामर्श सेवा उपलब्ध रहेको छ । गाउँपालिका भित्र रहेको स्वास्थ्य संस्था तथा इकाईमा कार्यरत कूल ३८ जना स्वास्थ्यकर्मी र ४५ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका रहेका छन् साथै गाउँपालिकाले वडा नं. ५ फुलखर्क स्थित साविकको फुलखर्क स्वास्थ्य चौकीलाई ग्रामिण अस्पताल फुलखर्कको रुपमा विकास गरी विधिवत रुपमा मिति २०७६ पौष ६ गते उद्घाटन गरी संचालनमा ल्याएको छ । नागरीकहरूलाई अस्पतालबाट प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि गाउँपालिकाले चिकित्सक, रेडियोग्राफर, ल्यावटेक्निसियन, स्टाफ नर्स लगाएतका जनशक्ति व्यवस्थापन गरेको छ । स्थानीयस्तरमा रहेका सबै स्वास्थ्य संस्था तथा इकाइले खोप सेवा, गर्भावस्था जाँच र प्रसुति सेवा प्रभावकारी रुपमा संचालन गरेका छन् । वृद्धि अनुगमन गरिएका बालवालिकामा कुपोषण नरहेकोले पोषणको अवस्था सन्तोषजनक रहेको देखाउँछ । स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रमा जनचेतनामा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा सामान्य चिकित्सकिय सेवा उपलब्ध नहुँदा यस्तो सेवा लिनका लागि करिव ३ घण्टा सम्मको समय लाग्ने गरेको छ । स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा ल्याव, क्लिनिक, भिडियो एक्सरे र एक्सरे जस्ता आधारभूत सेवा उपलब्ध हुन सेकेको छैन । गाउँघर क्लिनिक र खोप केन्द्रको आफ्नै भवन नहुँदा सञ्चालन कठिनाइ हुने गरेको छ । समय मै औषधी तथा समाग्रीको व्यवस्था नहुँदा सेवा प्रभावकारी हुन सकेको छैन । स्वास्थ्य संस्थामा पर्खाल घेरावार निर्माण भएको छैन भने केही स्वास्थ्य संस्थामा भवन जिर्ण तथा स्वास्थ्य सामाग्रीको कमी रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य शिक्षा र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न हलको कमी हुनाले स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम, तालिम तथा कार्यशाला सञ्चालनमा कठिनाइ भएको छ । महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको सेवा सुविधा, स्वास्थ्यकर्मीको नियमितता र प्रोत्साहनमा कमी रहेको छ । एम्बुलेन्स र स्वास्थ्य संस्थामा स्टेचरका कमीका कारण आपतकालिन स्वास्थ्य सेवा कठिन बनेको छ । अन्धविश्वास, खानपीनमा पौष्टिकताको ख्याल गर्ने आनिबानी र धुम्रपान र मद्यपानको कुलतका कारण स्वास्थ्यमा प्रभाव परेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा स्वास्थ्य विमाको अभ्यास रहेको छैन ।

५.१.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा यस गाउँपालिकामा पछिल्ला वर्षमा उल्लेखनिय सुधार देखिएको छ । गाउँपालिकालाई खुला दिसामुक्त क्षेत्रका रुपमा घोषणा गरी कार्यान्वयन गरिएको छ भने एक घर एक खानेपानी धारा कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । करिव ९७ प्रतिशत घरमा शौचालय निर्माण भएको छ भने ९८.९ प्रतिशत घरमा पाइपलाइनबाट खानेपानी

सुबिधा उपलब्ध रहेको छ। गाउँपालिका, वडा तथा वस्ती तहमा खानेपानी तथा सरसफाइ समिति गठन र कृयाशिल रहेका छन्। खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग रहेको देखिन्छ। हालको अवस्था हेर्दा स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी चेतनामा क्रमशः बृद्धि हुँदै गएको छ।

समस्या तथा चुनौती

स्वास्थ्य तथा सरसफाइको क्षेत्रमा चेतना वृद्धि तथा अग्रसरताका बावजुद स्वच्छ पानीको उपलब्धता र सरसफाइको क्षेत्र व्यवस्थित हुन सकेको देखिदैन। खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भए पनि पूर्ण कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ भने सार्वजनिक स्थलमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था हुन सकेको छैन। भुकम्प र जलवायु परिवर्तनका कारण कतिपय पानीको मुहानहरू सुकेकोले स्वच्छ खानेपानीको उपलब्धतामा समस्या रहेको छ। स्थानान्तरण भएका वस्तीमा खानेपानीको व्यवस्थापन कठिन रहेको छ। खानेपानीको वितरण व्यवस्थापन प्रभावकारी नहुँदा खानेपानीको सुविधामा दिगोपना र नियमितता हुन सकेको छैन। फोहर व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त पहल हुन सकेको छैन भने प्लास्टिक तथा सिसाजन्य फोहरको व्यवस्थापन हुन नसक्दा दीर्घकालिन समस्या खडा भएका छन्। खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण र शुद्धताका लागि पहलमा कमी रहेको छ।

५.१.४ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

नेपालको संविधान, संघीय कानुन तथा स्थानीय कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र लक्षित वर्गको हितका सम्बन्धमा हालका दिनहरूमा कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले सहभागिता र अवसरमा वृद्धि भएको छ। गाउँपालिकामा यस क्षेत्रलाई हेर्ने महिला तथा बालवालिका शाखा रहेको छ। पालिकास्तरमा महिला सञ्जाल र विद्यालयमा वालक्लव गठन भएका छन्। वार्षिक योजनामार्फत लक्षित वर्गको हित प्रवर्द्धन गर्न कार्यक्रम संचालनमा रहेका छन्। सामाजिक सुरक्षाको क्षेत्रमा अपाङ्ग परिचय पत्र वितरणको सुरुवात भएको छ भने सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैंक मार्फत वितरण गर्न थालिएको छ। दलित वर्गमा विगतदेखि हुने गरेको छुवाछुत जन्य भेदवाव र लैङ्गिक हिंसामा कमी हुँदै गएको छ। तामाङ्ग लगायतका जनजाति समुदायमा छुवाछुत तथा लैङ्गिक विभेद कम रहेको छ। वडास्तरमा लक्षित वर्गको संजालहरू गठन र क्रियाशिल रहेका छन्।

समस्या तथा चुनौती

सामाजिक न्याय र सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा सकारात्मक परिवर्तनहरू भएपनि आसातित वदलाव हुन सकेको छैन। पालिकास्तरमा वाल, अपांग, दलित, जेष्ठ नागरिक सञ्जाल गठन हुन सकेको छैन। लक्षित वर्गको लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन तथा योजना तर्जुमा लक्षित वर्गको सहभागितामा कमी रहेको छ। सामाजिक सुरक्षाको भत्ता प्राप्त गर्ने व्यक्तिले प्राप्त गर्न सकेको छैन भने कतिपय व्यक्तिको कट्टी नभएकोले दुरुपयोग हुने गरेको छ। अपांग भत्ता रातो र निलो कार्ड हुनेले मात्र पाएको तर विगतमा पाउने गरेको भएता पनि सेतो र पहेलो कार्ड हुनेले नपाएकोले गुनासो रहेको छ। छुवाछुतको अभ्यास नियन्त्रणमा कमी तथा लक्षित वर्गमा आत्मनिर्भरता र स्वरोजगारका अवसरमा कमी रहेको देखिन्छ। महिला हिंसा, वाल हिंसा, वालश्रम, वाल विवाह, जेष्ठ नागरिक हिंसा नियन्त्रणमा हुन सकेको छैन। लक्षित वर्गमा अधिकार र कर्तव्यसम्बन्धी चेतनाको कमी रहेको छ। महिलामा बहुकार्य वोझको अवस्था हालसम्म पनि विद्यमान रहेकोल छ। लक्षित वर्गको तालिममा प्रभावकारी हुन नसक्दा आसातित सुधार हुन सकेको छैन। लक्षित वर्गमा आत्मनिर्भरता र आत्मविस्वासको कमी रहेका छ। भाषिक वेमेलका कारण तामाङ्ग समुदायमा जानकारी हासिल गर्न कठिनाई रहेका छ।

५.१.५ युवा तथा खेलकुद

विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर

यस क्षेत्रमा युवाहरूमा राजनीति, प्रशासन र व्यवसायमा युवाको संलग्नता र अभिरुचि रहेको छ। स्थानीय तहका सबैजसो संयन्त्रमा युवाको कुनै न कुनै किसिमको संलग्नता रहेको छ। वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवाहरूको संख्या उच्च रहेको छ जस्को आम्दानीमा धेरै परिवारको जीवनस्तरमा उल्लेख्य सुधार भएको छ। कूल ३२ युवा क्लव गठन भएको यस क्षेत्रमा क्लवमा संगठित भई रचनात्मक कार्यमा युवा युवतीको संलग्नता रहेको छ। खेलकुदको क्षेत्रमा ११ वटा खेल मैदान रहेका छन् भने ७ जना प्रदेश, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरका खेलाडी रहेको देखिन्छ। बेरोजगार युवालाई रोजगार दिने राष्ट्रिय कार्यक्रम संचालनले युवामा उत्साह वढेको छ।

समस्या तथा चुनौती

अन्तराष्ट्रियस्तरसम्म सहभागिता जनाएका खेलाडीहरू रहेको यस क्षेत्रमा खेलकुदमा प्रोत्साहनको कमी रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्याप्त संख्यामा खेलमैदान नरहेको, खेल प्रशिक्षकको व्यवस्था नभएको, खेलाडीको सम्मान गर्ने कार्य नगरिने प्रचलन र नियमित खेल आयोजना नहुने कारणले खेलकुदको विकासमा सकारात्मक प्रभाव परेको छैन । युवा वर्गमा स्थानीयस्तरमा रोजगार हुनु भन्दा वाह्य रोजगारीमा आकर्षण बढि हुनु, स्वरोजगारका अवसरमा कमीका कारण युवा पलायन विद्यमान रहेको छ । व्यापक युवा वेरोगारी यस क्षेत्रमा रहेको मुख्य समस्या मध्ये एक हो ।

५.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ:

✓ स्वस्थ, सिर्जनशिल र सीपयुक्त मानव पूँजीको विकास गर्नु

५.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. आधारभूत, माध्यामिक तथा प्राविधिक शिक्षाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
२. आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा पोषणको पहुँच तथा गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
३. आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ
४. विपन्न एवं लक्षित वर्गको सक्षमता तथा स्थानीय नीति निर्माणमा संलग्नता वृद्धि भएको हुनेछ ।
५. युवाको सिर्जनशिलता, उद्यमशिलता एवं उत्पादनशिलतामा बृद्धि भएको हुनेछ ।

५.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको सामाजिक विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
शिक्षा तथा सीप विकास	
१. गुणस्तरीय, व्यवहारिक तथा प्रतिस्पर्धी शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने	१. विद्यालय कृषि अभ्यासका लागि नर्सरी, च्याउ, तरकारी खेती र मौरीपालनको व्यवहारिक ज्ञान समावेश भएको स्थानीय पाठ्क्रम तयार गरी कार्यान्वयन गराइनेछ । २. स्थानीय कृषि विकासका लगि माध्यमिक विद्यालयमा कृषि अभ्यास केन्द्र स्थापना गरी नर्सरी, च्याउ, तरकारी खेती र मौरीपालन सम्बन्धमा व्यवहारिक ज्ञान तथा सीप विकास गरिनेछ । ३. समयानुकुल शिक्षक विषयगत र तहगत तालिम नयाँ शैक्षिकसत्र सुरुहुनु अगाडी र पुर्नताजकी तालिम शैक्षिक सत्रको बीचमा सञ्चालन गरिनेछ । ४. शिक्षण सिकाई तथा हाजिरीमा सूचना तथा संचार प्रविधि प्रयोग गरिनेछ । ५. नियमित अतिरिक्त क्रियाकलाप र सेवा आयोग कक्षाको संचालन र प्रभावकारीतालाई अभिवृद्ध गरिनेछ ।
२. प्राविधिक तथा उच्च शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्ने ।	१. वाली विज्ञानमा आधारित प्राविधिक शिक्षामा पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि गरिनेछ । २. पालिकास्तरमा स्नातकस्तरको क्याम्पस स्थापनाका लागि पहल गरिनेछ ।
३. वालमैत्री तथा अपांग मैत्री शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्ने ।	१. विद्यालयमा वालमैत्री पूर्वाधार निर्माणलाई जोड दिइनेछ । २. सकारात्मक अनुशासन र दण्डरहित शिक्षालाई मुलप्रवाहीकरण गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
४. कम विद्यार्थी भएका विद्यालयलाई नजिकको विद्यालयमा समाहित गर्ने	१. स्थानीय शिक्षा ऐन तथा नियमावलीको व्यवस्था अनुसार कम विद्यार्थी भएका विद्यालयलाई नजिकको विद्यालय समाहित र विद्यालयमा यातायाताको साधनको व्यवस्था गरिनेछ । २. विद्यार्थी संख्या कम भएका तर भौगोलिक दुरी टाढा रहेका वस्तीका विद्यार्थीलाई विद्यालय मर्ज गरिसके पछि विद्यालय सम्म आवत जावत गर्न कठिन पर्ने देखिएमा विद्यालयमा सवारी साधनको व्यवस्था गरी आवत जावत सहज गराइनेछ । ३. समाहित भएका विद्यालयको सम्पत्ती र पूर्वाधार बालविकास केन्द्र, सामुदायिक सिकाई केन्द्र तथा सुरक्षित आश्रयस्थलको रुपमा व्यवस्थित गरिनेछ ।
स्वास्थ्य तथा पोषण	
१ आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सहज र गुणस्तरीय बनाउने	१. स्वास्थ्य संस्था गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न स्वास्थ्यकर्मी तथा सामाग्री थप गरिनेछ २. स्वास्थ्य संस्थासम्मको दुरी र जनसंख्यालाई मध्यनजर गरी आवश्यक स्वास्थ्य इकाई वा संरचना थप गरिनेछ । ३. सामान्य चिकित्सकिय सेवा प्रवाह गर्न १५ शैयाको अस्पताल स्थापनाका लागि संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारसँग आवश्यक पहल र समन्वय गरिनेछ । ४. आमा समुह र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको क्षमता बिकास र सुविधामा सुधार गरी सामुदायिक स्वस्थ्यलाई प्रभावकारी बनाईने छ । ५. स्थानीयस्तरमा आपतकालिन स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच वृद्धि गर्न एम्वुलेन्स सेवा संचालन गरिनेछ । ६. स्वास्थ्य सेवामा पहुँच वृद्धि गर्न अर्धवार्षिक रुपमा सबैलाई समेटने गरी टोलस्तरमा सुगर तथा व्लड प्रेसर परीक्षण र स्वास्थ्य परामर्श सेवा उपलब्ध गराइनेछ । ७. टिभि रोग नियन्त्रणका लागि अर्धवार्षिक रुपमा टोलस्तरबाट संकास्पद विरामीको खकार परीक्षण र उपचारको व्यवस्था मिलाइने छ । ८. स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक सामाग्री र औषधीको व्यवस्था सर्वसुलभ गराइनेछ। ९. लुकेको कुपोषणको महामारीलाई न्यूनीकरण गर्न विद्यालयस्तरमा स्वास्थ्य शिक्षा तथा परीक्षणको व्यवस्था गरिनेछ । १०. सुत्केरी पोषण भत्तालाई सहज र सरलरुपमा उपलब्ध गराइने छ ।
२. स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको सुदृढीकरण तथा सेवाको गुणस्तर अभिबृद्धि गर्ने	१. सवै स्वास्थ्य संस्थामा बर्थिङ सेन्टरको विस्तार प्रसुती सेवालाई सहज र भरपर्दो बनाइने छ । २. आयुर्वेद चिकित्सालय स्थापना गरी गुणस्तरीय सेवामा वृद्धि गरिने छ । ३. विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्न कम्तिमा १५ शैयाको १ वटा अस्पताल निर्माण गरी सञ्चालन गरिने छ । ४. सामुदायिक स्वास्थ्यलाई मजबुत बनाउदै स्वास्थ्य सुविधामा सुधार गरिनेछ । ५. जिवनशैली परिवर्तन तथा योग शिक्षा कार्यक्रम संञ्चालन गरिनेछ ।
३. स्वास्थ्य सेवालाई सहज र गुणस्तरीय बनाउन आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने	१. गाउँघर क्लिनिक तथा खोप केन्द्र निर्माणका साथै स्वास्थ्य चौकीमा सभाहल र प्रतिक्षालय निर्माण गरिनेछ । २. स्वास्थ्य संस्थामा अपुग संरचना निर्माण र उपकरणहरू थप गर्दै लगिनेछ । ३. स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी र शौचालयको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ । ४. स्वास्थ्य सम्बन्धी पूर्वाधारको महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिक मैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
खानेपानी तथा सरसफाइ	
१. स्वच्छ खानेपानी आपुर्तीलाई जनस्वास्थ्य र पूर्ण सरसफाइ रणनीतिको रुपमा विकास गर्ने	१. जलश्रोत व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार गरी खानेपानी, सिंचाई, विद्युत र भू तथा जलाधार संरक्षण समेत जलश्रोत उपयोग रणनीति तयार गरिनेछ । २. खानेपानी सेवा सुविधालाई जनस्वास्थ्य तथा पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रमसँग एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ । ३. खानेपानीको मुलहरूको पहिचान गरी संरक्षण गरिनेछ । ४. स्वच्छ तथा सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध गराउन खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण लागि आवश्यक प्रबन्ध मिलाइनेछ । ५. विद्यमान खानेपानी आयोजनाको निरन्तरता, संरक्षण र मर्मतसंभारको व्यवस्था गरिनेछ ।
२. खानेपानी सुविधाबाट बञ्चित सबै घरपरिवारमा खानेपानीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने	१. एक घर एक धारा कार्यक्रमका लागि वृहत्तर तथा वैकल्पिक प्रणालीमा आधारित खानेपानी आयोजना संचालन गरी खानेपानी सुविधाको उपलब्धतालाई सहज र प्रभावकारी बनाइने छ । २. लिफ्ट खानेपानी प्रविधि मार्फत सुख्खा क्षेत्रहरूमा खानेपानीको व्यवस्था गर्ने र लिफ्टिङ खानेपानी योजना संचालन गरीने छ । ३. सानातिना खानेपानी आयोजना संचालन गरी खानेपानी वितरण प्रणालीलाई आधुनिक वितरण प्रणालीमा विस्तार गरिने छ । ४. आकाशे पानी संकलनको लागि घैटो कार्यक्रम र सुख्खा क्षेत्रमा कृत्रिम पोखरी निर्माण गरी खानेपानीको आपूर्तिलाई सहज बनाईनेछ । ५. खानेपानी मूल दर्ता र खानेपानी वितरण सम्बन्धी कानून बनाई खानेपानी वितरण प्रणलीलाई व्यवस्थित गरिने छ । ६. स्थानीय स्तरमा खानेपानी र सरफाई सम्बन्धी प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन र परिचालन गरिनेछ ।
३. फोहरमैला व्यवस्थापनको आधार तयार गर्ने	१. टोल विकास संस्था तथा समूह परिचालन गरी प्रतिस्पर्धात्मक र नियमित अभियानको रुपमा घर गाउँ सरसफाइ र फोहर व्यवस्थापन गरिनेछ । २. घर तथा संस्थागत तबर निस्कने फोहरलाई संकलन र विसर्जनको लागि संस्थागत व्यवस्था, साधन श्रोत र स्थानको व्यवस्था गरिनेछ । ३. घर तथा सार्वजनिक स्थलको फोहरमैलालाई कुहिने र नकुहिने छुट्याइ व्यवस्थापन गर्न टोल सरसफाइ समिति गठन, तालिम र परिचालन गरिनेछ । ४. फोहरमैला व्यवस्थापनको रणनीति सहित ल्याण्डफिल साइटको संभाव्यता अध्ययन, पूर्वाधार निर्माण र फोहर संकलन र विसर्जनको व्यवस्था गरिनेछ । ५. स्वच्छ तथा सरसफाइ सम्बन्धी सचेतनामूलक सामाग्रीको नियमित प्रकाशन र प्रसारणको व्यवस्था गरिनेछ । ६. सबै घरपरिवारमा शौचालयमा सहजीकरण र प्रोत्साहन गर्ने एवम् बजार तथा सार्वजनिक शौचालय निर्माण र संचालन गरिनेछ ।
४. वातावरणीय स्वच्छता र सरसफाइ कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने	१. पुर्ण सरसफाइयुक्त क्षेत्र घोषणा गरी पूर्ण पालना गरिनेछ । २. व्यक्तिगत, घरपरिवार र टोल सरसफाइलाई स्वास्थ्य, शिक्षा तथा सूचना प्रक्रियाको नियमित अभ्यासको रुपमा संचालन गरिनेछ । ३. स्वास्थ्य आहारविहार र पूर्ण सरसफाइका लागि व्यक्तिगत बानी र व्यवहार परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना प्रदान गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	४. घर र संस्थागत तबरबाट निस्कने फोहरको श्रोतमा नै वर्गीकरण गर्ने र व्यवस्थपन गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ । ५. कपडा, जुटका झोला प्रवर्द्धन गरी प्लाष्टिकजन्य पदार्थ प्रयोगलाई विस्थापन गर्दै लगिनेछ ।
सशक्तिकरण तथा समावेशीकरण	
१. लक्षित वर्गको सक्षमता र आत्मविश्वास एवम् आत्मनिर्भरता अभिबृद्धि गर्ने	१. महिला, अपाङ्गता भएका, दलित, आदिवासी जनजातिका लागि आयआर्जनका अवसर वृद्धि गर्न उद्यमशिलता तथा सीप विकास सम्बन्धी तालिम संचालन, प्रविधि हस्तान्तरण र टेवा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । २. स्थानीय कच्चा पदार्थ र सीपमा आधारित उच्च मूल्यका वस्तु तथा सेवा उत्पादनमुखी व्यवसाय संचालन गर्न लक्षित वर्गलाई बीउ पुँजि मार्फत प्रोत्साहन गरिनेछ । ३. लक्षित वर्गको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा सुधार नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गरी सामाजिक परिचालन र सशक्तिकरणका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ४. लक्षित वर्गका विद्यार्थीलाई केन्द्रित गरी सेवा आयोगको कक्षा सञ्चालन गरिनेछ ५. टोलस्तरमा महिला संरक्षण मञ्चलाई स्थानीय कानून बमोजिम दर्ता गराई सचेतना, सशक्तिकरण र विकास कार्यमा परिचालन गरिनेछ । ६. महिला सहकारीहरूको नेतृत्व क्षमता विकास गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरी महिला आर्थिक सशक्तिकरणमा योगदान पुऱ्याइनेछ । ७. ३. लक्षित वर्गको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउन गैसस र नागरिक समाज संस्थासँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारीको विकास गरिनेछ ।
२. लक्षित वर्गको स्थानीय संरचना, नीति तथा निर्णय प्रक्रियामा संलग्नता सुनिश्चित गर्ने ।	१. समावेशी नीतिलाई योजना तर्जुमा, निर्णय प्रक्रिया र स्थानीय संरचनामा यथोचित सम्बोधन गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २. एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, अति विपन्न र जोखिम वर्गको गाउँपालिका स्तरीय संजाल/समिति गठन गरी क्रियाशिल बनाइने छ । ३. लक्षित वर्गका अगुवा तथा संजालका पदाधीकारीलाई कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अधिकारका सम्बन्धमा तालिम संचालन गरिनेछ । ४. विद्यालयहरूमा बालक्लव र पालिकास्तरीय बाल सञ्जाल गठन गरी क्रियाशिल बनाईने छ ।
३. समावेशी स्थानीय निति, कानुन तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने	१. बालविवाह, वोक्सी तथा दाइजो प्रथा जस्ता हानिकारक अभ्यासलाई निरुत्साहित गर्न नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २. महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, जेष्ठ नागरिक प्रति हुने दुर्व्यवार र हिंसालाई सचेतना तथा न्यायिक उपचारको माध्यमबाट न्यूनीकरण गरिनेछ । ३. लैगिक हिंसा अन्त्यका लागि टोलस्तरीय महिला संरक्षण मंच र निगरानी समूहको क्षमता अभिबृद्धि गरिनेछ । ४. यौनजन्य अपराधहरू रोक्न र किशोरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्न किशोरकिशोरी केन्द्रित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ । ५. सामाजिक विसंगति र बिकृति कम गर्न समूहहरू मार्फत सचेतना अभियान सञ्चालन गरिने छ । ६. गाउँपालिकालाई जातीय भेदभावमुक्त क्षेत्र बनाउन जागरण अभियान सञ्चालन गरिने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
	७. लैंगिक उत्तरदायी बजेट बिनियोजन प्रणाली संस्थागत गरिनेछ । ८. विद्यालय जान नसकेका र विचमा पढाई छोडेका बालवालिकालाई विद्यालय सम्म ल्याउने, टिकाउने र सिकाउने वातावरण मिलाईने छ । ९. बालप्रतिभा प्रस्फुटन गराउने खालका कार्यक्रमहरू विद्यालय भित्र र बाहिर सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ । १०. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि सिप, सहायक सामग्री वितरण गरी व्यवसायी बनाउदै समाजमा सम्मानजनक वातावरण तयार गरिने छ ।
४. अपांगमैत्री, बालमैत्री र महिला मैत्री नीति तथा पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने	१. गाउँपालिका र स्थानीय संचित कोष बजेट विनियोजन भई निर्माण हुने भौतिक पूवर्धार संरचना लक्षित वर्गमैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ । २. लक्षित वर्गमैत्री नीति, मापदण्ड र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ३. आर्थिक समावेशीकरणको अवधारणा बमोजिम विशेष अवस्थामा रहेका लक्षित वर्गको जीविकोपार्जन र आर्थिक अवसर सिर्जना गर्ने नीति, कार्यक्रम तथा वस्तुगत टेवा प्रदान गरिनेछ ।
५. ज्येष्ठ नागरिकको सम्मान, सुरक्षा र सेवालाई सुनिश्चित गर्ने	१. अन्तरपुस्ता सीप तथा अनुभव हस्तान्तरण, ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम संचालन र निरन्तरता प्रदान गरिनेछ । २. ज्येष्ठ नागरिकका लागि दिवा सेवा कार्यक्रम संचालन र विस्तार गरिनेछ । ३. ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य उपचार सहयोग, खानपिन र मनोरञ्नात्मक कार्यक्रम संचालन गरी नागरिकको संलग्नता बृद्धि गरिनेछ ।
युवा तथा खेलकुद	
१. सिर्जनशिलता, उद्यमशिलता, स्वरोजगारको माध्यमबाट युवा वर्गको आत्मविश्वास अभिवृद्धि गर्ने	१. सूचीकृत भएका वेरोजगार युवालाई उनीहरूको चाहाना, क्षमता र योग्यता तथा बजारको माग अनुसार उद्यमशिलता विकास तथा रोजगारमूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । २. युवालाई क्लब, समूह र संघ/संस्था मार्फत क्षमता अभिबृद्धीका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ३. विकास कार्य संचालन, रेखदेख र सहजीकरणका लागि गठन गरिने टोल सुधार समितिमा युवालाई प्रमुख भूमिका प्रदान गर्न सहजिकरण गरिनेछ । ४. युवा लक्षित संघीय तथा प्रादेशिक कार्यक्रम एवं संघ/संस्थाका कार्यक्रमसँग एकीकृत गरी स्थानीय युवा सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
२. युवा वर्गमा उद्यमशिल सँस्कृतिको बिकास गर्ने	१. राष्ट्रियस्तरका सफल युवा उद्यमीहरूका अनुभव स्थानीय युवा माझ प्रदान गरी उद्यमतर्फ अभिप्रेरित गरिनेछ । २. युवा उद्यमशिलता अभिवृद्धि गर्न संघीय र प्रादेशिक कार्यक्रमसँग तादम्यता मिलाई स्थानीय स्तरमा युवा उद्यमी र उद्यमशिलता बिकास गरिने छ । ३. युवा उद्यमीलाई सहज कर्जा र सीप हासिल गर्न आवश्यक पहल गरिने छ । ४. लागुपदार्थ दुर्व्यसन विरुद्ध सचेतना बढाउने तथा संभावित ठाउँहरूमा निगरानी समूह गठन गरी परिचालन गरिने छ ।
३. खेलकुदको विकास मार्फत युवाको सिर्जनशिलता विकास गर्ने	१. अन्तर स्थानीय तह खेलकुद प्रतियोगिता बार्षिक रुपमा संचालन गरिनेछ । २. खेलकुदको क्षेत्र अनुसार स्थानीय युवालाई खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षणमा सहभागी गराई प्रशिक्षकको रुपमा विकास गरी परिचालन गरिनेछ । ३. खेलमैदान, कवर्ड हल जस्ता पूर्वाधार र खेलकुद सामग्री युवा क्लब तथा विद्यालय मार्फत व्यवस्थापन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
४. खेलकुदको पूर्वाधार, खेलकुद प्रक्षिक्षण र खेलाडिको क्षमता बिकास र प्रोत्साहनको व्यबस्था गर्ने	१. खेलकुद प्रतियोगिताहरू आयोजना गरी खेलकुदलाई नियमित र व्यावसायमूलक बनाइनेछ । २. गाउँपालिमा खेलकुद मैदान स्तरोन्नती र सहायक पूर्वाधारको विस्तार र खेलकुद प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ३. स्थानीय युवालाई खेलकुद प्रतियोगिमा सहभागि हुन प्रोत्साहन तथा प्रशिक्षण कार्यक्रमको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

५.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको सामाजिक विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/ संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल २.१: आधारभूत, माध्यामिक तथा प्राविधिक शिक्षाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ (शैक्षिक विकास) ।					
२.१.१ विद्यार्थी कृषि अभ्यास कार्यक्रम (नर्सरी, तरकारी, च्याउ र मौरी पालन)	विद्यालय	०	८	१६०००	- सबै माध्यमिक विद्यालय
२.१.२ शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	पटक	०	५	१६३०००	- घेरावार ४८ विद्यालय - खेलमैदान ४८ विद्यालय - वालउद्यान ३७ विद्यालय (१ कक्षा देखि ५ कक्षा सम्म मात्र पठन पाठन हुने) - अपांगमैत्री तथा बाल मैत्री शौचालय ४८ विद्यालय - विद्युतिय हाजिरी: ११ विद्यालय - वालमैत्री वेन्च १००० - छात्रवास ८ वटा मावि - विद्युतिय पुस्तकालय ८ मावि
२.१.३ शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	०	५	१०००००	- एक वडा एक नमुना विद्यालय - तहगत तथा विषयगत शिक्षक र तालिमको व्यवस्था - ८ माविमा सूचना प्रविधिमा आधारित सिकाई लागू - ८ मा.वि.मा सेवा आयोग कक्षा संचालन
२.१.४ अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना	विद्यालय	०	४८	४८००	- सबै (४८) विद्यालयमा
२.१.५ शिक्षकको पेशागत सीप र दक्षता अभिबृद्धि कार्यक्रम	जना	१००	३००	६०००	- आधारभूत र मा.वि. विद्यालयमा सबै शिक्षक
२.१.६ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	५००००	- शैक्षिक विकास सम्बन्धी सशर्त अनुदानबाट संचालित तथा अन्य नियमित कार्यहरू संचालन
शैक्षिक विकास जम्मा				३३९८००	

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल २.२ : आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा पोषणको पहुँच तथा गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ (स्वास्थ्य तथा पोषण)					
२.२.१ स्वास्थ्य संस्था पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	पटक	०	१	९००००	- ३ वटा वर्थिङ्ग सेण्टर (वडा नं १, ३ र ५) - सबै स्वास्थ्य संस्थामा पर्खाल निर्माण - वसेरी स्वास्थ्य चौकी,, गुम्दी स्वास्थ्य चौकी, वुढाथुम, चिमचोक, ताजिम्राङ्ग स्वास्थ्य इकाइमा भवन निर्माण - गाउँघर क्लिनिक तथा खोप केन्द्र निर्माण १८ वटा - स्वास्थ्य चौकीमा बैठक हल निर्माण - स्वास्थ्य चौकीमा कुरुवा घर निर्माण
२.२.२ स्वास्थ्य सेवा विस्तर र सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक		१	५००००	- सबै स्वास्थ्य चौकीमा ल्याव, भिडियो एक्सरे, एक्सरे सेवा - २ एम्बुलेन्स खरिद (फूलखर्क, बुढा थुम)
२.२.३ स्वास्थ्य सेवा घरदैलो कार्यक्रम	पटक		१	५०००	- घर टोलमा पुगेर सुगर, प्रेसर, कुपोषण लगायतका स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच र परामर्स सेवा उपलब्ध गराउने
२.२.४ सुरक्षित मातृत्व र पोषण कार्यक्रम	वडा	१	७	१००००	- गर्भवती र सुत्केरी आमा तथा बच्चालाई लक्षित गर्ने
२.२.५ आयुर्वेद चिकित्सालय स्थापना र आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक संचालन	पटक	०	५	३००००	- आयुर्वेद औषधालयलाई स्तरोन्नती गरी चिकित्सालय बनाउने
२.२.६ जडिवुटी खेती तथा उद्यान निर्माण	स्थान	०	७	२१००	- संभाव्य र उपयुक्त स्थानमा
२.२.७ योग केन्द्र स्थापना तथा योग कक्षा संचालन कार्यक्रम	वटा	०	७	७००	- गाउँपालिका केन्द्रमा
२.२.८ सालवसाली कार्यक्रम	पटक		५	५००००	- क्षमता विकास - चेतना विस्तार - सामाग्री खरिद - औषधी खरिद
स्वास्थ्य तथा पोषण जम्मा				२३७८००	
प्रतिफल २.३: आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ (सरसफाइ र खानेपानी)					
१.३.१ एक घर एक धारा कार्यक्रम	घरपरिवार संख्या	१५११	५७१८	३०००००	*वडागत खानेपानी आयोजनाको विवरण तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.३.२ स्वच्छ गाउँ कार्यक्रम (सार्वजनिक शौचालय, फोहर वर्गीकरण र व्यवस्थापन, घरयासी सुरक्षित शौचालय निर्माण, टोल सरसफाइ तथा डस्ट/कम्पोष्ट विन	संख्या	०	७	७०००	- सार्वजनिक शौचालय निर्माण: ७ वटा (ताजिम्राङ, महालक्ष्मी वसपार्क बांगेपिपल, साझपिपल, बुढाथुम वसपार्क, तावल, चिमचोक, नभाचौतारो र मझुवा, गुम्दी सातदोवाटो) - घरघरमै कुहिने र नकुने फोहर वर्गीकरण गरी व्यवस्थापन गर्ने - सबै घरमा सुरक्षित शौचालय निर्माण - सार्वजनिक स्थलको फोहरमैला व्यवस्थापन - टोल सरसफाइ समिति गठन र परिचालन - मुख्य सार्वजनिक स्थलमा डस्ट विन स्थापना
१.३.३ खानेपानी आयोजना मर्मतसंभार तथा सालवसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००००	**खानेपानी** - **खानेपानी मर्मत सालबसाली कार्यक्रम अन्तर्गत मर्मत संभारका लागि प्रस्तावित खानेपानी आयोजनाको वडागत विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत छ। **सरसफाइ** - सार्वजनिक शौचालय व्यवस्थापन - सरसफाइमुलक चेतना विस्तार तथा नियमिता
खानेपानी तथा सरसफाइ जम्मा				५०७०००	
प्रतिफल २.४: विपन्न एवं लक्षित वर्गको सक्षमता तथा स्थानीय नीति निर्माणमा संलग्नता वृद्धि भएको हुनेछ (लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण)					
२.४.१ लक्षित वर्ग स्वरोजगार कार्यक्रम	आयोजना	१०	५	१००००	- ५०० महिलाका लागि स्थानीय उत्पादन र सोमा आधारित अचार तयारी तालिम - ३०० जना अपांगता भएका लागि निगालोको कुर्सी तथा मुडा निर्माण तालिम - दलितका लागि सिकर्मी तथा डकर्मी तालिम - दलित युवाका लागि ड्राइभिङ्ग तथा मोवाइल मर्मत तालिम - महिलाका लागि अगरवत्ती र सावुन निर्माण तालिम - महिलाका लागि कृष्टलका गहना निर्माण तालिम

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.४.२ लक्षित वर्ग पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	पटक	०	५	३००००	- सबै माध्यमिक विद्यालयमा विद्यालयमा वाल उद्यान निर्माण - ८ वटा सामुदायिक भवन निर्माण - १ जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र
१.४.३ सालवसाली कार्यक्रम	पटक	०	५	५०००	- लक्षित वर्ग सञ्जाल गठन तथा परिचालन - लैससास नीति तर्जुमा - सहभोज कार्यक्रम - लक्षित वर्ग क्षमता विकास तालिम
लैंगिक समानता र समावेशीकरण जम्मा				४५०००	
प्रतिफल २.५: युवाको सिर्जनशिलता, उद्यमशिलता एवं उत्पादनशिलतामा बृद्धि भएको हुनेछ (युवा तथा खेलकुद)।					
१.५.१ युवा स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	०	११४०	३००००	**तालिम तथा आधारभुत सामाग्री व्यवस्था** - ३०० जनालाई फलफुल खेती तालिम तथा प्रोत्साहन - ३०० जनालाई पशुपन्छी पालन (हाँस कुखुरा, बाखा, बंगुर) - ७० जनालाई मौरीपालन - २०० युवालाई ड्राइभिङ्ग - ७० युवालाई मोवाइल निर्माण - २०० जना व्यवसायिक तरकारी उत्पादन
१.५.२ खेलकुद पूर्वाधार निर्माण	पटक	०	५	५००००	- एक वडा एक कवर्डहल - एक वडा एक खेल मैदान निर्माण
१.५.३ खेलकुद विकास कार्यक्रम	पटक	०	५	१००००	- खेलकुद नीति निर्माण - खेलाडी सम्मान र प्रोत्साहन
युवा खेलकुद जम्मा				९००००	
सामाजिक विकास कूल जम्मा				१२१७९००	

पुनश्चः १. एक घर एक धारा कार्यक्रम अन्तर्गत प्रस्तावित वडागत खानेपानी आयोजनाको सूची*

वडा नम्बर	प्रस्तावित खानेपानी आयोजना
१	**एक घर एक धारा संचालनमा रहेका आयोजना** १. देउराली डाडा किचेरा खानेपानी आयोजना (३० घर) २. रीचेत खानेपानी आयोजना (४५ घर) ३. ताजीमराङ खानेपानी आयोजना (५२ घर) ४. री गुम्वा गाउँ खानेपानी आयोजना (३२ घर)

वडा नम्बर	प्रस्तावित खानेपानी आयोजना
	अन्य आयोजना १. किचेत, रिचेत, ताजिम्राङ्ग, २. कराङ्ग खानेपानी आयोजना ३. चेप्राङ्ग खानेपानी आयोजना ४. किचेत ठुलागाउ खानेपानी आयोजना ५. हाङ्गडीङ्ग टोल खानेपानी आयोजना ६. याङगाल आरिङगाङ खानेपानी आयोजना ७. रिचेत खानेपानी आयोजना ८. चोके खानेपानी आयोजना ९. री खानेपानी आयोजना १०. ईवी खानेपानी आयोजना
२	**एक घर एक धारा सन्चालनमा रहेका आयोजना** १. मम्मइ खानेपानी आयोजना (९ घर) २. सिलुखेत गुम्दी खानेपानी आयोजना (१० घर) ३. यामिन सौरा कुना गैरीटोल खानेपानी आयोजना (२५ घर) ४. ताङली भिरकुना गुम्दी टोल खानेपानी आयोजना (८० घर) ५. छेलाङ वाहुनटोल तल्लो टोल (१५ घर) ६. चिमचोक खानेपानी आयोजना (३०० घर) निर्माणाधिन ७. वरधान खानेपानी आयोजना (६० घर) ८. छेलाङ खानेपानी आयोजना (७३ घर) ९. लल्लो छेलाङ खानेपानी आयोजना (६० घर) १०. तावल खानेपानी आयोजना (२६० घर) **अन्य आयोजना** १. धुसेनी खानेपानी योजना (११० घर) २. सल्लेरी खानेपानी योजना (५० घर) ३. तिसेम्रेङ खानेपानी योजना (२० घर)
३	
४	**एक घर एक धारा सन्चालनमा रहेका आयोजना** १. गुम्दी ७ खानेपानी आयोजना (२९ घर) २. साल्दुम डी खानेपानी आयोजना (९ घर) ३. साल्दुम मस्टामन्डली खानेपानी आयोजना (९० घर ४. भन्डारी गाउँ खानेपानी आयोजना (१३ घर) **अन्य आयोजनाहरू** १. चापे फलाङे खानेपानी, बगुवा खोला, रातमाटे र रातोडाँडा, ओजागी खानेपानी आयोजना २. पारिढाप ढलानचोक खानेपानी आयोजना ३. अम्वुचेत खानेपानी आयोजना
५	**एक घर एक धारा सन्चालनमा रहेका आयोजना** १. चीसेखोला कैजलवोट खानेपानी आयोजना (८६ घर) २. एक्ले खानेपानी आयोजना

वडा नम्बर	प्रस्तावित खानेपानी आयोजना
	अन्य आयोजना १. कैजले लिफ्ट खानेपानी योजना २. उपल्लो खन्ड खानेपानी योजना ३. आफलखोला वृहत खानेपानी योजना ४. पैचेत छुपीखोला खानेपानी आयोजना
६	**एक घर एक धारा सन्चालनमा रहेका आयोजना** १. चिसोपानी भैसे खानेपानी आयोजना (१५१ घर) २. सादीखोला खिरवोटे खानेपानी आयोजना (८६ घर) ३. काव्रेखोला लापुडाडा खानेपानी आयोजना (१०१ घर) ४. देउराली दमाईटोल खानेपानी आयोजना (२५ घर) ५. मलढाप ढुंगानाटोल खानेपानी आयोजना (२८ घर) ६. मलढाप हटिया खानेपानी आयोजना (३१ घर) **अन्य आयोजना** १. घ्याङखोला डाडाखेत खानेपानी आयोजना (५५) २. दोहोखर्क मंसिरे खानेपानी आयोजना (६० घर) ३. मंसिरेधारा खानेपानी आयोजना (७५ घर) ४. मुहारेटोल खानेपानी आयोजना ५. हिले खानेपानी आयोजना (६० घर) ६. भंगेरी खानेपानी आयोजना (३६ घर) ७. पाग्राफेद खानेपानी आयोजना (१५ घर) ८. ठुलोपधेरो खानेपानी आयोजना (१८१ घर) ९. राम्चे देउराली खानेपानी आयोजना (१०० घर) १०. लप्सेढाप अधेरी नमुनाटोल भ्याकुरे राईगाउ खानेपानी आयोजना (२०० घर) ११. वुडीखोला हटिया वाहुनटोल खानेपानी आयोजना (४० घर) १२. वुडीखोला अर्चले पिप्ले खानेपानी आयोजना (४० घर) १३. वुडीखोला ओडारे खानेपानी आयोजना (३२ घर)
७	**एक घर एक धारा सन्चालनमा रहेका आयोजना** १. सिमखेत अमले खानेपानी आयोजना २. लाकुरेढाप पासिङ्गे गलनेवेसी खानेपानी आयोजना (२५ घर) ३. अधेरीखोला वुढाथुम खानेपानी आयोजना (४०० घर) निर्माणधिन **अन्य आयोजना** १. अधेरीखोला कालीमाटी खानेपानी आयोजना २. मनपाङखोला वुढाथुम वृहत खानेपानी आयोजना

२. खानेपानी आयोजना मर्मतसंभार तथा सालबसाली कार्यक्रम अन्तर्गतका खानेपानी आयोजनाको वडागत सूची**

वडा नम्बर	प्रस्तावित खानेपानी आयोजना
१	१. चोके खानेपानी
२	१. लताव खानेपानी योजना (१०५ घर) २. धुसेनी खानेपानी योजना (११० घर) ३. तावलवेसी खानेपानी योजना (४५ घर) ४. सेक्देली खानेपानी योजना (४० घर) ५. गाम्राङ खानेपानी योजना (२० घर) ६. कुतालचेत खानेपानी योजना (१३० घर)

वडा नम्बर	प्रस्तावित खानेपानी आयोजना
३	१. सादन पोखरा खानेपानी आयोजना २. मेवाखोला खानेपानी आयोजना ३. ढापखोला खानेपानी आयोजना - डयाम मर्मत ४. चनौटे खानेपानी आयोजना
४	१. सालदुङ्गा विमिरे खानेपानी आयोजना २. पहिरे खोला रातमाटे रातोडाडा खानेपानी आयोजना ३. आम्वोटे खहरेखोला खानेपानी आयोजना ४. लुन्ग्री खोला धनसिङ कासघारी खानेपानी आयोजना ५. टीमुरे खानेपानी आयोजना ६. कागचेत खानेपानी आयोजना ७. अजमखोला खानेपानी आयोजना
५	१. टिमुर वोटा खानेपानी आयोजना २. वादरे पधेरो खानेपानी आयोजना ३. वगुवाखोला चन्डेनी खानेपानी आयोजना ४. निचेत धारा खानेपानी आयोजना ५. कातिके खानेपानी आयोजना ६. ओडारेटोल खानेपानी आयोजना ७. ग्याङसिङ खानेपानी आयोजना ८. कुकरुधारा खानेपानी आयोजना (१) ९. चिसेखोला खानेपानी आयोजना १०. रिमालधारा खानेपानी आयोजना ११. ठुलोपधेरो उतिसघारी खानेपानी आयोजना १२. कुकुरधारा खानेपानी आयोजना (२) १३. कुकुरधारा खानेपानी आयोजना (३) १४. लव्सी खोला खानेपानी आयोजना १५. चीसेखोला खानेपानी आयोजना १६. जुम्ली खानेपानी आयोजना १७. कुवापानी खानेपानी आयोजना १८. महभिर खानेपानी आयोजना १९. दलित वस्ति खानेपानी आयोजना २०. अर्चलेपानी खानेपानी आयोजना २१. रिपाखा खानेपानी आयोजना २२. लव्सिवोट खानेपानी आयोजना २३. घर्तीखोला खानेपानी आयोजना २४. कालीमाटी खानेपानी आयोजना २५. पुसाउखोला खानेपानी आयोजना २६. मर्‍याङ खोला खानेपानी आयोजना
६	१. मराङ्गी खानेपानी आयोजना (८२ घर) २. छापखोला कार्तीके खानेपानी आयोजना (४४ घर) ३. छाप खानेपानी आयोजना (७ घर) ४. लसुने भगेरी खानेपानी आयोजना (२२ घर) ५. देउराली दमाईटोल खानेपानी आयोजना (२५ घर)

वडा नम्बर	प्रस्तावित खानेपानी आयोजना
७	१. भार्ले धजे रातमाटे खानेपानी आयोजना (५५ घर) २. सिउरेनी डाडा भोगटेघारी घ्याङटोल खानेपानी आयोजना (२५ घर) ३. चाँपकुना तल्लो भोर्ले खानेपानी आयोजना (२१ घर) ४. चाँपकुना वासखर्क खानेपानी आयोजना (४५ घर) ५. सिलिङ्गे ढापखेत खानेपानी आयोजना (११ घर) ६. पहिरेखोला सिम्ले खानेपानी आयोजना (२५ घर) ७. रिम्जिमखोला आम्वोटे खानेपानी आयोजना (४५ घर) ८. ध्याङखोला वुढाथुम खानेपानी आयोजना (२२५ घर) ९. ध्याङसिङ घारी आलथोक जोगीडाडा पोखरी डाडाघर खानेपानी आयोजना (४२ घर) १०. चपकुना सिलिङ्गे खानेपानी आयोजना (१० घर) ११. अधेरीखोला कन्नेढुङ्गा ढोडेनी खानेपानी आयोजना (२० घर) १२. वेसारे सार्की गाउँ खानेपानी आयोजना (४५ घर) १३. अधेरीखोला साँधपिपल खानेपानी आयोजना (१०० घर) १४. जलकेनी डाडाथोक खानेपानी आयोजना (२८ घर) १५. केउरेनी ढाप खत्रीगाउ खानेपानी आयोजना (२१ घर) १६. नरकटेखाला वाघमारे खानेपानी आयोजना (३० घर) १७. वेसारे थापाटोल खानेपानी आयोजना (२० घर) १८. डुडाकुलो ठुलाघर खानेपानी आयोजना (७ घर) १९. छ भाइ टोल खानेपानी आयोजना (१० घर) २०. लकुवा वुढाथुम (सार्की टोल) खानेपानी आयोजना (६ घर) २१. आर्लेगाउ खानेपानी आयोजना (३५ घर) २२. मौरेफेदी अधेरीखोला खानेपानी आयोजना (८१ घर) २३. वुढीखोला जल्केनी पिठे लल्लोडाडा खानेपानी आयोजना (२० घर) २४. वसेरी मोहरे माङ्नेढाप अधेरीखोला गलने खानेपानी आयोजना (११० घर) २५. ठुलोपधेरा भिरकुना खानेपानी आयोजना (१०घर) २६. चिसेनी अधेरी खानेपानी आयोजना (१५ घर) २७. अधेरीखोला वुढाथुम खानेपानी आयोजना (२०० घर) २८. छोटेधारा सुकौरा खानेपानी आयोजना (२० घर) २९. कोइराले मनपाङवेसी खानेपानी आयोजना (३० घर) ३०. सिमपानी मनपाङवेसी खानेपानी आयोजना (७ घर) ३१. भिरपानी विरखेत खानेपानी आयोजना (१० घर)

परिच्छेद - ६
पूर्वाधार विकास योजना

६.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाह गर्न भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका प्राथमिक तथा महत्वपूर्ण हुन्छ । भौतिक विकास पूर्वाधारले अन्तरआवद्धता, अन्तरसम्बन्ध विकासद्वारा, बजार सूचना, सेवा सुविधाको स्तर, पहुँच र उपयोग जस्ता विकास प्रतिफलको नतिजा हासिल प्रत्यक्ष योगदान गर्दछ । तर पूर्वाधार विकास र विस्तारबाट दीगो लाभ लिन पूर्वाधारको दिगो संचालनका साथसाथै वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यून गर्न संरक्षणका उपायहरू अवलम्बन जरुरत पर्दछ । विकास प्रतिफललाई सकारात्मक दिशातर्फ उन्मुख गराउन तथा अपेक्षित नजिता हासिल गर्न पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा मूलतः सडक, पुल तथा यातायात, आवास, वस्ती विकास, भवन र शहरी विकास, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना, संचार र प्रविधि जस्ता विषय क्षेत्रको विकास, विस्तार दीगो संचालन सम्बन्धी यस विश्लेषणमा समावेश गरिएको छ । गंगाजमुनागाउँपालिका पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्था, संभावना र अवसर, समस्या तथा चुनौती र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

६.१.१ सडक पुल तथा यातायात

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र धुले सडक २९० कि.मि. सडक रहेको छ । गाउँपालिकाको ७ वटै वडाका वडा केन्द्रहरू कच्ची सडकको संजालमा जोडिएको छ । सडक यातायात समेत व्यवस्थित रुपले पूर्वाधार विकास गर्न गाउँपालिकाले सडकको यातायात गुरुयोजना तयार गरी सडकको नामाकरण र मापदण्ड तयार गरेको छ । गाउँपालिका भित्रका बसेरी, बुडाथुम, ढापबजार, सातदोवाटो, गुम्दी, तावल, कुतल प्रमुख वस्तीहरू सबै धुले सडकद्वारा सडक संजालमा जोडिएका छन् । यहाँको स्थानीय सडकमा दैनिक करिब ६० वटा निजी, सार्वजनिक भाडाका यातायात, मालबाहक सवारी साधन संचालनमा रहेका छन् ।

समस्या र चुनौती

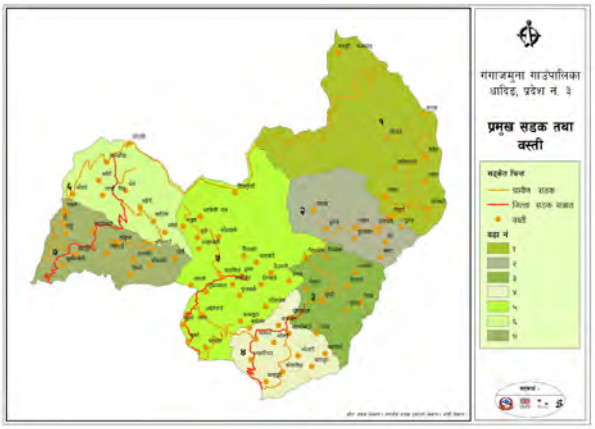

देशको राजधानीवाट गाँउपालिका केन्द्र करिब १४१ कि.मी सडक दुरीमा अवस्थित भएर पनि गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्र पूर्वाधार विकासका दृष्टिकोणले पछाडि परेको अवस्था छ । परिणामस्वरुप आर्थिक सामाजिक सेवा तथा सुविधाको उपलब्धता, गुणस्तर र उपयोगको अवस्था कमजोर रहेको छ । राष्ट्रिय राजमार्ग सडक नभएको तथा पूलको अवस्था हेर्दा स्थानीय सडकहरू धुले रहेको र धेरै जसो सडकहरूमा मौसमी रुपमा मात्र यातायात संचालन भईरहेको छ । सडक निर्माण तथा यातायात संचालनमा वातावरणीय पक्ष, गुणस्तर र मापदण्डको पालना हुन सकेको छैन । वातावरणीय संरक्षणको उपाय अवलम्बन नगरी आर्थिक तथा सामाजिक विश्लेषण विना सडक खन्ने कार्यमा बढ्दै गईरहेको छ । सडक निर्माणसँग आर्थिक सामाजिक विकास र सेवाका कार्यहरू प्राथमिकतामा पर्न सकेका छैनन् ।

६.१.२ आवास, भवन, वस्ती तथा शहरी विकास

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

व्यवस्थित रुपमा पूर्वाधार विकास लगायत आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरण व्यवस्थापनलाई सम्बोधन गर्न राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति अनुरुप गाउँपालिकाको भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण सहित भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरिएको छैन । यससँग सम्बन्धित संघीय/राष्ट्रिय नीति, कानून तथा नियम उपलब्ध रहेको तर स्थानीय नियमावली तथा कार्यविधि तर्जुमाको

आवश्यकता देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा १५ वटा स्थानीय सरकारी भवन भवन रहेका छन् । गाउँपालिका ३ वटा वस्तीहरू जोखिमपूर्ण अवस्थित रहेको हुँदा ३ वटा स्थानहरूमा एकीकृत वस्तीमा स्थानान्तर गर्नु पर्ने रहेको छ । यस गाँउपालिका केहि वस्ती एकीकृत सेवा र बजार व्यवस्थापन समेत शहरका विकास उन्मुख रहेको छ । यहाँका ९८ प्रतिशत घरपरिवार भुकम्प प्रतिरोधी घरमा बसोबास गर्दै आएका छन् ।

समस्या र चुनौती

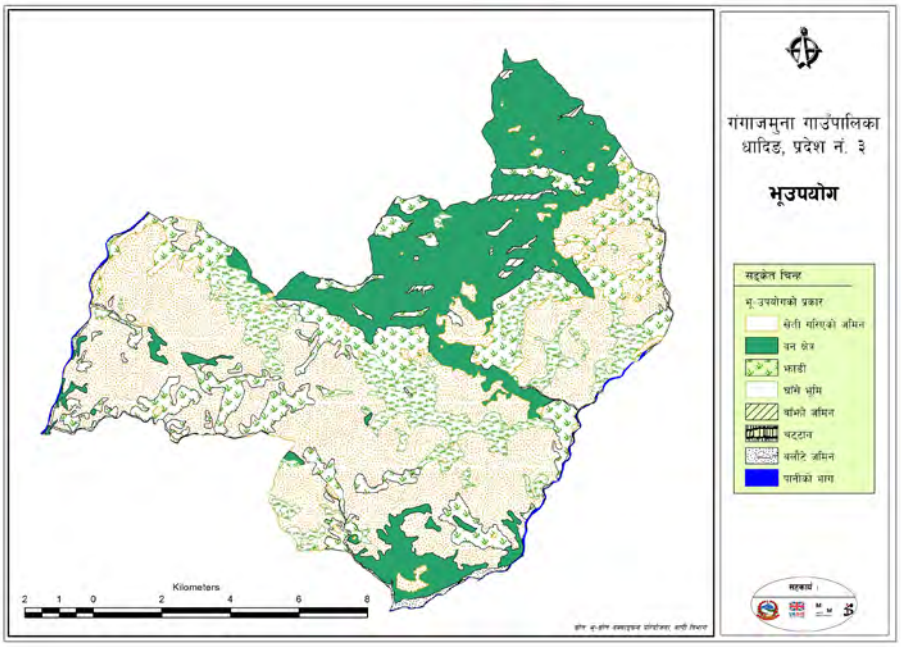

भूउपयोग योजना तथा निर्धारित भूउपयोग क्षेत्रअनुसार आर्थिक, सामाजिक विकास लगायत भौतिक पूर्वाधार विकासलाई डोऱ्याउन तथा कार्यान्वयनको लागि कानूनी, प्राविधिक र विकासको प्रयासहरूमा ध्यान दिन र सो बारेमा व्यापक छलफल र अभ्यासको कमी रहको छ । भूउपयोग क्षेत्र र योजनाको आधारमा भौतिक विकासको योजना तर्जुमा बजारको पूर्वाधार र सुविधा सहित व्यवस्थित बजारको विकास गर्न सकिएको छैन । यससँग सम्बन्धी नीति, कानून र कार्यविधि तर्जुमा र अभ्यासको कमी रहेको छ । वस्ती तथा बसोबासलाई एकीकृत गरी विकासको पूर्वाधारसहितको एकीकृत सेवा तथा सुविधा उपलब्ध गराउँन ध्यान तथा पहल हुन सकेको छैन । कुहिने र नकुहिने फोहर छुट्याउने र स्रोतमा फोहर व्यवस्थापन गर्ने जस्ता रचनात्मक परम्परागत प्रयासहरूलाई बढावा दिई फोहरमैला व्यवस्थापन तर्फ ध्यान दिन नसक्दा जनघनत्व बढी भएका क्षेत्रमा प्लाष्टिक जन्य र अन्य हानिकारक फोहरमैला व्यवस्थापनको समस्या बढ्दै गइरहेको छ । भूकम्प पछिको भौगोलिक अवस्थाको अध्ययनले ३ वटा वस्ती पहिरो तथा जोखिम स्थानमा बसोबास गरेको देखिएको छ ।

विकास सम्पादन र सेवा प्रवाहलाई उपलब्धीमूलक बनाउन गाउँपालिकाको भवन, वडा भवन, सेवा तथा श्रोत केन्द्र भवन तथा भौतिक पूर्वाधारको ज्यादै न्यून रहेको छ । गाउँपालिकामा दमकल र एम्बुलेन्स, अस्पताल तथा विपद्को समयमा आश्रयको लागि आश्रय स्थल र विपदको पूर्व तयारी, उद्धारको सरसामग्रीको व्यवस्था रहेको छैन । गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कूल ५,७१८ घरपरिवार मध्ये अझै २ प्रतिशत परिवार कच्ची तथा असुरक्षित घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।

६.१.३ सूचना, संचार र प्रविधि

सूचना र संचारमा पहुँचको अवस्था विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने ८० प्रतिशतसँग मोबाइल फोनको नेटवर्कमा आवद्ध रहेका छन् । फोन बाहेक इमेल तथा इन्टरनेट लगायत आधुनिक संचार सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात ३० प्रतिशत रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

गाउँपालिकामा मोबाइल फोनको समेत पहुँच नभएका घरपरिवार २० प्रतिशत रहेको छ । इमेल तथा इन्टरनेट, पत्रपत्रिका लगायत आधुनिक संचार सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात न्यून रहेको छ ।

६.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ:

- ✓ अन्तरआवद्धता, बजार तथा आधारभूत सुविधाको स्तर बृद्धि गर्ने

६.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

- ✓ यातायात, बजार एवं आधारभूत सुविधामा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- ✓ एकीकृत वस्ती, सुरक्षित आवास, व्यवस्थित बजार तथा सार्वजनिक सुविधामा अभिवृद्धी भएको हुनेछ ।
- ✓ सूचना तथा संचार प्रविधि पहुँच र उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

६.४ रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको पूर्वाधार विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपनाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
सडक तथा यातायात	
१. कृषि, पर्यटन र सामाजिक सेवा प्रवाहलाई सहज र सुलभ हुने गरी गुणस्तरीय पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने	१. गाउँपालिकाको रणनीतिक सडकहरूको प्राथमिकता अनुसार क्रमशः ग्राभेल र पिच गर्दै लगिनेछ । २. सडक नपुगेका वडा नं. १, २, ३ तथा अन्य वडाका प्रमुख वस्ती तथा बजार केन्द्रलाई लक्षित गरी अति जरुरी स्थानमात्र नयाँ ट्रयाक खोलिनेछ । ३. सडक सञ्जाल विस्तार र स्तरोन्नती गर्दा कृषि, ऊर्जा, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुने गरी निर्माण गरिनेछ । ४. नयाँ ट्रयाक खोल्दा पूर्व वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन पश्चात विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी सडक निर्माण र स्तरोन्नती गरिनेछ ।
२. सडकको मापदण्ड, वर्गीकरण, नामाकरण र प्राथमिकताक्रम सहित यातायात गुरुयोजना तर्जुमा गरी सडक निर्माण र स्तरोन्नती गर्ने	१. भूउपयोग क्षेत्र र योजना अनुसार भौतिक निर्माणको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ । २. भौतिक योजना तथा यातायात गुरुयोजना अनुसार सडकको मापदण्ड, वर्गीकरण, नामाकरण तथा प्राथमिकता निर्धारण गरिनेछ । ३. प्राथमिकताका आधारमा सडक निर्माण, मर्मतसंभार र यातायात संचालन गरिनेछ ।
आवास भवन तथा शहरी विकास	
१. गाउँपालिका र वडा कार्यालय भवन निर्माण गरी सेवा प्रवाह व्यवस्थित गर्ने	१. जग्गाको व्यवस्थापन गरी कार्यपालिका र वडाहरूमा आगामी वर्षमा वडा कार्यालय भवन निर्माणकालागि बजेट विनियोजन गरिनेछ । २. वडा कार्यालयलाई सेवा प्रवाह र कार्यान्वयनको आधार केन्द्रको रुपमा विकास गरिनेछ ।
२. सुरक्षित तथा सुविधा सम्पन्न वस्तीको विकास गर्ने	१. एकिकृत वस्ती विकासका लागि संभाव्यता अध्ययन गरी एक वडा एक नमूना वस्तीको विकास गरिनेछ । २. औद्योगिक ग्राम समेत बजार, पार्क, कार्यालय, आपतकालिन सामाग्री भण्डार गृह लगायत सार्वजिनक पूर्वाधार विकास स्थान र जग्गाको व्यवस्था गरी निर्माण कार्य क्रमशः संचालन गरिनेछ । ३. वस्ती, आवास तथा भौतिक विकासलाई एकिकृत भुउपयोग योजना तयार गरी व्यवस्थित र निर्देशित गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
३. गाउँपालिकाको शहर उन्मुख क्षेत्रमा भौतिक योजना सहित बजारको पूवार्धार विकास गर्ने	१. एकीकृत तथा नमूना वस्ती विकास र बजार व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको निर्माण गरिनेछ । २. स्थानीय प्रमुख बजार केन्द्रहरूको भौतिक विकास योजना अनुसार आधारभूत पूवार्धार विकास गरिनेछ । ३. बजार र वस्तीको क्षेत्रमा खुल्ला स्थान समेत हरियाली पार्क, पोखरी र खुल्ला स्थानमा समेतको व्यवस्था गरिनेछ ।
सुचना तथा सञ्चार	
१. इन्टरनेट सेवाको पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने	१. गाउँपालिका, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयमा उपलब्ध इन्टरनेट क्षमता वृद्धी गरी सेवाको विस्तार र गुणस्तरमा सुधार गरिनेछ ।
	२. सवै वडा कार्यालयहरू, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेट सेवा नियमित तथा सुचारु गर्न सेवा प्रदायक परिचालनको व्यवस्था गरिनेछ । ३. गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था मुख्य बजारमा सिसिटिभी क्यामेरा जडान गरिनेछ ।
२. टेलिफोन सेवाको पहुँच र उपयोग बृद्धि गर्ने	१. टेलिफोन टावरको संख्या र क्षमता बृद्धि नेपाल टेलिकम तथा अन्य दुरसंचार कम्पनीहरूसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ । २. विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा इन्टरनेट सुविधा जडान गर्ने र सूचना प्रविधिमा आधारित भई पठनपाठन तथा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ ३. ल्याण्डलाइन टेलिफोन र अप्टिकल फाइबर प्रविधिको इन्टरनेट विस्तार सञ्चालन गर्न नेपाल टेलीकम र अन्य सेवा प्रदायक संस्थासँग छलफल, समन्वय र पैरवी गरिनेछ ।
३. सूचना तथा सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधि बनाउने	१. राजस्व, प्रशासन, योजना तथा स्थानीय तथ्याङ्क सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तयार गरी सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ २. स्थानीय संचार माध्यम र संचारकर्मीको क्षमता विकास गरी गाउँपालिकालाई मिडियामैत्री बनाइने छ । ३. गाउँपालिकाबाट सम्पादित योजना तथा कार्यक्रम र गतिविधिहरू पत्रपत्रिका र स्थानीय सामुदायिक रेडियो लगायतका सञ्चार माध्यमबाट नियमित प्रकाशन र प्रसारण गरिनेछ । ४. गंगाजमुना विकास बुलेटिन नियमित (अर्धबार्षिक) प्रकाशन गरी गाउँपालिका बाट सम्पादित कार्य र सेवा सुविधाबारे जानकारी गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । ५. पदाधिकारी तथा सेवाग्राही संवाद कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ६. स्थानीय नीति, कानून, नियम र कार्यविधि, निर्णय, विकास कार्य संचालन, उपलब्धी, सफल अभ्यास बारे पत्रकार संवाद, पत्रपत्रिका, रेडियो र टेलिभिजनमा नियमित प्रकासन र प्रसारको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा देहाय अनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७५/०७६)	कूल लक्ष्य (०८१/८२)		
३.१ प्रतिफल यातायात, बजार तथा आधारभूत सुविधामा बृद्धि भएको हुनेछ (सडक तथा यातायात) ।					

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७५/०७६)	कूल लक्ष्य (०८१/८२)		
३.१.१ कालोपत्रे सडक निर्माण	कि.मि.	0	७	३५००००	- गरगरे-फूलखर्क वसपार्क सडक (७ कि.मि.)
३.१.२ सडक ग्राभेल तथा स्तरोन्नती	कि.मि.	0	१६३	४८९३००	- किन्ताङ्गफेदी सिमभञ्ज्याङ्ग गुम्दी छेलाङ्ग चिम्चोक सडक (८ कि.मि.) - बुडाथुमबेसी-वडारेहटिया-महा लक्ष्मी-डाँडागाँउ-फुलखर्क-गुम्दी-रि सडक (५० कि.मि.) - भाजा, रातमाटे सातदोबाटो, गुम्दी छेलान चिम्चोक तावल ताजीमरान किचेत सडक (४० कि.मि.)
					- ग्यान्सो-कुतालवेसी-तावल-ताजिम्राङ सडक (२० कि.मि.) - सिकटार बुढाथुम बसेरी मान्बु सडक (२० कि.मि.) - पिप्ले लापुडाडा मान्वु (४ कि.मि.) - गरगरे सुकभञ्ज्याङ फूलखर्क सडक (१० कि.मि.) - आर्खेत पिठे बुडाथुम (५ कि.मि.) - किन्ताङ्गफेदी साल्दुम सातदोवाटो (१० कि.मि.)
३.१.३ पक्की पुल (वेली ब्रिज समेत)	कि.मि.	0	३	१०००००	प्राथमिकता अनुसार देहायका स्थानमा पक्की पुल निर्माण गर्ने - आँखु रिङ्ने (वडा नं ४ जोड्ने) पुल - किन्ताङ्गफेदी पक्की पुल - डोल्पाफेदी वडा नं. २ रि कुताल पुल
३.१.४ सडकको नियमित, आवधिक र आकस्मिक मर्मत संभार	कि.मि.	0	१४०	१४०००	ग्राभेल सडकमा केन्द्रित गर्ने
३.१.५ वायोइञ्जिनिरिङ्ग तथा सडक किनार वृक्षारोपण कार्यक्रम	कि.मि.	0	१०	१००००	सडकको तल माथिको भिरालो स्थरीकरण गर्ने र सुन्दरता बढाउने
३.१.६ झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	१६	३२	१६००००	
३.१.७ सडक मापदण्ड निर्धारण तथा यातायात गुरुयोजना तर्जुमा	पटक	0	१	४०००	सडकको मापदण्ड, वर्गीकरण, नामाकरण र प्राथमिकता तयार गर्ने
सडक तथा यातायात जम्मा				११२७३००	
प्रतिफल ३.२: एकीकृत वस्ती, सुरक्षित आवास, व्यवस्थित बजार तथा सार्वजनिक सुविधामा अभिवृद्धी भएको हुनेछ (आवास, भवन र शहरी विकास)।					
३.२.१ आधारभूत पूर्वाधार निर्माण तथा बजार व्यवस्थापन	स्थान	0	३	१५०००	वडा नं. ४ को गुम्दी, ५ को फूलखर्क र ६ को बसेरी
३.२.२ सुरक्षित बसोबास तथा वस्ती संरक्षण कार्यक्रम	प्रतिशत	९८	१००	३६००	रिगाउँ अन्दर टोल, गम्राङ, कराङ टोल र चेपाङ टोल
३.२.३ भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सीप र प्रविधि विकास तालिम	जना	0	३५	३००	प्रत्येक वडामा ७ जनाका दरले दक्ष व्यक्ति विकास गर्ने

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७५/०७६)	कूल लक्ष्य (०८१/८२)		
३.२.४ कार्यपालिका, वडा कार्यालय, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई भवन निर्माण	संख्या	२	१२	६००००	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण गरिने
३.२.५ बजारमा सडक नाला निर्माण	कि.मि.	०.५	१	१०००	फूलखर्क, गुम्दी, बसेरी र बुढाथुम बजार
३.२.६ चट्याङ रहित घर निर्माण	पटक	0	६०	१२००	प्रविधि प्रदर्शन र विस्तार गर्न सहजीकरण गर्ने
वस्ती, आवास र भवन जम्मा				८११००	
प्रतिफल ३.३ सूचना तथा संचार प्रविधि पहुँच र उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ (सूचना तथा संचार)।					
३.३.१ वडा कार्यलय, स्वास्थ्य चौकी र विद्यालयमा ईन्टरनेट जडान	वटा	१५	३५	८००	स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, वडा कार्यालय र कार्यपालिका कार्यालय
३.३.२ मोवाइल एप्स् निर्माण र संचालन	वटा	१	२	२००	हाम्रो गंगाजमुना
३.३.३ इएमएस सेवा सहित हुलाक संचालन	वटा		१	५००	तावल तथा बसेरी
३.३.४ गंगाजमुना एफएम स्थापना	वटा	0	१	५०००	वडा नं. ५ को उपयुक्त स्थानमा
३.३.५ गाउँपालिका गतिविधि प्रकाशन र प्रसारण कार्यक्रम	पटक	0	१५	३०००	जनता-जनप्रतिनिधि संवाद कार्यक्रम गंगाजमुना विकास बुलेटिन प्रकासन र गतिविधि प्रसारण
सूचना तथा संचार जम्मा				९५००	
पूर्वाधार क्षेत्र कूल जम्मा				१२१७९००	

परिच्छेद - ७
उर्जा विकास योजना

७.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

विद्युत तथा उर्जा विकास तथा आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणको एक महत्वपूर्ण साधन हो । यो प्रविधि हस्तान्तरण विकासको उज्यालो श्रोत पनि हो । यसले विकासका पूर्वाधारलाई चलायमान र गतिशिल बनाउँछ । उर्जा विना प्रविधि र विकास उपलब्धीको कल्पना सम्म गर्न सकिदैन । नेपालमा विद्युत उत्पादनको इतिहास फर्पिङ्ग विद्युत आयोजनाबाट शुरुवात भएको तथ्यबाट देखिन्छ । उर्जाका परम्परागत श्रोत दाउरा, कोइला र गुईठा हुँदै विद्युत र अन्य नविकरणीय उर्जाको उपयोग विस्तार भरहेको छ । परम्परागत उर्जाको प्रयोग देखी विद्युत, सौर्य तथा अन्य उर्जाको प्रयोगमा भएको बढोत्तरीसँगै विद्युतको उपयोगको २० घण्टे लोडसेडिङ बेहोर्दै हाल यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने ७० प्रतिशत घरपरिवारमा विद्युत उपलब्ध रहेको छ ।

राष्ट्रिय गौरवको आयोजनाको रुपमा रहेको बुढगण्डकी जलविद्युत आयोजनाका साथै धादिङ जिल्लाको प्रमुख आयोजनाको रुपमा रहेको आँखुखोला जलविद्युत आयोजनाको जलाधार क्षेत्र यो गाउँपालिका पर्दछ । यसबाट गाउँपालिकाले प्रशस्त लाभ लिन सक्ने अवसर रहेको छ । संघीय संरचना अनुसार १ मेगावाट सम्मको विद्युत गाउँपालिका आफैले उत्पादन र विक्री तिवरण गर्ने सक्ने संवैधानिक तथा कानूनी अधिकार रहेको छ । सो अधिकार समेत गाउँपालिकाको विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको संभावना, विद्यमान अवस्था, असर तथा समस्या र चुनौती विद्यमान, उर्जा विकास सम्बन्धी लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूसमेत संलग्न गरी यस क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

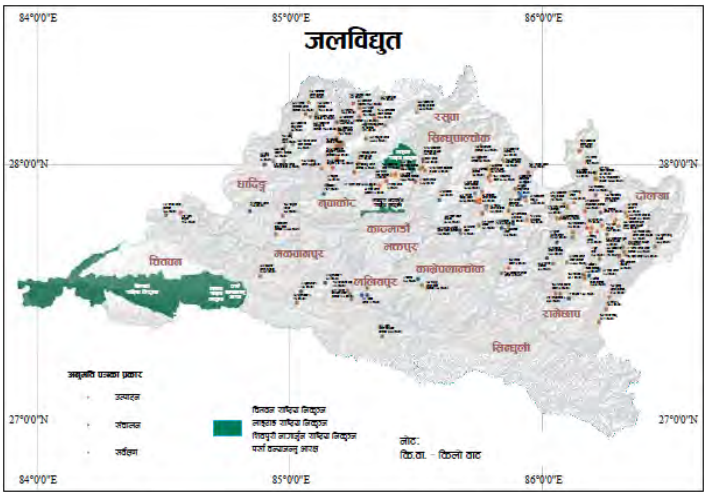

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

यस गाउँपालिकाको ७० प्रतिशत घरपरिवारले राष्ट्रिय प्रसारण लाईनबाट वितरित विद्युत सेवा उपयोग गरिहेको देखिन्छ । साथै यहाँका २७ प्रतिशतका घरमा सोलार प्रणाली र करिब १ प्रतिशत घरधुरीमा अन्य उर्जाको प्रयोग भएको देखिन्छ । यस गाउँपालिका क्षेत्रमा हालसम्म १० वटा जलविद्युत आयोजना संचालन भई २५६ किलोबाट विद्युत उत्पादन भएको देखिन्छ । यसका साथै आँखु, कालस्यों खोला, आफल, अँधेरी खोला, मनपङ खोला, बगुवा खोला, सानी खोला जस्ता खोलाहरू लघु तथा साना आयोजना संचालन संभावना रहेको छ । गंगाजमुना गाउँपालिका समेत प्रदेश नं. ३ को जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी विवरण देहायअनुसार नक्शामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

समस्या र चुनौती

यस गाउँपालिकामा अझै पनि ३० प्रतिशत घरपरिवार विद्युत सेवाबाट बञ्चित रहेका छन् भने ९० प्रतिशत घरधुरीले खाना पकाउन मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । खाना पकाउने इनधनको रुपमा एलपि ग्यास, वायोग्यास, सुधाएिको चुल्हो जस्ता स्वस्थ उर्जाको प्रयोग ज्यादै न्यून अथवा १० प्रतिशत भन्दा कम रहेको छ ।

७.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको विद्युत उर्जा क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ:

- ✓ स्वच्छ उर्जाको उत्पादन र उपयोग बढाउने

७.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको विद्युत तथा उर्जा क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

- ✓ विद्युतको उत्पादन र पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ ।
- ✓ वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन र विस्तार भएको हुनेछ ।

७.४ रणनीति तथा कार्यनीति

आवधिक विकास योजनाको विद्युत र उर्जा सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपानाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालनमा देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
१. विद्युत उत्पादन र लाईन विस्तार गरी सवै घरपरिवार र स्थानमा उज्यालो पुऱ्याउने	१. स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र भित्र पर्ने १ मेगावाट सम्मका जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने २. लागत साझेदारीमा संभाव्य स्थानमा विद्युत उत्पादन गरिनेछ । ३. लागत साझेदारीमा विद्युत नपुग भएका घरधुरीमा विद्युत लाइन विस्तार गरी सबै घरधुरीमा विद्युत सेवा उपलब्ध गराइनेछ । ४. विद्यूत लाईन र पोल जिर्ण भएका स्थानमा जिर्ण पोल र तार मर्मत गरिनेछ खुलातार प्रणालीलाई केबल प्रणालीमा रुपान्तरणको व्यवस्थाको लागि नेपाल सरकारको सम्बन्धित निकाय तथा विद्युत प्राधिकरणसँग पैरवी गरिनेछ ।
२. सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाहको लागि कार्यालय तथा सेवा केन्द्रमा पावर व्याकअपको व्यवस्था गर्ने	१. गाउँ कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालयमा सोलार प्रणालीमा आधारित पावर व्याकअपको व्यवस्था सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई सहज बनाइनेछ । २. स्वास्थ्य संस्था र माद्यामिक विद्यालयमा पावर व्याकअप र इन्टरनेटको व्यवस्था र सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाइने छ । ३. विद्युत खपत गर्ने मेशिन र उपकरणको प्रयोग प्रोत्साहन गरिनेछ ।
३. नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने	१. दाउराको प्रयोगलाई कम गर्दै लैजान वायोग्यास तथा सुधारिएको चुलो, बायोब्रिकेट जस्ता किफायती नविकरणीय ऊर्जा प्रविधिहरूको प्रवर्द्धन एवम् विस्तार गरिनेछ । २. गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको सुलभ र सरल पहुँच पुऱ्याउन प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
४. नविकरणीय उर्जाको पहुँच र उपयोग बृद्धि गर्ने	१. वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र नियमनको व्यवस्था गरी स्वच्छ उर्जामा गाउँपालिकाबासीको पहुँच बृद्धि गरिनेछ । २. दाउराको प्रयोगलाई कम गर्दै लैजान वायोग्यास, सुधारिएको चुलो, बायो ब्रिकेट जस्ता दाउराको किफायती नविकरणीय ऊर्जा प्रविधिहरूको प्रवर्द्धन एवम् विस्तार गरिनेछ । ३. राष्ट्रिय प्रसारण लाईनको विद्युत नपुगेका स्थानमा र विद्युत सेवा पुग्न प्राविधिक रुपमा कठिनाई हुने स्थानमा सोलार, वायोग्यास र सुधारिएको चुल्होको विस्तार गरिनेछ । ४. अति विपन्न तथा एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र असहाय ज्येष्ठ नागरिकका लागि वैकल्पिक उर्जा उपलब्ध गराउन थप प्रोत्साहन गरिनेछ ।

७.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको विद्युत तथा उर्जा क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघ/ संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७५/०७६)	कूल लक्ष्य (०८१/८२)		
प्रतिफल ३.४: विद्युतको उत्पादन र उपलब्धतामा बृद्धि भएको हुनेछ (विद्युत उत्पादन तथा विस्तार)					
३.४.१ स्थानीय विद्युत उत्पादन	कि.वा.	२५६	४०००	६००००	वडा नं. १, २ र ३
३.४.२ लघु जलविद्युत आयोजना मर्मत सभार र संचालन	वटा	०	१०	१००००	वडा नं. ४, ६ र ७
३.४.३ विद्युत लाइन विस्तार र स्तरोन्नती	कि.मि.	२५	४०	३००००	वडा नम्बर १ र २
विद्युत उत्पादन र विस्तार जम्मा				१०००००	
प्रतिफल ३.५: वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन र विस्तार भएको हुनेछ (वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन) ।					
३.५.१ वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	घरधुरी	१३३०	३२००	१५०००	सुधारिएको चुल्हो: ३०००, वायो ग्यास: १२५ वटा, सोलार: ८५ थान
३.५.१ कार्यालय र सेवा केन्द्रमा पावर व्याकअप/वैकल्पिक उर्जा विस्तार कार्यक्रम	संख्या	१	२०	४०००	पालिका केन्द्र १, वडा कार्यालय ७, स्वास्थ्य संस्था ५ र माद्यामिक विद्यालय ८
वैकल्पिक उर्जा जम्मा				१९०००	
विद्युत तथा उर्जा क्षेत्र कूल जम्मा				११८०००	

परिच्छेद - ८
वन तथा वातावरण व्यवस्थापन योजना

८.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको भाग ३, धारा ३० ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ वातावरणको मौलिक हक प्रदान गरेको छ भने प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोगसम्बन्धी नीतिअन्तर्गत प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने प्रावधान राखेको छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ ले विपद् पूर्वतयारीसम्बन्धी अवधारणाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत् प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गर्ने ध्येय सहितको विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माणको दीर्घकालीन सोच राखेको छ। वातावरण व्यवस्थापन, राष्ट्रिय वन नीति, कार्बन सेवा, वातावरण अनुकूलन संघको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ भने प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् पूर्व तयारी, उद्दार तथा राहत पुनर्लाभलाई संघ तथा प्रदेशको साझा अधिकारको सूचीमा राखेको छ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ ले विपद् व्यवस्थापन तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधतालाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचीमा राखेको छ। अनुसूची ६ ले प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वन, जल उपयोग तथा वातावरण व्यवस्थापन प्रदेशको अधिकार सूची अन्तर्गत राखेको छ। यस परिवेशमा यस योजनामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरू स्थानीय वन समूहहरूलाई क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने तथा सम्बन्धित तह, निकायसँग सहकार्य गर्ने दृष्टिकोणले तय गरिएका छन्।

गाउँपालिकाले दीगो विकासको लक्ष्यसहितको दीर्घकालीन सोच कायम गरेर अगाडि बढिरहेको तथा संविधान तथा प्रचलित ऐन, कानुनले लिएका लक्ष्य तथा दीगो विकास लक्ष्य जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्यहरूसमेत हासिल गर्न वर्तमान संघीय व्यवस्थामा स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा वन, वातावरण, भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन, क्षेत्रका लागि आवधिक विकासको मार्गचित्र स्पष्ट गर्न आवधिक योजनाको विषय क्षेत्रगत योजनाका रुपमा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ। यस योजनामा उल्लिखित क्षेत्रहरूमा यस गंगाजमुना गाउँपालिकाका संभावना तथा अवसर र समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था तथा रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूसमेत संलग्न गरी यो योजना तर्जुमा गरिएको छ।

८.१.१ वन तथा जैविक विविधता

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

नेपालको वन क्षेत्रलाई ४० प्रतिशतमा कायम गर्ने नेपाल सरकारको नीति रहेको छ। यस गाउँपालिकाको ठूलो हिस्सा (कुल भूभागको ६६%) मा वन क्षेत्र रहेको छ। जडीबुटीको प्रचुर संभावना रहेको यहाँको वन जैविक विविधताका दृष्टिकोणले समेत महत्वपूर्ण रहेको छ। यहाँ पाइने वनस्पति प्रजातिहरूमा उत्तीस, चिलाउने, साल, काफल, सल्लो, सिरिश, कटुस, पैंयुँ, लालीगुराँस, बकाइनो, अँगेर, बडहर, खनियो प्रमुख रहेका छन्।

यहाँका प्रमुख वन्यजन्तुमा बाँदर, स्याल, दुम्सी, लोखर्के, वन विरालो, मृग, सालक, घोरल, चित्तल, भालु, हाब्रे रहेका छन् भने चराचुरुङ्गीअन्तर्गत ढुकुर, जुरेली, ढ्याप्सी, परेवा, मलेवा, कोकले, ठ्यौआ, सारौ, भँगेरा, काग, कोइली, चिल, बकुल्ला, बट्टाइ, चिवे, कल्चौंडा, पातिफिस्टो, लाटोकोसेरो, कालिज, तित्रा प्रमुख रहेका छन्। गाउँपालिकामा कुल ३० वटा सामुदायिक वन रहेका छन् भने कबुलियती वन १ वटा, निजी वन १ वटा तथा सरकारी वन ६ वटा रहेका छन्। वनमा आधारित उद्योग अन्तगत १५ वटा फर्निचर उद्योग रहेका पाइन्छ तर यी उद्योगहरू दर्ता भने भएको पाइँदैन।

वन क्षेत्रले ग्रामीण जीवनमा दैनिक आवश्यक पर्ने घाँस दाउराका अतिरिक्त वर्षाको पानीले निम्त्याउन सक्ने भूक्षयको नियन्त्रण गरिरहेको छ। वन क्षेत्रको हरियाली, स्वच्छता तथा जैविक विविधतायुक्त यहाँका सुन्दर क्षेत्रहरूमा पर्यापर्यटनको विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। जडीबुटी, फलफूल, रेसालगायत अन्य गैरकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गरी आयआर्जनका अवसर वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको वडा नं. १, २ र ३ का उत्तरी क्षेत्रको अग्लो भूभागको धेरै स्थानमा नाङ्गा पाखा तथा भूस्खलन भएका क्षेत्रहरू रहेका छन् । यस्ता स्थानहरूमा भूक्षय/पहिरोका कारण रुख विरुवाले ढाकेको क्षेत्रफल क्रमशः घट्दै गएको छ । वार्षिक रुपमा हुने अनियन्त्रित वन डढेलोले जैविक विविधता तथा वनको गुणस्तर ह्रास हुँदै गएको छ तर वन डढेलो नियन्त्रणका लागि आवश्यक आधुनिक उपकरण, औजार, सीप तथा पालिकास्तरीय कार्ययोजना समेतको अभाव रहेको छ । भूकम्पपश्चात्का सुरुका वर्षहरूमा वन विनास थपियो । उपलब्ध वन तथा जैविक विविधताको विस्तृत अभिलेखको कमी रहेको छ । यस्तो अभिलेख नहुँदा लोपोन्मुख प्रजातिको पहिचान तथा संरक्षणको कार्य अघि बढाउन कठीन अवस्था रहेको छ । आँखु तथा मनपाङलागयतका खोलामा करेन्ट तथा विषादी लगाई माछा मार्ने प्रवृत्ति कायम रहेको हुँदा जलचर प्रजातिको विनाश हुने खतरा कायमै छ ।

वन व्यवस्थापनमा वैज्ञानिकता नभएको हुँदा वन क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व कम रहेको छ । परम्परागत घाँस दाउराबाहेक वन क्षेत्रबाट समुदाय अन्य आयआर्जनका क्रियाकलाप गरी लाभान्वित हुन सकेको छैन । जनचेतना तथा जिम्मेवारीबोधको कमी रहेको छ । चरिचरन क्षेत्र रहेको भए पनि वन क्षेत्रमा घरपालुवा जनावर चराउने चलन रहेको छ । सम्भाव्य अन्य सरकारी वनमा सामुदायिक वन गठन गरी समुदायलाई हस्तान्तरण गर्ने कार्य हुन नसकेको हुँदा यी क्षेत्र पनि अतिक्रमणको जोखिममा रहेका छन् ।

वन तथा वातावरण र सम्बन्धित सम्पदाप्रति स्थानीय नागरिकमा जिम्मेवारीबोध तथा जवाफदेहिताको वृद्धि गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ । जलवायुजन्य अतिशय परिणाम (Climate Extremities) तथा अनिश्चिततालाई सम्बोधन गर्न गाउँपालिका तथा स्थानीय नागरिकहरूमा ज्ञान, सीप र संयन्त्रको कमी रहेको छ । अव्यवस्थित भू-उपयोग तथा अनियन्त्रित भौतिक पूर्वाधार विकासमा वृद्धि, प्राकृतिक श्रोतहरूको अनियन्त्रित दोहन, वन वातावरण सम्बन्धी एकीकृत योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र सोको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन हुन नसक्नु लगायतका कारणले वन व्यवस्थापन थप प्रभावकारी हुन सकेको छैन । वन सम्पदाको दीगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी यथोचित लाभ लिन नसकिरहेको अवस्था छ । कृषियोग्य उर्वर जमिन अतिक्रमण गरी संरचना निर्माण हुनु, वनको उचित संरक्षण तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन हुन नसक्नु, वनस्रोतको बहुउपयोग हुन नसक्नु, वन डढेलो वर्षेनी बढेर जानु तथा विकास कार्यहरू वातावरणमैत्री नहुनु लगायतका समस्याहरू वन क्षेत्रका थप समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

८.१.२ भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

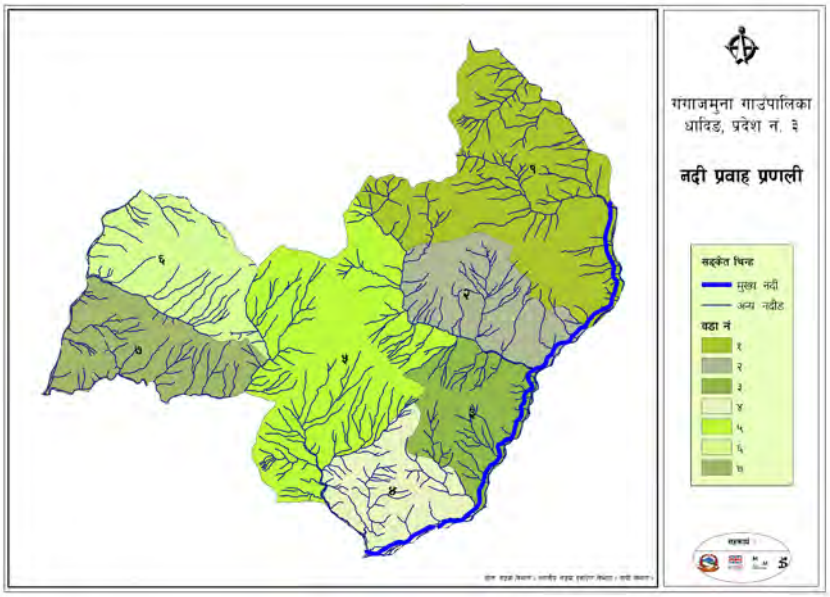

गाउँपालिकामा आधा दर्जनभन्दा बढी वर्षैभरी पानी बहने नदी तथा खोलाहरू रहेका छन् । उक्त नदी/खोलाहरूमा आँखु, कालस्यों खोला, आफल, अँधेरी खोला, मनपाङ खोला, बगुवा खोला, सानी खोला प्रमुख रहेका छन् । यहाँ रहेका अन्य खोला/खोल्सामा बगबग खोला, डाँडागाउँ खोला, चिसे खोला, डार्सा खो ला प्रमुख रहेका छन् । गाउँपालिकाको ठूलो हिस्सामा वन, झाडी तथा घाँसे क्षेत्र रहेको हुँदा जमिनमा पानी सिंचन (Infiltration) भई जलभण्डार बढाउन र भूसंरक्षणमा योगदान पुगेको छ । जैविक विविधताको दृष्टिकोणले समेत धनी क्षेत्र रहेको हुँदा पर्यापर्यटनको प्रवर्द्धन गरी स्थानीय समुदायलाई भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनमा थप जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको छुट्टै जलाधार व्यवस्थापन योजना र कार्यक्रम रहेको छैन, जमिन र जलाधार क्षेत्रको वैज्ञानिक तथा दीगो संरक्षण सुनिचित हुन सकेको छैन । भूसंरक्षणका लागि प्रर्याप्त बजेट आवश्यक पर्ने र सोअनुसार स्रोत उपलब्ध नभएको हुँदा आवश्यक सबै ठाउँमा भूसंरक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने अवस्था रहेको छैन । नदी खोलाको कटानी नियन्त्रणका लागि प्रर्याप्त काम हुन सकेको छैन । सूक्ष्म तथा उपजलाधार क्षेत्रहरू पहिचान गरी संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ । जमिन र पानीको व्यवस्थापन गरी पानीको भण्डारण बढाउनुपर्ने तथा जमिनको उर्वराशक्ति बढाउनुपर्ने खाँचो रहेको छ । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण सबै निर्माण कार्यमा कार्यान्वयनमा आउन सकेको छैन । सडक निर्माणमा क्रममा कटान भएको क्षेत्रमा उचित संरचनायुक्त टेवा पर्खाल नलगाइनु तथा त्यस्ता क्षेत्रलाई नाङ्गै छोड्नाले भूक्षयका साथै निर्मित सडकहरू समेत हरेक वर्ष क्षय हुने गरेको छ ।

८.१.३ वातावरण संरक्षण तथा फोहरमैला व्यवस्थापन

संभावना, अवसर र विद्यमान अवस्था

जल, जमिन, वायु सामान्यतया स्वच्छ अवस्थामा रहेको छ । प्रदूषण प्रारम्भिक अवस्थामा रहेको हुँदा समयमै उपयुक्त व्यवस्थापन गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम राख्न सकिने अवस्था रहेको छ । घाँसे भूमि तथा झाडीयुक्त सुन्दर वन वन क्षेत्र रहेको छ । एलपी ग्याँसको प्रचलन बढ्दै गएको हुँदा वन क्षेत्रमाथिको चाप घट्दै गएको छ । विभिन्न वस्ती तथा बाटोमा फोहर फाल्ने टोकरीको व्यवस्था गरिएको छ । ल्याण्डफिल साइटका लागि सम्भाव्य जमिन रहेको छ । खुला दिसामुक्त ठाउँ भएको हुँदा स्वच्छ वातावरण कायम राख्न सहयोग पुगेको छ ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँमा प्लाष्टिक तथा बोतलहरूको मात्रा निरन्तर बढ्दै गएको छ । दैनिक उत्सर्जन हुने प्लाष्टिकजन्य पदार्थ तथा बोतलहरू जथाभावी फाल्ने प्रचलन रहेको हुँदा वस्ती तथा बाटोमा फोहर बढ्दै गएको छ । दैनिक उत्पादन हुने फोहर वर्गीकरण गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने आनीबानीको कमी रहेको छ । गाउँमा प्लाष्टिक, सिसा तथा बोतल निरन्तर बढ्दै जाँदा प्लाष्टिक र प्लाष्टिकजन्य पदार्थहरू डढाउने परिपाटी रहेको हुँदा वायु प्रदूषित हुनुका अतिरिक्त मानव स्वास्थ्यमा समेत असर पुग्ने भएकाले फोहर व्यवस्थापनका लागि स्पष्ट अवधारणा र प्रक्रियासहित अघि बढ्नुपर्ने अवस्था छ । पशुपालनको कमी हुँदै जाँदा कृषि भूमिमा जैविक मलको प्रयोग घट्दै गएको छ र रासायनिक मलको प्रयोग अनियन्त्रित रुपमा बढ्दै गएको छ । यसबाट कृषि भूमिको गुणस्तरमा ह्रास हुँदै गएको छ । स्वास्थ्य संस्था तथा संस्थागत क्षेत्रबाट उत्पादन हुने फोहर व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी पद्धति नहुँदा प्रदूषण बढ्दै गएको छ । खोला खोल्सामा जथाभावी फोहर फाल्ने तथा फोहर जम्मा गरेर नदी, खोलामा बगाउने चलन रहेको हुँदा प्रदूषित हुने क्रम बढ्दो छ ।

८.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- ✓ वन, जैविक विविधता, जमीन र जलश्रोतको दीगो उपयोग गर्नु

८.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. वनको संचिती तथा काष्ठ र गैरकाष्ठ वन पैदावरको उत्पादन बृद्धि भएको हुनेछ ।
२. जल, जमीन तथा जलाधारका अन्य श्रोतको संरक्षण तथा उपयोगमा बृद्धी भएको हुनेछ ।
३. पर्यावरणीय स्वच्छता, सुन्दरता र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन क्षमता अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।

८.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको वन तथा वातावरण व्यवस्थापन विकास सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम र आयोजना संचालन देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
क. वन व्यवस्थापन	
१. वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा प्रदेश नीति कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने	१. वन तथा जैविक विविधता सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा प्रदेश नीति बारे स्थानीय स्तरमा सचेतना अभिबृद्धि गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिनेछ । २. नीति कार्यान्वयनका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय र संरचनासँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ । ३. वातावरणीय परीक्षण मूल्यांकन र यस सम्बन्धी सिफारिशलाई अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
२. वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार वन पैदावरको उत्पादन बृद्धि गरी वन पैदावरको आपूर्ती सहज बनाउने र आम्दानीमा बृद्धि गर्ने	१. ६० हेक्टर भन्दा बढी क्षेत्रफल भएका समुदायद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा नमूनाको रुपमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । २. वैज्ञानिक तथा अन्य वन व्यवस्थापन प्रणालीद्वारा वन व्यवस्थापन गरी स्थानीय स्तरमा काठ, दाउरा, घाँस र सोतरको आवश्यकता परिपूर्ती तथा वनको संरक्षणमा अभिबृद्धि गरिनेछ । ३. कार्बन व्यापारबाट वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने स्थानीय समुदायलाई पूँजीगत लाभ उपलब्ध गराउन प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ ।
३. वनमा आधारित उद्यम सिर्जना र आयमूलक कार्यक्रम संचालन गरी रोजगारी र आम्दानीको श्रोत बृद्धि गर्ने	१. जडीबुटीको व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन गर्नका लागि युवा वर्गलाई अनुदान मूलक कार्यक्रम मार्फत् आकर्षित गरिनेछ तथा राम्रो प्रतिफल देखाउने युवा व्यवसायीलाई पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । २. सामुदायिक वन तथा निजी जग्गामा टिमुर, सुनकाउली, चिउरी, ओखर, बाँस, निगालो, अम्रिसो, अलैची, कुरिलो, मेन्था, बोझो तथा जडीबुटीजन्य प्रजातीको व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन गरिनेछ । ३. वन तथा जडिबुटीमा आधारित आयमूलक कार्यक्रम संचालन गर्न महिला, युवा तथा लक्षित वर्गलाई प्रोत्साहन अनुदान मार्फत् आकर्षित गरिनेछ तथा राम्रो प्रतिफल प्रदर्शन गर्नेलाई पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । ४. सार्वजनिक खाली, नाङ्गा पाखा तथा बाँझो जग्गामा काष्ठ तथा गैर काष्ठ प्रजातीका आयमूलक बोटविरुवाको रोपण विस्तार गरिनेछ । ५. डिभिजन तथा सवडिभिजन कार्यालयको प्राविधिक तथा अन्य सहयोगमा गाउँपालिका क्षेत्र वहुउद्देशिय वन नर्सरी स्थापना गरी विरुवा उत्पादन र वितरण सहज बनाइनेछ ।
ख. भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	
१. नदी प्रणालीमा आधारित एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन योजना अवधारणा अनुसार भिरालोपनाको स्थायीकरण, पहिरो, गल्छी नियन्त्रण तथा विकासका पूर्वाधार संरक्षण गर्ने	१. खेतबारी र वस्ती संरक्षण तथा पहिरो नियन्त्रणका लागि स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गरी जैविक तथा इञ्जिनियरिङ्ग संरचना निर्माण र मर्मत संभार गरिनेछ २. खोला खोल्साको किनार लगायत जोखिम क्षेत्रमा बाँस, निगालो खेती तथा बायोइञ्जिनियरिङ विधि प्रवर्द्धन गरी नदी कटान न्यूनीकरणमा दीगोपना कायम गरिनेछ । ३. स्थानीयस्तरमा नर्सरी व्यवस्थापन तथा वृक्षारोपण विस्तार गरी नाङ्गा डाँडापाखामा हरियाली वृद्धि तथा क्षतीग्रस्त भूमिको पुनरुत्थान गरिनेछ ।
२. सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण, भूमि व्यवस्थापन, खेती प्रणाली र वन व्यवस्थापनसँग एकीकृत गरी भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्य संचालन गर्ने	१. राष्ट्रिय भू उपयोग नीति अनुसार भूउपयोगको क्षेत्र निर्धारण गरी भूमि व्यवस्थापन, वस्ती विकास, भौतिक संरचना तथा पूर्वाधार निर्माणलाई व्यवस्थित र नियमित गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	२. भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनलाई विकासको साझा विषयको रुपमा एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ । ३. भू तथा जलाधार व्यवस्थापनमा जल, जमीन र जंगलको संरक्षण तथा उत्पादन बृद्धिमा विशेष जोड दिइनेछ । ४. संभाव्य स्थानमा बाँध निर्माण गरी ताल पोखरी निर्माण र सुख्खाग्रस्त क्षेत्रमा सुख्खा वा संरक्षण पोखरी निर्माण गरी संचालन गरिनेछ ।
ग. वातावरणीय स्वच्छता तथा फोहरमैला व्यवस्थापन	
१. जनचेतना तथा जिम्मेवारीबोध अभिवृद्धि गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्ने ।	१. टोलस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरूलाई परिचालन गरी समुदाय र टोल सरसफाइका काम नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ । २. जनचेतना अभिवृद्धि गरी प्लाष्टिक र प्लाष्टिकजन्य पदार्थ जथाभावी फाल्ने प्रवृत्ति नियन्त्रण गरिनेछ । ३. गाउँपालिकाभित्र प्लाष्टिकका गिलास तथा प्लेटजस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वस्तुहरूको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ । ४. टोलस्तरीय प्रतिस्पर्धा कार्यक्रम सञ्चालन गरी समुदाय र घर सरसफाइको अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।
२. वातावरण अनुकुलित विकास, स्वच्छ उर्जा तथा प्रविधि र हरियाली अभिबृद्धी गर्ने	१. गाउँपालिका भित्र प्लाष्टिकका गिलास तथा प्लेटजस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वस्तुहरूको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ । २. कुहिने र नकुहिने फोहरमैला छुट्याई कुहिने फोहरबाट कम्पोष्ट मल र नहुहिने फोहरको पुनःप्रयोग, प्रशोधन र खाडलको व्यवस्थापन गरिनेछ । ३. सार्वजनिक स्थान र सडकको दायाबायाँ वरपिपल, समी, तुलसी, चाँप, लाकुरी, आँप, लिचि, सुन्तला, नास्पती र आरुवखडा जस्ता विरुवा रोपणलाई अभियानका रुपमा संचालन गरी वातावरण स्वस्छता कायम गरिनेछ । ४. विद्युत, वायोग्यास, सोलार, सुधारिएको चुल्लो जस्ता स्वच्छ उर्जाको प्रयोग, प्रदुषण कम गर्ने निर्माण प्रविधि र सामाग्रीको प्रयोग, जलवायु परिवर्तन र विपद् उत्थानशिल प्रयासहरूलाई स्थानीय विकास प्रक्रियामा एकीकृत गरिनेछ ।
३. व्यक्तिगत व्यवहार परिवर्तनको माध्यमबाट वातावरणीय स्वच्छता अभिबृद्धि गर्ने	१. जनचेतना अभिवृद्धि गरी प्लाष्टिक र प्लाष्टिकजन्य पदार्थ जथाभावी फाल्ने प्रवृत्ति नियन्त्रण गरिनेछ । २. टोलस्तरीय प्रतिस्पर्धामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी समुदाय र घर सरसफाइको अभियान सञ्चालन गरिनेछ । ३. टोलस्तरीय समिति तथा संस्थाहरूलाई परिचालन गरी समुदाय र टोल सरसफाइका काम नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
४. विकास निर्माण तथा उद्यम विकास र श्रोत परिचालन सम्बन्धी कार्यमा कानून अनुसार वातावरणीय परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था पालना अभिबृद्धि गर्ने	१. विकास निर्माण, उद्यम व्यवसाय, श्रोतको उपयोग सम्बन्धी कार्यमा कानून तथा नियमअनुसार वातावरणीय परीक्षणको व्यवस्था पालना तथा अध्ययनबाट सिफारिश संरक्षणका कार्यहरूको अनिवार्य कार्यान्वयनको व्यवस्था गरिनेछ । २. वातावरण व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति तथा कानून बारे निर्वाचित जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, निर्माण व्यवसायी, उपभोक्ता समिति, उद्यमी र व्यवसायी तथा स्थानीय समुदाय अभिमुखीकरण तथा सचेतना अभिबृद्धि गरिनेछ । ३. प्रदूषण (माटो, वायु, जल आदि) तथा यसको रोकथाम र व्यवस्थापनका उपायबारे स्थानीय स्तरमा सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

८.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको वातावरण र विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न स्थानीय वन समूह, संघ/संस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कुल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल ४.१: वनको संचिती तथा काष्ठ र गैरकाष्ठ वन पैदावरको उत्पादन बृद्धि भएको हुनेछ (वन र जैविक विविधता) ।					
४.१.१ वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम	समूह	०	१५	४५०००	कुल १५ वन समूह
४.१.२ जडीबुटी व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन तथा प्रशोधन कार्यक्रम	समूह	०	१०	६०००	संभाव्यता अध्ययन, संकलन, उत्पादन र प्रशोधन
४.१.३ गैरकाष्ठ वन पैदावार कार्यक्रम	हेक्टर	०	२००	३०००	संभाव्यता अध्ययन, कार्य योजना, उत्पादन, संकलन
४.१.४ हरियाली प्रवर्द्धन र वृक्षारोपण कार्यक्रम	हेक्टर	०	५	२५००	डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य
४.१.५ निजी, कृषि वन र विरुवा उत्पादन कार्यक्रम	हेक्टर	०	१०	५०००	डिवकाको सहयोगमा नर्सरी संचालन गरी विरुवा उत्पादन गर्ने
४.१.६ वन संरक्षण र डडेलो नियन्त्रण कार्यक्रम	हेक्टर	०	५०	१५००	अग्नी रेखा निर्माण, वन सम्बर्धन र झाडी सफाई गर्ने
वन तथा जैविक विविधता जम्मा				६३०००	
प्रतिफल ४.२: जल, जमीन तथा जलाधारका अन्य श्रोतको संरक्षण तथा उपयोगमा बृद्धी भएको हुनेछ (भू तथा जलाधार व्यवस्थापन) ।					
४.२.१ नदी खहरे नियन्त्रण तथा तटबन्धन कार्यक्रम	कि.मी	०	३	२१०००	आँखु, कालस्यों, आफल, अँधेरी, मनपङ बगुवा र सानी खोलाका जोखिमयुक्त स्थानहरू
४.२.२ पहिरो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	स्थान	०	१०	२००००	किस्याप्ती, सिम्ले, अँधेरी खोला, मुसुरे ढाप पहिरो, चोके, किचेत गाउँ, देउराली डाँडा, ताजिम्राड, बसेरी, राईगाउँ
४.२.३ पानीका मुहान संरक्षण कार्यक्रम	स्थान	०	२१	४२००	प्राथमिकता अनुसार २१ वटा खानेपानी मुहान संरक्षण गर्ने
४.२.४ संरक्षण ताल पोखरी निर्माण तथा मर्मत	स्थान	०	७	१००००	एक वडा एक संरक्षण पोखरी तथा ताल निर्माण गर्ने
४.२.५ विकासका पूर्वाधार संरक्षण कार्यक्रम	कि.मि.	०	७	१००००	सडक, सिंचाई, खानेपानी र भवन जस्ता पूर्वाधारमा जैविक तथा इञ्जिनियरिङ्ग संरचना निर्माण गरी संरक्षण गर्ने
४.२.६ भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण र कार्यान्वयन	पटक	०	१	३०००	वडागत रुपमा क्षेत्र निर्धारण र नक्शाकंन गरी गाउँपालिकाको भू उययोग, वस्ती र भौतिक विकास योजना तयार गर्ने
भू तथा जलाधार व्यवस्थापन जम्मा				६८२००	
प्रतिफल ४.३: पर्यावरणीय स्वच्छता, सुन्दरता र उत्थानशिलतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ (वातावरण र फोहरमैला व्यवस्थापन)					
४.३.१ समुदायमा आधारित प्रतिस्पर्धामूलक टोल सरसफाइ कार्यक्रम	वडा	०	८०	१६००	सवै टोलमा टोल सुधार समितिको पहलमा गर्ने

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कुल लक्ष्य (२०८१/८२)		
४.३.२ ल्याण्डफिल साइटको छनौट, साइट निर्माण र प्रशोधन कार्यक्रम	स्थान	०	१	१००००	ढाप बजार क्षेत्रमा
४.३.३ फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	०	२	६०००	सार्वजनिक स्थल, बजार मुख्य पदमार्गमा डष्ट विन, कम्पोष्ट विन, तालिम
४.३.४ वातावरणमैत्री स्थानीय शासनकार्यक्रम	पटक	०	५	८०००	कार्यविधि तर्जुमा गरी संचालन गर्ने
वातावरण व्यवस्थापन जम्मा				२५६००	
वन तथा वातावरण क्षेत्र कूल जम्मा				१५६८००	

परिच्छेद - ९
विपद् व्यवस्थापन योजना

९.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोगसम्बन्धी नीतिअन्तर्गत प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने व्यवस्था रहेको छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ ले विपद् पूर्वतयारीसम्बन्धी अवधारणको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत् विपद् व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गर्ने ध्येय सहितको विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माणको दीर्घकालीन सोच राखेको छ। संविधानले प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् पूर्व तयारी, उद्दार तथा राहत, पुनःर्लाभलाई संघ तथा प्रदेशको साझा अधिकारको सूची र विपद् व्यवस्थापनलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीमा सूचीकृत गरेको छ।

प्राकृतिक प्रणालीमा मानवीय हस्तक्षेपसँगै एकातिर विपद्का घटना निरन्तर बढ्दै गएका छन् र परिणामतः विपद् प्रभावितहरूको संख्या पनि हरेक वर्ष बढ्दै गएको छ भने अर्कोतिर राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानुनहरूले सबै व्यक्तिलाई सुरक्षित रहन र बाँच्न पाउने हकको प्रत्याभूत गरेको छ। यसै परिवेशमा सन् २०१५ मा दीगो विकासको सबाल अन्तर्गत कोही पनि नछुटुन् (ीभबखभ ल्य इलभ द्यभजष्लम) को अवधारणा पनि अघि सारियो। नेपालमा पनि हरेक वर्ष एक हजारभन्दा बढी व्यक्तिले विपद्का कारण ज्यान गुमाउँदै आएका छन् भने हजारौं परिवार विस्थापित तथा बेघरबार हुने गरेका छन्। राज्य तथा मानवीय सहायताद्वारा प्रभावित सबैको समुचित राहत उद्दार र पुनर्लाभ प्रदान गर्न सकिएको छैन।

राज्यको पुनसंरचना प्रक्रियामा नेपालको संविधान बमोजिम स्थापित यस गंगाजमुना गाउँपालिका पनि २०७२ सालको भूकम्पबाट अति प्रभावित क्षेत्रमा पर्दछ। साथै गाउँपालिका पहिरो, बाढी लगायत भूसंवेदनशिल क्षेत्रमा पर्दछ। साथै यसको भौगोलिक क्षेत्र नेपालको राष्ट्रिय गौरवको वहुँचर्चित जलाशययुक्त बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना तथा धादिङ जिल्लाको ऐतिहासिक आँखुखोला जलविद्युत आयोजनाको जलाधार क्षेत्रमा पर्दछ। पर्यावरणीय र विपद जोखिमको दृष्टिकोणबाट यस गाउँपालिका संवेदनशिल रहेको छ र सो को सम्बोधनको लागि योजनाबद्ध प्रयासको आवश्यकता देखिन्छ।

विद्यमान अवस्था, संभावना तथा अवसर

२०७२ सालको भूकम्प तथा तत्पश्चातका पराकम्पनबाट पुनःनिर्माण प्राधिकरणबाट उपलब्ध विवरण अनुसार यस गाउँपालिकामा ६६४३ नीति घर तथा सम्बन्धित संरचना क्षति भएको, मानवीय क्षतीको हिसाबले २८८ जना घाइते भएको र १७५ जनाको मृत्यु भएको थियो। रिगाउँ अन्दर टोल, गम्राङ, कराङ टोल र चेपाङ टोलका १०० भन्दा बढी घरहरू भौगोकिल दृष्टिकोणको कारणले अति जोखिम रहेको अध्ययनबाट देखिएको छ। यस गाउँपालिकामा भूकम्पबाट ९३ भन्दा बढी आयोजनाहरू क्षती भएको हालसम्म गाउँपालिका, संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट ६० प्रतिशत भन्दा बढी आयोजनाहरू मर्मत संभार तथा पुनःनिर्माण गरी संचालन भएका छन् भने बाँकी पुनःनिर्माणको प्रक्रियामा रहेका छन्। वडा नं. ५ का ३८ वटा आयोजनाहरूमा भूकम्पबाट क्षती पुगेको देखिएको छ। यस गाउँपालिकामा भूकम्पबाट सार्वजनिक संरचनाहरूमा रु. ४० करोड भन्दा बढीको क्षती पुगेको अनुमान गरिएको छ।

भूकम्पपश्चात् बनेका घरहरू भूकम्प प्रतिरोधी रहेका हुँदा भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले पहिलेभन्दा तुलनात्मक दृष्टिकोणले सुरक्षित रहेका छन्। स्थानीय समुदायमा आधारित महिला स्वास्थ्य स्वम्सेविका तथा स्वास्थ्यकर्मीको उपलब्धता रहेको हुँदा आपत्कालीन अवस्थामा गाउँपालिकामा प्राथमिक उपचारका लागि न्यूनतम जनशक्ति रहेको छ। वडा नं. २ मा एक वटा आपत्कालीन आश्रयस्थल रहेको छ। गाउँपालिका अध्यक्षको संयोजकत्वमा गाउँपालिकामा तथा हरेक वडामा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन भएको छ भने विपद् व्यवस्थापन कार्यको लागि गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना भएको छ। गाउँपालिकास्तरमा खोज उद्दारका लागि तालिम प्रदान गरिएको छ र खोज उद्दारका लागि सामग्रीको भण्डारण रहेको छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका तालिम लगायत स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अन्य कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन्।

स्थानीय समुदायमा विपद् व्यवस्थापनका लागि परम्परागत ज्ञान, सीप रहेको छ। आधि दर्जनभन्दा बढी वर्षैभरि पानी बहने नदी, खोला रहेका हुँदा थप सिंचाई सुविधा विस्तार गरी खडेरीको जोखिम न्यूनीकरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। केही खानेपानीका मुहान संरक्षण भएको छ। आ.व. २०७६/७७ को नीति तथा कार्यक्रमले प्रकोप तथा महामारी नियन्त्रण गर्न सम्बन्धित संघ/संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी पूर्व तयारी र तत्काल प्रतिकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

वि.सं. २०७२ को भूकम्पपश्चात् निर्मित घरहरू भूकम्प प्रतिरोधी रहेको हुँदा तुलनात्मक रुपमा सुरक्षित रहेका छन् । गाउँपालिकाअन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा रहेको हुँदा विपद्को अवस्थामा उपलब्ध स्वास्थ्यकर्मीहरू तत्काल परिचालन गर्न छिटो निर्णय लिन सकिने अवस्था रहेको छ । गाउँपालिका स्तरमा खोज उद्दारका लागि तालिम प्रदान भएको तथा खोज उद्दारका लागि वडास्तरमा सामग्रीको भण्डारण रहेको हुँदा विपद्का अवस्थामा खोज उद्दार सहज हुन सक्ने अवस्था छ ।

समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा पहिरो, बाढी, भूकम्प, चट्याङ, वन डढेलो, हावाहुरी, असिना प्रमुख प्रकोपको रुपमा रहेका छन् र अन्य प्रकोपहरूको आवृत्ति पनि उच्च रहेको छ । यी प्रकोपहरू हरेक बर्ष खास समयमा दोहोरिरहन्छन् । यस प्रकार विभिन्न किसिमका विपद्बाट वर्षेनी जनधनको क्षति भइरहेको छ । भूमीको व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक रुपमा उपयोग हुन नसक्दा विकासका प्रयासहरू दीगो नहुने जोखिम रहेको छ । विपद् प्रतिकार्यका लागि सामुदायिक तथा संस्थागत क्षमता कम हुनु विपद् व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाको प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेको छ । विभिन्न स्थानमा नांगाडाँडा रहेका अव्यवस्थित खेतीपाती, चरिचरन तथा वन व्यवस्थापन भूस्खलनको जोखिम रहेको छ । विपद् पूर्वतयारी, न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्यका लागि समुदायस्तरमा ज्ञान, सीप र संयन्त्रको कमी रहेको छ । प्रमुख वस्तीहरूमा सामुदायिक आश्रयस्थलहरू रहेका छैनन् । जलवायु परिवर्तनजन्य जोखिम उच्च रहेका छन् ।

९.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- ✓ स्थानीय विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई विपद् उत्थानशील र दीगो बनाउने

९.३ उद्धेश्य

गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

- ✓ स्थानीय विकास व्यवस्थापनमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।
- ✓ विपद् जोखिम तथा विपदजन्य क्षती न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।

९.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा कार्यक्रम देहायअनुसार हुनेछः

रणनीति	कार्यनीति
१. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन अवधारणा लाई विकास व्यवस्थापन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने	१. वडा तथा टोलस्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदल गठन गरी तालिम लगायत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । २. स्थानीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्रहरूलाई स्थानीय सामाजिक संरचना अनुरुप लैंगिक तथा जातीय दृष्टिकोणले समावेशी बनाइनेछ । ३. विपद पूर्व तयारीका उद्दार सामग्रीहरू भण्डारण र नियमित अद्यावधिक गरिनेछ। ४. बायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्द्धन गरी नदी, गल्छी, खहरे तथा पहिरो नियन्त्रणलाई दिगो बनाइनेछ । ५. विकासका गतिविधि सञ्चालन गर्दा विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी अवधारणालाई सम्बोधन गरिनेछ । ६. आवश्यक पूर्वाधार सहित सामुदायिक भवन निर्माण गरी आपत्कालका लागि सामुदायिक आश्रय स्थल र सामुहिक सुरक्षित आवासको प्रवन्ध गरिनेछ । ७. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा वडा तथा टोलस्तरीय समितिलाई सहभागी गराई विपद् व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ । ८. स्थानीय सरकारको क्षमता विकास कार्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय अनिवार्य रुपमा समावेश गरी संचालन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम न्यूनीकरण, विपद व्यवस्थापनका लागि समुदाय र सरोकारवालासँग साझेदारी तथा सहकार्य अभिबृद्धी गर्ने	१. गाउँपालिका, गैसस, नागरिक समाज संस्था र निजी क्षेत्रको समेत योगदान समावेश गरी स्थापित स्थानीय विपद व्यवस्थापन कोष बृद्धि र परिचालन गरिनेछ । २. टोल टोलमा विद्यार्थी र समुदायलाई मनोसामाजिक सहयोग प्रशिक्षण अभियानका रुपमा संचालन गरिनेछ । ३. नेपाल रेडक्रस लगायत गैर सरकारी संस्था, संचार माध्यम तथा समुदायमा आधारित संस्था लगायत नागरिक समाज संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी विपद पूर्व तयारी, जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाईनेछ।
३. जलवायु परिवर्तन अनुकुलनलाई विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनसँग एकीकृत गरी स्थानीय विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ ।	१. गाउँपालिकामा वातावरण तथा फोहरमैला व्यवस्थापनसँग एकीकृत गरी विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन शाखा स्थापना र संचालनको व्यवस्था गरिनेछ । २. जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि पानी संलकन प्रविधि, सुख्खा पोखरी, कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गरिनेछ । ३. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी सैद्धान्तिक र व्यवहारिक अभ्यासका बारेमा जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र समुदायको अगुवाको लागि क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ४. गाउँपालिकाको विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र नतिजा अनुगमन गरिनेछ ।

९.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम आयोजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ ।

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कुल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल ४.४: स्थानीय विकास व्यवस्थापनमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ (उत्थानशिलता मूलप्रवाहीकरण) ।					
४.४.१ विपद् व्यवस्थापन संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	०	५	२०००	समिति गठन, खोज उद्दार सामग्री, कृत्रिम अभ्यास, प्राथमिक उपचार तथा खोज उद्दार तालिम संचालन गर्ने
४.४.२ स्थानीय विपद र जलवायु उत्थानशिल योजना समेत स्थानीय नीति, कानून मापदण्ड र योजना निर्माण	पटक	०	२	३०००	तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन, समीक्षा तथा अद्यावधिक गर्ने
४.४.३ स्थानीय आपतकालिका कार्य संचालन केन्द्र स्थापना/संचालन	पटक	०	५	४०००	खाद्यन्न, आवास, स्वास्थ्य, खानेपानी आदि विषय क्षेत्र समावेश गर्ने
४.४.४ आपत्कालीन आश्रयस्थल निर्माण	स्थान	१	६	३५०००	न्यूनतम पूर्वाधारसहितका हरेक वडामा १ स्थानमा
४.४.५ पोखरी निर्माण तथा विपद पूर्व तयारी कार्यक्रम	स्थान	०	७	२१०००	हरेक वडाको प्रमुख गाउँमा कम्तीमा १ वटा स्थापना गर्ने
४.४.६ भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण	पटक	०	५	३०००	प्राविधिक र सहभागितामूलक विधि बाट निर्धारण गर्ने
विपद मूलप्रवाहीकरण जम्मा				६८०००	

प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कुल लक्ष्य (२०८१/८२)		
प्रतिफल ४.५: विपद् जोखिम तथा विपदजन्य क्षती न्यूनीकरण भएको हुनेछ (विपद् जोखिम न्यूनीकरण/अल्पिकरण)।					
४.५.१ नदी तटबन्धन कार्यक्रम	कि.मी.	०	१	५००००	बार्षिक ०.२ कि.मिका दरले
४.५.२ पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	वटा	०	१५	१५०००	बार्षिक ३ वटाका दरले
४.५.३ भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त बाँकी सार्वजनिक संरचनाको पुनर्निर्माण	पटक	१५	५०	५००००	बार्षिक ५ वटाका दरले
४.५.४ भूकम्प तथा अन्य विपद्बाट प्रभावित वर्ग तथा समुदाय लक्षित जीविकोपार्जन तथा पुनःर्लाभ कार्यक्रम	परिवार	०	९१५	५०००	अति विपन्न तथा जोखिम रहेका वर्ग तथा समुदायलाई केन्द्रित गर्ने
४.५.५ वन्यजन्तु (बाँदर, दुम्सी) बाट संरक्षण कार्यक्रम	परिवार	०	५००	३०००	प्रभावित वस्ती तथा टोललाई केन्द्रित गर्ने
विपदजन्य क्षति न्यूनीकरण जम्मा				१२३०००	
विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र कुल जम्मा				१९१०००	

परिच्छेद - १०
संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना

१०.१ वस्तुस्थिति विश्लेषण

पृष्ठभूमि

संघीय शासन प्रणाली अनुसार प्रत्यक्ष अधिकारको मोडेलमा आधारित भई संविधानबाट स्थानीय सरकारहरू स्थापना भई संविधानको कार्यान्वयनमा क्रियाशिल रहेका छन् । स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकार हो । आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा पछाडि परेका वर्ग समुदायले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा राखेका छन् । संवैधानिक व्यवस्था, कानूनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन संचालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने अहम् दायित्व स्थानीय सरकारमा रहेको छ । स्थानीय सरकारको फराकिलो संवैधानिक अधिकार क्षेत्र र साधन स्रोतमा बढोत्तरीसँगै जनआकांक्षा पनि चुलिएकोछ ।

चुलिदै गएका जनआकांक्षा पुरा गर्न परम्परागत र विगतकै सोच र तरिकाबाट संभव देखिदैन । बदलिदो परिवेशसँगै सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा सिर्जनात्मक र वैकल्पिक उपायहरू अबलम्बन गर्न जरुरी देखिएको छ । संगठन तथा क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर सरकार, नीजि तथा गैर सरकारी संस्था साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउने तर्फ गाउँपालिकाले विशेष ध्यान दिन आवश्यक छ । यसलाई मध्यनजर गरी सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता अभिबृद्धि गरी स्थानीय सुशासन कायम गर्न स्थानीय कानून, नीति र सुशासन, संगठन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापनको वस्तुस्थिति विश्लेषण, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

विद्यमान स्थिति तथा संभावना

गाउँसभाबाट शिक्षा, सहकारी ऐन, जलश्रोत ऐन लगायतका कानून तयारी, प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यसैगरी गाउँ कार्यापालिकाबाट स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका स्थानीय जलश्रोत व्यवस्थापन नियमावली, न्याय सम्पादन कार्यविधि, 'घ' वर्गको निर्माण व्यवसाय दर्ता, जोखिमयुक्त रोग उपचार सहयोग कोष संचालन कार्यविधि र अपाङ्ग परिचय पत्र वितरण कार्यविधि लगायतका आवश्यक नियम र कार्यविधि निर्माण भई र सो को अभ्यासमा रहेका छन् । सभाबाट न्यायिक समिति गठन भई स्थानीय मध्यस्थकर्ताको सहजीकरणमा स्थानीय विवाद समाधान प्रयास भैरहेका छन् । यसका लागि गाउँपालिकामा २१ जना मध्यस्थकर्ता छनौट गरी तालिम प्रदान गरिएको छ । साथै सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत नागरिकको समेत सहभागितामा योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास प्रारम्भ गरिएको छ ।

गाउँपालिका केन्द्र स्थित फूलखर्कमा १४ कोठा सहितको भवनमा कार्यपालिका कार्यालय र वडा नं. ३, ४, ६ र ७ मा आफ्नै भवनमा वडा कार्यालय संचालन गरी स्थानीय सरकार संचालन र सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने प्रयास भैरहेको छ । वडा नं ५ को वडा कार्यालयको नयाँ भवन निर्माण सम्पन्न हुन लागेको छ । गाउँपालिकाको केन्द्र फूलखर्कमा गाउँपालिकाको नाममा रहेको ६ रोपनी र स्वास्थ्य चौकीको नाममा २० रोपनी र वडा नं. ७ को बसेरीमा ६.२ रोपनी जग्गा दर्ता रहेको छ । एकीकृत सेवा सहितको गाउँ कार्यपालिका, वडा नं. १ र २ उपयुक्त स्थानमा वडा कार्यालय र अन्य वडा भवन, स्वास्थ्य संस्था भवनहरूको स्तरोन्नतीको लागि प्रयास भैरहेको छ । कार्यालयमा ४ पाङग्रे १ सवारी साधन, १० थान मोटरसाईकल र कार्यालयमा इन्टरनेट, विषयगत सेवा प्रवाहको लागि न्यूनतम कार्यकक्ष र भौतिक सामग्रीको व्यवस्थापन गरिएको छ । संघीय संरचना अनुसार कर्मचारीको समायोजन प्रक्रियासँगै हाल गाउँपालिकामा विषय क्षेत्रगत समेत ७९ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् ।

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा नमूना दिग्दर्शनको व्यवस्था अनुसार गाउँपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति झल्कने वस्तुस्थिति विवरण तथा गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक सामाजिक विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा रणनीतिक कार्यक्रम सहितको आवधिक योजना तर्जुमा तयार गरी विकासको मार्गचित्र तयार गरिएको छ । साथै गाउँपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइका स्रोत र संभावनालाई व्यवस्थित रुपमा संचालन गरी गाउँपालिकाबासीको स्वस्थ्य र सरसफाइ

अधिकार सुनिश्चित गर्न खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तयारी कार्य अन्तिम चरण रहेको छ । बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा टोल तथा वस्तीबाटै शुरु गर्ने योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सेवाग्राही र नागरिक समाजका प्रतिनिधिको समेत सहभागिताको व्यवस्था गरिएको छ । गाउँपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा रहेको सडक तथा यातायात आयोजनालाई आवश्यक स्रोत परिचालन गरी प्राथमिकताक्रम अनुसार व्यवस्थित रुपमा संचालन गर्न सडकको मापदण्ड सहितको यातायात गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने योजना गरिएको छ । गाउँपालिकामा संचालित स्थानीय संचित कोष तथा अन्य स्रोतबाट संचालिन आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति तथा गुणस्तर कायम गर्न अनुगमनको ढाँचा तयार गरी नियमित र छडके अनुगमन संचालन गरिएको छ ।

राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र शिफारिशका आधारमा सम्पत्ती कर, भूमि कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा वहाल कर लगायत शुल्क, विक्री र दस्तुरका दर निर्धारण गरी सो अनुसार भूमि कर, व्यावसाय कर, अन्य विक्री, दस्तुरबाट चालु आ.व. मा करिब ५८ लाख आन्तरिक आय संकलन गरिएको छ । गाउँपालिकाको कूल आय बजेटमा आन्तरिक श्रोतको योगदान मात्र १.६ प्रतिशत रहेको छ । आन्तरिक आयका क्षेत्रको संभाव्यता विश्लेषण गरी सुधारका कार्य संचालन गर्न राजस्व प्रक्षेपणसहितको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार चरणमा रहेको छ ।

समस्या तथा चुनौती

नेपालको संविधान, नेपाल सरकारको कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन, संघीय कानून बमोजिम गाउँपालिकाले, अझै कृषि प्रसार तथा व्यवसाय, आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ, पूर्वाधार विकास, महिला, बालबालिका र सशक्तिकरण लगायतका १८ भन्दा बढी विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि निर्माण गर्न सकिएको छैन । तर्जुमा भएका ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिको बारेमा सबै जनप्रतिनिधि, वडा समिति, आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा लक्षित वर्गलाई सूसूचित गराउने, प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने र सो को पालनाको स्थिति अपेक्षाकृत कमजोर रहेको छ । विषय क्षेत्रगत रुपमा बजेट विनियोजन सन्तुलित नभै पूर्वाधार विकास खास गरी सडक निर्माण र खानेपानी आयोजनामा बजेटको ठूलो अंश खर्च गर्ने गरिएको छ । रोजगार, उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजनामा लगानी ज्यादै कम रहेको छ । आ. व. २०७४/७५ मा वेरुजु अंक कायमै रहेको देखिन्छ ।

गाउँ कार्यापालिका कार्यालय, शाखा, वडा कार्यालय र इकाईहरूमा आवश्यकता र दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ती नहुँदा सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा कठिनाई देखिएको छ । सबै वडाहरूमा कार्यालय भवन नहुँदा सेवा प्रवाहमा असुविधा रहेको छ । कार्यापालिका कार्यालय भवन पनि विषय क्षेत्रको एकीकृत सेवा प्रवाहको लागि अप्रर्याप्त रहेको छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता तथा रणनीति सहित आवधिक योजना, गाउँपालिकाको विकासको अग्रणी क्षेत्रहरू पर्यटन विकास, यातायात र जलश्रोत गुरुयोजना तयार नहुँदा ठोस तथा नतिजामुखी योजना तर्जुमाका साथै प्राथमिकता आधार र प्रक्रिया निर्धारण, मध्यकालिन खर्च संरचना तयार नहुँदा वितरणमुखी हिसाबले धेरै संख्यामा आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट र बजेट विनियोजन हुने गरेको छ । फलस्वरुप आयोजना तथा कार्यक्रमलाई समयमा सम्पन्न गर्ने र गुणस्तर कायम गर्न र ठोस उपलब्धी हासिल गर्न सकिएको छैन । गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्र, राजस्वको संभाव्यता विश्लेषण, प्रशासन सम्बन्धी ज्ञान, सीप, दक्षता तथा अनुभवको कमीको कारण आन्तरिक आयका विषयगत क्षेत्र पहिचान, संभाव्ययता विश्लेषण, दायरा र दर निर्धारण, अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न र सो अनुसार करदाता शिक्षा, असली र अभिलेख व्यवस्थित हुन सकेको छैन । जसको कारण गाउँपालिकाका लगानी संघीय र प्रदेश सरकारको अनुदानमा निर्भरता बढ्दै जाने देखिन्छ । आन्तरिक राजस्व तथा स्रोत परिचालनको न्यून क्षममताको कारण गाउँपालिकाको ध्यान आन्तरिक आयको बृद्धी भन्दा पनि खर्च गर्ने तिर यान गएको छ ।

सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा गैसस, निजी क्षेत्र र समुदायको साझेदारी हुन सकेको छैन । गाउँपालिकामा स्थानीय गैसस, व्यावसायी र लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्न सकिएको छैन । पर्यटन पूर्वाधार पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विकास र विस्तार, कृषि प्रसार, प्रविधि हस्तान्तरण, व्यावसायिक परामर्श सेवा, पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अध्ययन, डिपिआर, डिजाइन इष्टिमेट, प्राविधिक सुपरभिजन, सम्पन कार्य प्रगतिको अभिलेखन र प्रकाशन जस्ता व्यवसायिक निजी र गैसस लगायतका सेवा प्रदायक संस्था र निकायबाट सम्पादन गर्ने कार्यको व्यवस्थापन समेत गर्न नसकेको अवस्था छ । प्रचुर संभावनाका बाबजुद निजी क्षेत्र र गैर सरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई परिचालन गर्न सकिएको छैन ।

अवसर

संघीय संरचना अनुसार प्रदेश नं. ३ को उत्तर पश्चिममा अवस्थित यस गाउँपालिकामा जडिबुटी, पर्यटन विकास र वन विकास जस्ता अवसरहरू उपलब्ध रहेका छन्। यो गाउँपालिका वहुचर्चित राष्ट्रिय गौरवको बुढीगण्डकी आयोजना, आखुखोला जलविद्युत आयोजनाको जलाधार क्षेत्रमा पर्ने र सामिप्यता रहेको छ। मध्य पहाडी राजमार्ग समेत यस गाउँपालिका भएर वा समिपबाट निर्माण हुने क्रममा रहेको छ। पर्यटकीय स्थल, कृषि तथा पशुजन्य उपज र जडिबुटीको विकासको लागि नजिकमा सल्यान्टार, छिमेकी गोरखा जिल्लाको आरुघाट बजार र जिल्ला भित्रकै धादिङ वेशी, मलेखु र गजुरी तथा नुवाकोट जिल्लाका बजारसँग सहज पहुँच रहेको छ। यस गाउँपालिका विकास साझेदार, अन्तरराष्ट्रिय र राष्ट्रिय संघ/संस्था तथा निजी क्षेत्रको लगानीको आकर्षण केन्द्रको समेत हुने अवस्था रहेको छ।

१०.२ लक्ष्य

यस गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

- ✓ गाउँपालिकाको सेवा सुविधा, कार्यसम्पादन तथा जवाफदेहिताको स्तर वृद्धि गर्ने

१०.३ उद्देश्य

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

१. सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनको प्रक्रिया स्पष्ट, सहज तथा पारदर्शी भएको हुनेछ।
२. गाउँपालिका तथा सेवा प्रदायकको संस्थागत क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।
३. आन्तरिक आय तथा वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ।
४. विकास व्यवस्थापन सूचना तथा प्रविधिमा आधारित, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक भएको हुनेछ।

१०.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

योजनाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न अपाइने रणनीति तथा नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्बन गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
कानून, नीति तथा सुशासन	
१. स्थानीय कानून, नीति, नियम, निर्णय, कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने	१. स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्माण र प्रवोधीकरण गरी परिपालनामा अभिबृद्धि गरिनेछ। २. स्थानीय सरकारको जवाफदेहिता अभिबृद्धी सम्बन्धी एकीकृत संयन्त्रको विकास गरी नियमित अभ्यास गरिनेछ। ३. आयोजनाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण सम्बन्धी स्तरीय कार्यविधि तयार गरी टोल विकास संस्था, आमा समूह, युवा क्लब, बालक्लब तथा नागरिक संस्था मार्फत सेवाग्राहीलाई जानकारी गराउने तथा सचेतना अभिबृद्धि गर्ने
२. स्थानीय नीति, कानून तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदाय तथा आम नागरिकको अपनत्व बृद्धि गर्ने	१. गाउँपालिकाको नीति, निर्णय, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन बारे सेवाग्राहीसँग मत सर्वेक्षण गरी नागरिकको पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ। २. स्थानीय तहको ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड बारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास गरिनेछ। ३. गैसस, टोल विकास संस्था तथा अन्य समुदायमा आधारित संस्था मार्फत नागरिक शिक्षा संचालन गरी स्थानीय नीति, कानून, नियम, मापदण्ड, कार्यविधि, सेवा र सुविधा बारे प्रवोधीकरण गरिनेछ।
संगठन तथा क्षमता विकास	
१. स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज र सेवाग्राही मैत्री बनाउने	१. गापा तथा वडा कार्यालयहरूको एकीकृत सेवा प्रवाह सहितको सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण स्थानीय सरकारको संगठनात्मक क्षमता अभिबृद्धी गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२. सार्वजनिक भवन तथा अन्य संरचना निर्माण गर्दा बाल, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक मैत्री र महिलामैत्री रुपमा निर्माण गरिनेछ । ३. सेवा प्रवाह र प्रशासनिक कार्यमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा क्रमशः बृद्धि गरिनेछ । ४. वडा कार्यलयमा कम्प्यूटर अपरेटर सहित वडा कार्यलयमा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने ५. सेवा प्रवाहको सहजता र सुविधाकोलागी सरोकारवालाको समन्वयमा कम्तीमा बर्षमा १ पटक घुम्ति सेवा शिविरको सञ्चालन गरिने छ । ६. विकास कार्यमा समुदायको सहभागिता बृद्धि गर्न, वडास्तरका आयोजना संचालन गर्न र संचालित आयोजना संचालन प्रक्रिया तथा गुणस्तरमा समुदायको निगरानी बढाउन वडाका प्रत्येक टोलमा टोल सुधार समिति गठन गरी परिचालन गरिनेछ । ७. उद्योग तथा व्यवसाय, पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा सेवा केन्द्र तथा इकाई स्थापना गरी सेवा संचालन गरिनेछ ।
२. गाउँ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयको संगठन क्षमता सुदृढीकरण गर्ने ।	१. संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावली अनुसार संगठन संरचना, दरबन्दी र तह निर्धारण गरिनेछ । २. संगठन संरचना अनुसार विषय क्षेत्र समिति, शाखा, इकाई तथा वडा कार्यालय तथा कर्मचारीको कार्यविवरण तयार गरिनेछ । ३. कार्यालयमा एकीकृत सेवा लागि लेआउट सहितको सोधपुछ, सहायता कक्ष, स्तनपान कक्ष र सेवाग्राही प्रतिछालय सहित कार्यकक्षको व्यवस्था गरिनेछ । ४. संगठन तथा क्षमता विकास रणनीति सहित गाउँपालिकाको विस्तृत क्षमता विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
३. कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित गर्ने	१. स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा कार्यविभाजन तथा कार्यसम्पादन नियमावली अनुसार सरल र स्पष्ट कार्यविधि निर्माण गरी कार्य सम्पादन र सेवा प्रवाह सुचारु गरिनेछ । २. नियमित क्षमता विकास कार्यक्रममा समावेश गरी स्वीकृत कार्यविधिको बारेमा जनप्रतिनिधि, कर्मचारी तथा नागरिक समाजलाई अभिमुखीकरण गरिनेछ । ३. एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, भूमिहिन, विस्थापित तथा विपन्नहरूको संस्था तथा संजाल निर्माण र क्षमता विकास गरिनेछ ।
श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन	
१. राजस्वको आधार, दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने	१. जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र करदारताको क्षमता विकास गरिनेछ । २. स्थानीय आन्तरिक राजस्व परिचालनको संभाव्यता अध्ययन, विश्लेषण, तथा नियमित छलफल गरिनेछ । ३. व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण कार्यविधि तर्जुमा, जानकारी र प्रचार प्रसार गर्ने ४. नीजि क्षेत्रलाई कर परामर्श सेवा केन्द्र संचालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । ५. राजस्व सम्बन्धी आधार सूचना, अभिलेख, राजश्व संकलन, प्रशासन र खर्च व्यवस्थापमा सुधार गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
२. आन्तरिक राजस्व बृद्धिमा जोड गर्ने	१. राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत ऐन, नियम र कार्यविधि तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । २. सूचना प्रविधिमा आधारित भई आन्तरिक आयको संकलन, दाखिला तथा अभिलेखनलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ । ३. राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलतामा अझ बृद्धि गरिनेछ । ४. आन्तरिक तथा वाह्य स्रोत परिचालनका लागि संभावित छिमेकी स्थानीय तह, प्रदेश तथा संघीय सरकारका कार्यालय तथा निकायसँग नियमित वैठक तथा छलफल गरिनेछ ।
३. सरकारी सम्पत्तीको अभिलेख तयार गरी संरक्षण र उपयोग गर्ने	१. स्वामित्वमा रहेको, अन्य सरकारी र सार्वजनिक सम्पत्ती (जग्गा, भवन तथा अन्य भौतिक संरचना) अभिलेख तयार गरी संरक्षण र सार्वजनिक हित तथा आयस्रोतको लागि व्यवस्थापन गरिनेछ । २. कार्यविधि तर्जुमा गरी गाउँपालिकाको सम्पत्तीको भाडा लगाउने तथा नष्ट भएर जाने संरचना तथा भौतिक सामग्रीको लिलामको व्यवस्था गरिनेछ । ३. सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गा, भवन र सम्पत्तीको पहिचान गरी हाल साविक गरिनेछ ।
४. गैसस, समुदाय, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायसँग साझेदारी विकास गर्ने	१. निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्था, गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी स्रोत परिचालन गरिनेछ । २. गैसस, विकास साझेदार, प्रदेश र संघीय संरकारका निकायसँग नियमित वैठक, छलफल र संचार गरिनेछ ।
विकास व्यवस्थापन	
१. योजना व्यवस्थापन प्रक्रियालाई सरल, सेवाग्राहीमैत्री र पारदर्शी बनाउने	१. योजना वैंक सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी योजना वैंक तयार गरिनेछ र डिपिआर तयार तथा संभाव्यता अध्ययन भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजनको व्यवस्था गरिनेछ । २. कार्यविधि तयार गरी डिपिआर तयार तथा संभाव्यता अध्ययन भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजनको व्यवस्था गरिनेछ । ३. आयोजनाको प्राविधिक लगत ईस्टिमेट नेपाली भाषामा तयार गर्ने व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ४. पुर्वाधार विकास गर्दा अपाङ्ग तथा वालमैत्री अवधारणा लागु गरिनेछ ।
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउने	१. योजना तर्जुमा तथा संचालन गर्दा जनसहभागिता अभिवृद्धि गरिनेछ । २. आयोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, गुणात्मक र परिणाममुखी बनाइनेछ ३. आवधिक योजना र मध्यकालिन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा बार्षिक योजना तजुमाको गरिनेछ । ४. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न कार्यविधि तर्जुमा र अनुशरण गरिनेछ । ५. १५ लाख भन्दा माथीका लागतका आयोजनाको स्वतन्त्र प्राविधिक परीक्षकद्वारा प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ । ६. नीति, योजना तथा कार्यक्रमको नियमित, बार्षिक, मद्यावधी र आवधिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि निर्माण, अनुगमन योजना तयार तथा चौमासिक र बार्षिक समीक्षा र प्रमुख आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ

रणनीति	कार्यनीति
३. गैसस, नीजि क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्थासँग समन्वय र साझेदारीमा अभिबृद्धि गर्ने	१. गैसस तथा समुदायमा आधारित संस्था समन्वय कार्यविधि तयार गरी नियमित वैठक तथा अन्तरक्रिया संचालन गरिनेछ । २. गैसस, समुदाय, विकास साझेदार, नीजि क्षेत्र, प्रदेश र संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय वैठक तथा साझेदारीका क्षेत्रबारे अन्तरक्रिया गरिनेछ । ३. अन्तर स्थानीय सरकार समन्वय र योजना तर्जुमा गरी संयुक्त लगानीका क्षेत्र पहिचान, संयुक्त लगानी गरी अन्तरआवद्धता अभिबृद्धि गरिनेछ ।
४. सडक, भवन तथा पूर्वाधार निर्माण मापदण्ड तयार गर्ने	१. जमीनको भूबनौट, क्षमता, वर्तमान उपयोग तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसार भूक्षेत्र निर्धारण गरी भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण र योजना तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ । २. भूउपयोग योजना र निर्धारित क्षेत्र अनुसार वस्ती विकास तथा पूर्वाधार विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ३. सडकको वर्गीकरण, नामाकरण र मापदण्ड सहित प्राथमिकता निर्धारण गरी सडक यातायात लगायत भौतिक पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नती गरिनेछ ।

१०.५ प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रम आयोजना तथा लगानी योजना (कार्यान्वयन योजना)

आवधिक योजनाको संस्थागत विकास र सुशासन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न गाउँपालिका स्रोत, स्थानीय संघसंस्था, समुदाय, निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकता आधारमा संस्थागत विकास तथा सुशासनको देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गरिनेछ ।

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत, कार्यक्रम र आयोजना विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (०८०/८१)		
प्रतिफल ५.१: सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन प्रक्रिया स्पष्ट, सहज र पारदर्शी भएको हुनेछ (नीति, कानून तथा सुशासन) ।					
५.१.१ ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण तथा प्रवोधीकरण कार्यक्रम	संख्या	१७	३५	२०००	✓ संविधानको अनुसूची ८ र ९ अनुसारका विषय क्षेत्र ✓ स्वीकृत ऐन, नियम, कार्यविधिको प्रकाशन, प्रसारण र अभिमुखिकरण मार्फत प्रवोधिकरण गर्ने
५.१.२ सुशासन तथा जबाफदेहिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	१	१५	२५००	✓ सेवाग्राही सन्तुष्टी सर्वेक्षण ✓ आन्तरिक लेखा परीक्षण कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ✓ सामाजिक जवाफदेहिता औजारको एकीकृत अभ्यास गर्ने
५.१.३ सूचना प्रविधिमैत्री शासन प्रवर्द्धन	वटा	०	४	२५००	✓ घटना दर्ता, योजना, लेखा, जिन्सी, सम्पत्तीको अभिलेख, प्रतिवेदन व्यवस्थापनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने
प्रतिफल ५.१ जम्मा				७०००	
प्रतिफल ५.२: कार्यपालिका तथा सेवा प्रदायकको संस्थागत क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।					
५.२.१ कार्यालय व्यवस्थापन एवं भौतिक निर्माण सुधार कार्यक्रम	संख्या	१	१५		✓ कार्यापालिका कार्यालय (१), शाखा (७), वडा कार्यालय (७), स्वाथ्य चौकी तथा इकाई (७)

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत, कार्यक्रम र आयोजना विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (०८०/८१)		
					✓ कार्यपालिकाका नयाँ भवनमा बैठक कक्ष तथा विषयगत कार्यकक्ष व्यवस्थापन गर्ने, तालिम हल सहित एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था गर्ने ✓ वडा कार्यालय, सेवा केन्द्र र इकाईमा वैठक तथा तालिम कक्ष समेत एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था गर्ने
५.२.२ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, नागरिक संस्था क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	पटक	२	१०	१००००	✓ ऐन, नियम, कार्यविधि तर्जुमा, विषयवस्तु र प्रयोग ✓ योजना तर्जुमा, छनौट, अनुगमन, गुणस्तर नियन्त्रण तथा नतिजा मापन ✓ उपभोक्ता समितिका लागि योजना व्यवस्थापन ✓ शिक्षकका लागि नयाँ प्रविधिमा आधारित शिक्षण विधि र विषयगत तालिम ✓ सेवाग्राहीलाई सेवा सुविधा र प्रक्रिया बारे अभिमुखकीरण
५.२.३ कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	०	२५	१०००	✓ कार्यसम्पादनको आधारमा बार्षिक ५ जनाको दरले पुरस्कृत वा तहगत बढुवा गर्ने (शिक्षक समेत)
५.२.४ अन्तर स्थानीय तह अनुभव आदान प्रदान, परामर्श तथा टिम विल्डिङ	पटक	०	५	२५००	✓ सम्बन्धित तथा अन्य जिल्ला, प्रदेशका स्थानीय सरकारसँग परामर्श गर्ने ✓ जनप्रतिनिधि र कर्मचारी टिम विल्डिङ कार्यशाला संचालन गर्ने
५.२.५ संगठन सुदृढीकरण कार्यक्रम	पटक	०	५	५००	✓ समिति, शाखा, इकाई तथा वडा कार्यालय तथा कर्मचारीको कार्यविवरण तयार गर्ने ✓ कार्यविभाजन र कार्यम्पादन प्रणालीको विकास गर्ने ✓ नियमित वैठक, परामर्श र कार्यशाला संचालन गर्ने

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत, कार्यक्रम र आयोजना विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (०८०/८१)		
५.२.६ टोल सुधार समिति परिचालन	संख्या	८	८०	८००	✓ वडा सबै प्रमुख टोलहरूमा टोल सुधार समिति गठन गरी गाउँपालिकामा दर्ता तथा नविकरण गर्ने
५.२.७ गै.स.स. डेस्क संचालन	पटक	०	५	५००	✓ गैसस डेस्क सञ्चालनको कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ✓ गैसस डेक्स कक्ष तथा संचालनको व्यवस्था गर्ने ✓ बर्षमा कम्तीमा २ पटक अन्तरक्रिया र समन्वय वैठक आयोजना गर्ने
५.२.८ अन्तर स्थानीय तह तथा सरकार समन्वय कार्यक्रम	पटक	०	५	५००	✓ सम्भावित अन्य स्थानीय तह र प्रदेश तथा संघीय सरकारका कार्यालय तथा निकायसँग नियमित वैठक तथा छलफल गर्ने
प्रतिफल ५.२ जम्मा				४५८००	४४८००
प्रतिफल ५.३ आन्तरिक आय तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि भएको हुनेछ (श्रोत परिचालन)।					
५.३.१ स्थानीय राजस्व व्यवस्थापन तथा सुधार कार्यक्रम	पटक	०	२	२५००	✓ आन्तरिक आय क्षेत्र पहिचान, संभाव्यता विश्लेषण, अभिलेखा व्यवस्था तथा राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा तथा अद्यावधिक गर्ने
५.३.२ करदाता शिक्षा कार्यक्रम	पटक	०	३५	२०००	✓ कर, शुल्क, दस्तुरको दर, संकलन प्रक्रिया, छुट र दण्डको व्यवस्था बारे वडा तथा समुदायस्तरमा टोल सुधार समिति मार्फत करदाता शिक्षा संचालन गर्ने
५.३.३ उत्कृष्ट करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	०	१०	३००	✓ वार्षिक २ जना करदातालाई कार्यविधि तथा आधार बनाएर गर्ने
५.३.४ आ.ले.प. शाखा व्यवस्थापन	शाखा	०	५	५००	✓ कार्यविवरण र कार्यविधि समेत आन्तरिक नियन्त्रणका लागि आलेप शाखा संचालन गर्ने
५.३.५ राजस्व शाखा सुदृढीकरण	पटक	०	१	६००	✓ कार्यविवरण, कर्मचारी क्षमता विकास, सफ्टवेयर कर्मचारी तथा कार्यकक्ष व्यवस्थापन गर्ने
प्रतिफल ५.३ जम्मा				५९००	

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत, कार्यक्रम र आयोजना विवरण
		आधार वर्ष ०७५/०७६	कूल लक्ष्य (०८०/८१)		
प्रतिफल ५.४: विकास व्यवस्थापन सूचना तथा प्रविधिमा आधारित, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक भएको हुनेछ (विकास व्यवस्थापन)					
५.४.१ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन, मूल्याङ्कन र सिकाई प्रणाली संचालन	पटक	०	५	१०००	✓ नतिजामूलक र सूचना प्रविधिमा आधारित भई योजना तर्जुमा, अनुगमन र सिकाई सम्बन्धी कार्यविधि र प्रणाली विकास गर्ने ✓ पदाधिकारी र कर्मचारीलाई प्रभावकारी योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका र सिकाई सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने
५.४.२ विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक	विषय	१	४	५०००	✓ पर्यटन, यातायात, जलश्रोत, भूउपयोग र जडिबुटी क्षेत्रको विस्तृत अध्ययन गरी गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने ✓ गुरुयोजनाहरूको मद्यावधी तथा अन्तिम समीक्षा र अद्यावधिक गर्ने
५.४.३ आवधिक योजना, मध्यम कालिन खर्च संरचना तयारी तथा अद्यावधिक	पटक	०	५	३०००	✓ आवधिक योजनाको मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन गर्ने र मध्यकालिन खर्च संरचनको वार्षिक अद्यावधिक गर्ने
५.४.४ वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा अद्यावधिक कार्यक्रम	पटक	०	२	३०००	✓ प्राथमिक श्रोत (घरधुरी सर्वेक्षण), द्धितिय स्रोत र नक्शाकंन विधिबाट डिजिटल प्रोफाईल अद्यावधिक गर्ने
५.४.५ नतिजामा आधारित बार्षिक योजना तर्जुमा	पटक	०	५	२५००	✓ आवधिक योजना र मध्यकालिन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा बार्षिक योजना तजुमा व्यवस्था गर्ने
प्रतिफल ५.४ जम्मा				१४५००	
संस्थागत विकास र सुशासन कूल				७३२००	

परिच्छेद - ११
कार्यान्वयन व्यवस्था

११.१ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना

आवधिक विकास योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न संघीय शासन व्यवस्था अनुसार संविधानिक अधिकारसहित स्थापित यस गाउँपालिकाले तत्काल संविधानिक व्यवस्था बमोजिमको कार्यविभाजन तथा कार्यसम्मादन नियमावली तयार तथा स्वीकृत गरी लागू गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसैगरी वडा कार्यालय समेत गाउँ कार्यपालिकाबाट प्रवाह गर्ने सेवा सुविधा र सम्पादन गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी कार्यालयको संगठन संरचना, कर्मचारी दरबन्दी र कार्यविवरण तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको सन्दर्भमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट संगठन संरचना तथा कर्मचारी तेरिज प्रस्ताव गरिएको छ । प्रस्तावित संगठन संरचना अनुसार यस गाउँपालिकामा शाखा, उपशाखा र इकाई गठन तथा दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ती हुन सकेको छैन । उपलब्ध विवरण अनुसार हाल गाउँपालिकामा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत समेत ६ जना अधिकृत र ५१ जना सहायकस्तर र १७ जना कार्यालय सहयोगी कार्यरत रहेका छन् । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट यस गाउँपालिकाको लागि प्रस्तावित संगठन संरचना देहायअनुसार रहेको छ ।

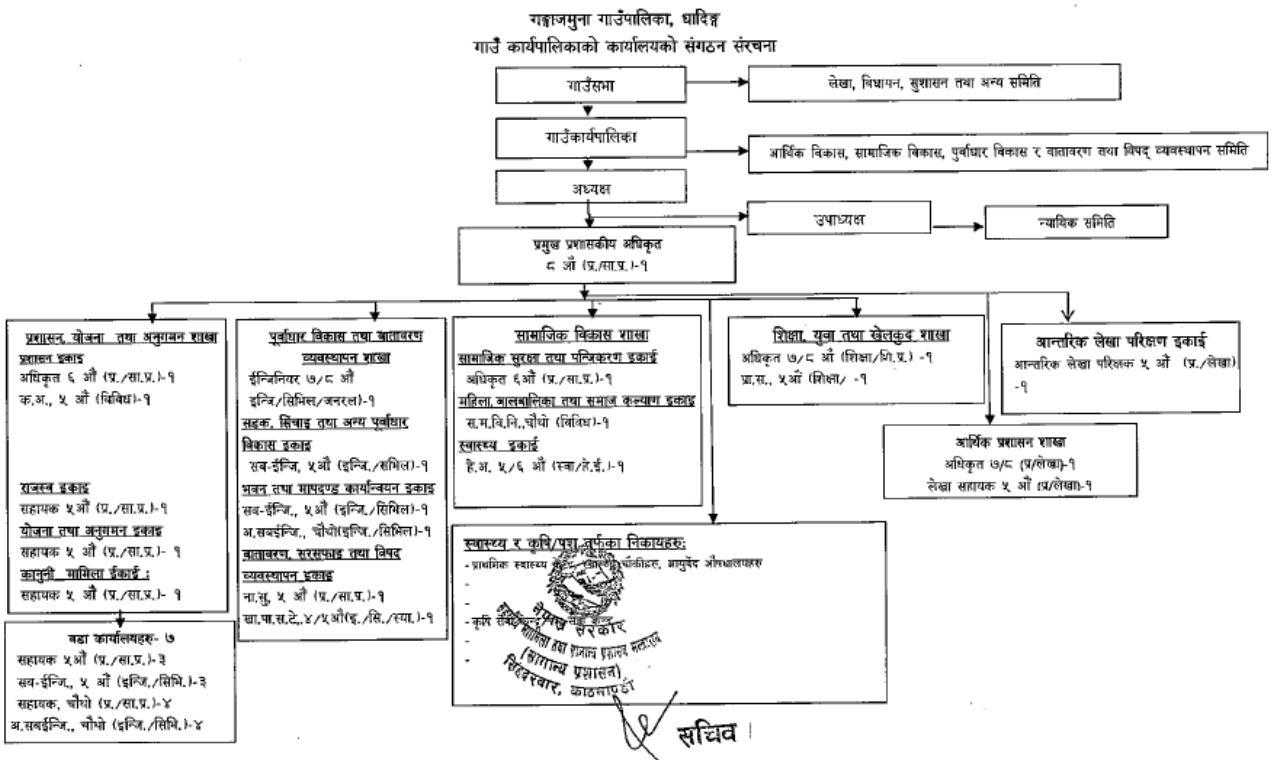

गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य एवम् विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य प्राप्तीका लागि प्रस्तुत कार्यक्रम संचालन गर्न देहायअनुसार १०८ जना मानव संशाधनको आवश्यकता प्रस्ताव गरिएको छ । उक्त मानव संशासन स्थानीय सेवा संचालनको नियमित प्रक्रिया, सेवा करार र सेवा खरिद गरी व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

सेवा/शाखा वा पद	स्तर अनुसार आवश्यक मानव संशाधन (जना)						
	अधिकृत स्तर आठौं	अधिकृत स्तर सातौ	अधिकृत स्तर छैटौ	सहायक स्तर पाँचौ	सहायक स्तर चौथो	श्रेणी विहिन वा अन्य	जम्मा
प्रशासन तथा कानून	१	०	१	८	१	१२	२३
कृषि, पशु विकास तथा पर्यटन	०	०	१	२	१४	०	१७
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद विकास	१	१	१	१	०	०	४
जनस्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	१	१	७	१४	७	९	३९

सेवा/शाखा वा पद	स्तर अनुसार आवश्यक मानव संशाधन (जना)						
	अधिकृत स्तर आठौं	अधिकृत स्तर सातौ	अधिकृत स्तर छैटौ	सहायक स्तर पाँचौ	सहायक स्तर चौथो	श्रेणी विहिन वा अन्य	जम्मा
महिला बालबालिका र समाज कल्याण	०	०	०	१	१	०	२
सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण	०	०	०	१	१	०	२
पूर्वाधार विकास, योजना तथा अनुगमन	०	१	१	२	५	०	९
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	०	०	१	१	०	०	२
आर्थिक प्रशासन तथा राजस्व	०	०	१	२	७	०	१०
जम्मा	३	३	१३	३२	३६	२१	१०८

नोटः यस प्रस्तावमा विद्यालयमा अध्यापन गराउने शिक्षक संख्या समावेश गरिएको छैनः

११.२ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

गाउँ कार्यपालिकाको नेतृत्वमा तर्जुमा भएको यस प्रथम आवधिक विकास योजना गाउँपालिका लगायत स्थानीय स्तरका सबै सरोकारवालाहरूको सार्थक प्रयत्नबाट कार्यान्वयन हुनेछ । नतिजा तालिकामा उल्लेखित लक्ष्य प्राप्त गर्न तर्जुमा गरिएको कार्यान्वयन तथा लगानी योजनामा गाउँपालिकाले आन्तरिक र वाह्य श्रोतबाट हासिल गर्ने आयका अतिरिक्त सबै सरोकारवालाको लगानी स्रोतहरूको प्रक्षेपण गरी योजनाको लागि उपलब्ध हुन सक्ने कूल स्रोतको प्रक्षेपण गरिएको छ । आवधिक योजनाको ५ वर्ष अवधिका लागि आन्तरिक, वाह्य श्रोत, जनसहभागिता र अन्य स्रोतबाट जम्मा ३ अरब ६२ करोड ९८ लाख ६९ हजार स्रोत उपलब्ध हुन सक्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । योजनाको संभाव्य स्रोत अनुसारको संभाव्य स्रोतको प्रक्षेपण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: प्रक्षेपण गरिएको आवधिक र बार्षिक बजेट (रु. हजारमा)

बजेटका स्रोतहरू	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	जम्मा
आन्तरिक आय रकम	५०४५	६०५४	७२६५	८७१८	१०४६१	३७५४३
संघ सरकारको राजस्व बाँडबाँट रकम	५६६७९	६८०१५	८१६१८	९७९४१	११७५३०	४२१७८२
प्रदेश सरकारको राजस्व बाँडबाँट रकम	११७३९	१४०८७	१६९०४	२०२८५	२४३४२	८७३५७
वन, खानी, जलश्रोत, पर्वतारोहण रोयल्टी	२४५४	२९४५	३५३४	४२४१	५०८९	१८२६२
संघ सरकारको वित्तीय समानीकरण अनुदान	१५९७२०	१८३६७८	२०२०४६	२२२२५०	२४४४७५	१०१२१७०
संघ सरकारको सशर्त अनुदान	१३६७३०	१५७२४०	१७२९६३	१९०२६०	२०९२८६	८६६४७९
संघ सरकारको विशेष अनुदान	५०००	६०००	७२००	८६४०	१०३६८	३७२०८
संघ सरकारको समपुरक अनुदान	६०००	७२००	८६४०	१०३६८	१२४४२	४४६५०
संघ तथा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र विकास कोष	१५०००	१६५००	१८१५०	१९९६५	२१९६२	९१५७७
संघ सरकारको कार्यक्रममा लगानी रकम	३००००	३३०००	३६३००	३९९३०	४३९२३	१८३१५३
प्रदेश सरकारको वित्तीय समानीकरण अनुदान	९९५९	११४५३	१३१७१	१५१४६	१७४१८	६७१४७
प्रदेश सरकारको ससर्त अनुदान	२२७२	२६१३	३००५	३४५५	३९७४	१५३१९
प्रदेश सरकारको विशेष अनुदान	३०००	३६००	४३२०	५१८४	६२२१	२२३२५
प्रदेश सरकारको समपुरक अनुदान	४०००	४८००	५७६०	६९१२	८२९४	२९७६६
प्रदेश सरकारको कार्यक्रममा लगानी रकम	१५०००	१६५००	१८१५०	१९९६५	२१९६२	९१५७७
गैसस, अगैसस, विकास साझेदारबाट संचालित आयोजना/कार्यक्रममा लगानी रकम	७८५००	८६३५०	९४९८५	१०४४८४	११४९३२	४७९२५०
समुदाय तथा नीजि क्षेत्रको लगानी र योगदान	२०३६१	२२३९७	२४६३७	२७१००	२९८११	१२४३०६
कूल बार्षिक बजेट	५६१४५९	६४२४३१	७१८६४७	८०४८४५	९०२४८८	३६२९८६९

नोटः

- ✓ नोटः यस तालिकामा आव २०७५/७६ को संशोधित आयलाई आधार वर्षको आय र आ.व. २०७६/७७ को लागि प्रस्तावित आयलाई नै सो वर्षको अनुमानित आयको रुपमा गणना गरिएको छ ।
- ✓ कुल आयमा आ.व २०७५/७६ को संशोधित आयलाई समावेश गरिएको छैन । २०७६/७७ देखि २०८०/८१ (५ वर्षको) आयलाई मात्र कुल अनुमानित आयमा समावेश गरिएको छ ।
- ✓ सामजिक सुरक्षातर्फको आय एवं अन्य स्थानीय तह, जिल्ला समन्वय समितिबाट प्राप्त हुनसक्ने आयलाई यस प्रक्षेपणमा समावेश गरिएको छैन ।

११.३ विषय क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट

कार्यशाला गोष्ठीको छलफल, प्राविधिक संभाव्यता तथा प्रति इकाई लागतका आधारमा आवधिक विकास योजनाको नतिजा प्राप्त गर्नका लागि प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रम लगायत अति आवश्यक नियमित तथा सालबसाली कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक स्रोतको अनुमान गरिएको छ। सो अनुसार आवधिक विकास योजना अवधिलाई जम्मा ३ अरब, ६७ करोड, ४७ लाख हजार अनुमान गरिएको छ। कर्मचारी तलब, भत्ता, पदाधिकारी पारिश्रमिक लगायत योजना कार्यान्वयनमा आवश्यक संचालन खर्चलाई कार्यक्रम खर्चमा नै समावेश हुने गरी प्रस्ताव गरिएको छ । आवधिक विकास योजनामा प्रस्तावित रणनीतिक आयोजना तथा कार्यक्रमको **अनुसूची २** मा प्रस्तुत प्रति इकाई लागत अनुमानको आधारमा गरिएको छ। उक्त प्रति इकाई लागत प्रदेश ३ सरकारको मध्यमकालिन खर्च संरचना (२०७६/७७-२०७८/७९) बाट लिइएको हो । यसका लागि हाल बार्षिक ५४ करोड, ६४ लाख ५९ हजार परिचालनको अनुमान रहेकोमा योजनाको पाँचौ बर्षमा बार्षिक ८८ करोड ५ लाख २६ हजार लगानी हुने देखिन्छ। योजनाको प्रतिफल वा विषय क्षेत्रअनुसारको अनुमानित रकम देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ८: विषय क्षेत्र अनुसार कूल प्रस्तावित बजेट

सि. नं.	विषय क्षेत्र तथा उप क्षेत्र	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
उद्देश्य १	**आर्थिक विकास**	५२९३००	१४.४०
प्रतिफल १.१	कृषि विकास	२१६८००	५.९०
प्रतिफल १.२	सिंचाई विस्तार	१२५०००	३.४०
प्रतिफल १.३	पशु विकास	१२७५००	३.४७
प्रतिफल १.४	उद्योग र व्यापार	४६०००	१.२५
प्रतिफल १.५	वित्तीय सेवा, श्रम र रोजगार	१४०००	०.३८
उद्देश्य १	**सँस्कृति तथा पर्यटन**	१६७९००	४.५७
प्रतिफल १.६	साँस्कृतिक सम्पदा	१६२००	०.४४
प्रतिफल १.७	पर्यटन विकास र प्रवर्द्धन	१५१७००	४.१३
उद्देश्य ३	**सामाजिक विकास**	१२१९६००	३३.१९
प्रतिफल २.१	शैक्षिक विकास	३३९८००	९.२५
प्रतिफल २.२	स्वास्थ्य तथा पोषण	२३७८००	६.४७
प्रतिफल २.३	खानेपानी तथा सरसफाइ	५०७०००	१३.८०
प्रतिफल २.४	सशक्तिकरण र समावेशीकरण	४५०००	१.२२
प्रतिफल २.५	युवा तथा खेलकुद	९००००	२.४५
उद्देश्य ३	**पूर्वाधार विकास**	१२१७९००	३३.१४
प्रतिफल ३.१	सडक तथा यातायात	११२७३००	३०.६८
प्रतिफल ३.२	आवास, भवन र शहरी विकास	८११००	२.२१
प्रतिफल ३.३	सूचना तथा संचार	९५००	०.२६
उद्देश्य ३	**विद्युत तथा उर्जा**	११९०००	३.२४
प्रतिफल ३.४	विद्युत उत्पादन र विस्तार	१०००००	२.७२

सि. नं.	विषय क्षेत्र तथा उप क्षेत्र	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
प्रतिफल ३.५	वैकल्पिक उर्जा	१९०००	०.५२
उद्देश्य ४	**वन तथा वातावरण**	१५६८००	४.२७
प्रतिफल ४.१	वन तथा जैविक विविधता	६३०००	१.७१
प्रतिफल ४.२	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन	६८२००	१.८६
प्रतिफल ४.३	वातावरण व्यवस्थापन	२५६००	०.७०
उद्देश्य ४	**विपद व्यवस्थापन**	१९१०००	५.२०
प्रतिफल ४.४	विपद् मूलप्रवाहीकरण	६८०००	१.८५
प्रतिफल ४.५	विपद् न्यूनीकरण	१२३०००	३.३५
उद्देश ५	**संस्थागत विकास र सुशासन**	७३२००	१.९९
प्रतिफल ५.१	नीति तथा कानून	७०००	०.१९
प्रतिफल ५.२	संगठन तथा क्षमता विकास	४५८००	१.२५
प्रतिफल ५.३	श्रोत परिचालन	५९००	०.१६
प्रतिफल ५.४	विकास व्यवस्थापन	१४५००	०.३९
	कुल जम्मा	३६७४७००	१००.००

११.४ श्रोत परिचालन रणनीति

आवधिक विकास योजनामा प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रम संचालन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न कूल ३ अरब, ६७ करोड ४७ लाख रुपैया आवश्यक पर्ने अनुमान गरिएको छ । आवधिक विकास योजनाको अवधि ५ बर्षमा विभिन्न स्रोतहरूबाट रु ३ अरब ६२ करोड ९८ लाख ६९ हजार श्रोत प्रक्षेपण गरिएकोमा ४ करोड ४८ लाख ३१ हजार रुपैया अपुग हुने देखिन्छ । यस सम्बन्धी विवरण देहायअनुसार तालिमामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

रकम रु. हजारमा

आवश्यक श्रोत अनुमान तथा उपलब्ध हुन सक्ने बजेट अनुमान	रकम	प्रतिशत
आवधिक योजनाको आवश्यक श्रोत अनुमान	३६,७४,७००	१००.०
आवधिक योजना अवधिमा उपलब्ध हुन सक्ने श्रोतको प्रक्षेपण	३६२९८६९	९८.८
अपुग श्रोत	४४८३१	१.२

आवधिक योजना कार्यान्वयनका लागि उपरोक्त नपुग श्रोत रकमको परिचालनका लागि देहाय अनुसारको रणनीति अख्तियार गरिनेछ ।

- ✓ आन्तरिक श्रोत (सम्पत्ती कर तथा भूमी कर, वहाल कर तथा विटौरी शुल्क, जडिबुटी कर, अन्य विक्री, विद्युत तथा खानेपानी महशुल, सेवा शुल्क शुल्क) दायरा र दर बढाउने
- ✓ संघीय र प्रदेश सरकारसँग अनुदान रकम बढाउन पैरवी गर्ने
- ✓ गैसस तथा विकास साझेदारसँग थप साझेदारी र सहकार्य गर्ने
- ✓ स्वदेश तथा विदेशमा भएका संस्था तथा व्यक्तिबाट सहयोग जुटाउने
- ✓ जनश्रम, स्थानीय स्रोत र सामग्री योगदानमा बृद्धि गर्ने
- ✓ नीति क्षेत्रको लगानी र साझेदारी अभिवृद्धी गर्ने
- ✓ उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजनाको लागि आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने
- ✓ छिमेकी स्थानीय सरकारसँग संयुक्त लगानीका आयोजना छनौट गरी श्रोत परिचालन गर्ने
- ✓ समुदाय तथा नीजि क्षेत्रसँग लागत साझेदारी (६०: ४०) मा कार्यक्रम तथा आयोजना संचालन गर्ने
- ✓ संघ तथा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रमबाट थप स्रोत परिचालन गर्न पैरवी गर्ने

११.५ आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन

आवधिक योजनामा आधारमा वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ। यसरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथ कार्यनीति एवं कार्यक्रमलाई आधार लिईनेछ। साथै आवधिक विकास योजनामा आधारित भई तीन बर्षको खर्चको प्रक्षेपण सहित मध्यमकालिन खर्च संरचना तयार गरिनेछ र सो बमोजिम प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रममा वार्षिक बजेट तर्जुमा गरी योजना कार्यान्वयन गरिने छ। यसरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयक्षेत्रगत उद्देश्य तथा कार्यक्रम एवम् मध्यमकालिन खर्च संरचनालाई आधार लिईने छ।

आवधिक विकास योजनाको स्वीकृती पछि गाउँ कार्यपालिकाले सवै विषयगत समिति एवं शाखा, उपशाखा, इकाई, सवै वडा कार्यालय तथा सम्बन्धित सरोकारवालालाई बार्षिक योजना मार्फत योजनाको कार्यान्वयनको लागि लिखित रुपमा जानकारी प्रदान गरिनेछ। यस प्रकार आवधिक विकास योजनको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, नतिजा तालिका तथा भौतिक लक्ष्य र कार्यक्रमका आधारमा सहभागितात्मक प्रक्रिया बमोजिम वार्षिक योजनाको तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको कार्यान्वयन सुनिश्चित गरिने छ।

११.६ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

११.६.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आवश्यकता

गाउँपालिका समग्र विकासका लागि निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य तथा अपेक्षित प्रतिफलहरू हासिल गर्न प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ। आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गरी योजनाले निर्धारण गरेका लक्ष्य, असर र प्रतिफल हासिल गर्ने दिशातर्फ भएको प्रगति सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ। योजना कार्यान्वयनका दौरान आईपर्ने समस्याहरूको समाधान एवं गरिएको लगानी तथा साधनको प्रवाह आशातित ढंगबाट भए नभएको जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ। तसर्थ गाउँपालिकाले आवधिक विकास योजनाको आधारमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने एवं सो का लागि वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नु पर्नेछ। यसरी तयार भएको कार्यान्वयन तालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यहरूसमेत निर्दिष्ट गर्ने एवं सो अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गर्नु पर्नेछ।

११.६.२ अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको जिम्मेवारी

आवधिक विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिलाई परिचालन गरिनेछ। गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी देहायअनुसार हुनेछ।

- ✓ गाउँ कार्यपालिका
- ✓ जिल्ला समन्वय समिति
- ✓ अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समिति र विषयगत समिति
- ✓ विषयगत शाखा, उपशाखा, इकाई, परियोजना, संघ/संस्था
- ✓ नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

११.६.३ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन विधि तथा प्रक्रिया

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका औजार तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ।

- ✓ स्थलगत अनुगमन
- ✓ कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति विच तुलना
- ✓ नागरिक अनुगमन
- ✓ नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार बार्षिक समीक्षा
- ✓ नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
- ✓ नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक तथा बार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको ढाँचा तथा प्रक्रिया देहायअनुसार प्रस्ताव गरिएको छ । यस बमोजिम नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयारी गरी आवधिक विकास योजना समेत बार्षिक योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गाउँपालिकाले गर्नेछ ।

तालिका ९: आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रक्रिया

के गर्ने?	पुष्टयाई के बाट गर्ने?	कहिले गर्ने?	कसरी गर्ने?	कसले गर्ने?
प्रभाव तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन - प्रभाव अनुगमन प्रतिवेदन - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - मध्यावधी समीक्षा - वस्तुस्थिति विवरण - आयोजना/कार्यक्रम प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	- योजना अवधि समाप्तीको २ वर्ष पछि - मध्यावधि (तेश्रो बर्षको अन्त्यमा) - प्रभाव नतिजा अनुगमन (अन्तिम बर्ष)	- नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - सहभागितामूलक छलफल गर्ने - अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने - कार्यपालिका र सभाको वैठकमा समीक्षा गर्ने	- गाउँ कार्यपालिका, सरोकारवाला र तेश्रो पक्ष
असर तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- मद्यावधी समीक्षा प्रतिवेदन - असर अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन - अध्ययन/सर्वेक्षण प्रतिवेदन - वस्तुस्थिति विवरण	- बार्षिक, मद्यावधि र अन्तिम बर्ष	- नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - नमूना सर्वेक्षण गर्ने - कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने - आयोजना कार्यक्रमको कार्य सम्पादन प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने - आयोजना तथा कार्यक्रम सम्पन्न स्थिति र खर्च विवरण अध्ययन गर्ने - सामाजिक परीक्षण र प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने - सहभागितामूलक रुपमा समीक्षा गोष्ठी गर्ने	- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष
प्रतिफल अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	- चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन - वस्तुस्थिति विवरण	- चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मद्यावधी	- स्थलगत अनुगमन गर्ने - बार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने - नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने - विषयगत समिति र कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने - सामाजिक परीक्षण गर्ने तथा प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने	- गाउँ कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	- मासिक प्रगति प्रतिवेदन - चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन - गुणस्तर अनुगमन प्रतिवेदन	- पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	- स्थलगत अनुगमन गर्ने - चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने - विषयगत समिति र कार्यपालिका वैठकमा समीक्षा गर्ने	- अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समिति, वडा समिति, विषयगत शाखा, इकाई परियोजना तथा गैसस

अनूसूचीहरू

अनूसूची १: प्रथम आवधिक विकास योजनाको एकीकृत नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
प्रभाव गंगाजमुनाबासीको आय, पोषण र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने	मानव विकास सूचकांङ्क (Province 3 Report)	मान	०.४५४	०.४९४	०.५७४	०.६१४	- वस्तुस्थिति विवरण (प्रोफाईल) - अध्ययन तथा सर्वेक्षण - मूल्याङ्कन प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	
	प्रति व्यक्ति वार्षिक आय (NHDR२०१४०)	रु. हजारमा	१०९	१५०	१७५	२००		
	रोजगारी दर (Province 3 Report, 2019)	प्रतिशत	५८.३८	६०	६५	७०		
	आय सूचक (Province 3 Report, 2019)	मान	०.३७३	०.४००	०.५००	०.६००		
	वार्षिक आम्दानीको दुई तिहाईभन्दा बढी रकम खानामा खर्च गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	१५	१४	१२	१०		
	शिक्षित वेरोजगार	संख्या	१६६४	१५००	१०००	५००		
	बार्षिक १ लाख भन्दा कम आम्दानी हुने घरपरिवार	संख्या	२५	२१	१८	१५		
असर १ उत्पादन, रोजगारी र आयमा गुणात्मक तथा दीगो वृद्धि हुने	कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा रोजगार	जना	४४२७	५०००	५५००	६०००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - मूल्याङ्कन तथा समीक्षा प्रतिवेदन	- उत्पादन र रोजगारमुखी संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ । - संघ, प्रदेश, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ। - जलवायु परिवर्तन तथा विपद असर न्यून हुनेछ ।
	उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	जना	२१२५	३०००	४०००	५०००		
	पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रमा रोजगार	जना	१४५	१७०	२१०	२५०		
	वैदेशिक रोजगारीमा गएका व्यक्ति	जना	१६५५	१५००	१३००	१००००		
	साना किसान र उत्पादकको औषत वार्षिक आय	रु. हजारमा	५२	६०	६५	७०		
	जमीनको उत्पादकत्व प्रति हेक्टर (वार्षिक औषत कुल कृषि उत्पादन)	रु. हजारमा	६६	७०	८५	१००		
	आफ्नो उत्पादनबाट बर्षैभरी खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	१४	१७	२०	२५		
	उन्नत विउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	५	१५	२५	४०		
प्रतिफल १.१ कृषि उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधिकरण भएको हुनेछ ।	कृषि र पशुपालन व्यवसायमा संलग्न परिवार	संख्या	४४२७	४४५०	४४७५	४५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- कृषि सेवा तथा प्रविधी प्रवाहमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ - जलवायु परिवर्तन तथा विपद असर न्यून हुनेछ
	व्यवसायिक कृषि फार्म	संख्या	१३	२३	४३	८३		
	सक्रिय व्यवसायिक कृषक सूमह	संख्या	७२	८७	११०	१२५		
	व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	७८	१००	१५०	२००		
	तरकारी उत्पादन	क्विन्टल	१५५६	२०००	३०००	३५००		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	फलफुल उत्पादन	क्वीण्टल	५३३	५५०	७००	१०००		- कृषि वातावरणीय ह्रास कम हुनेछ।
	नगदे वाली उत्पादन	क्वीण्टल	१११३	१२००	१५००	२०००		
	मह उत्पादन	के.जि.	७२४	८००	१०००	३०००		
	व्यावसायिक वहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी	संख्या	0	१	४	७		
	कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	२	२	३	३		
	प्रवर्द्धित कृषि उपज संकलन र बजार केन्द्र	संख्या	0	१	३	४		
प्रतिफल १.२ खेतीयोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ।	१२ है महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	रोपनी	७००	१०००	१२००	१५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- कृषि सेवा तथा प्रविधी प्रवाहमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ - सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्रको कार्यक्रम र लगानीमा बृद्धि हुनेछ
	सुचारु नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजना (कूलो, थोपा, पाईप आदि)	संख्या	११	१५	२२	३०		
	सुचारु कूलो तथा नहर आयोजना	संख्या	११	१३	१७	२०		
	नदी नियन्त्रणबाट संरक्षित क्षेत्र	हेक्टर	0	१	४	७		
	नदी नियन्त्रण सम्बन्धी संरचनाको लम्बाई	कि.मि.	0	०.५	१.०	१.५		
प्रतिफल १.३ पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण र विविधीकरण भएको हुनेछ।	कुखुरा तथा पन्छीको बार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	९१६	१०००	१२००	१५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - मूल्याङ्कन तथा समीक्षा प्रतिवेदन	- कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयन हुनेछ। - सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्रको कार्यक्रम र लगानीमा बृद्धि हुनेछ। - पशु सेवा र प्रविधी प्रवाहमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग हुनेछ - जलवायु परिवर्तन तथा विपद असर न्यून हुनेछ
	सुँगुर वा वंगुरको बार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	४.५	६	८	१०		
	माछाको बार्षिक उत्पादन	मे.टन	२०	२५	३५	४५		
	खसी, वोका, भेडाको बार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	३००	४००	५००	६००		
	राँगाको बार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	१५	१८	२०	२५		
	बार्षिक दूध उत्पादन (हजारमा)	लिटर	१८३	२००	२५०	३००		
	व्यवसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	१००	१२०	१५०	१७०		
	सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	७	१०	१२	१५		
	व्यवसायिक पशुपालन संलग्न परिवार	संख्या	४०	५०	८०	१००		
	भुइघाँसको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	रोपनी	0	१००	३००	५००		
	व्यवस्थित चरन क्षेत्र	रोपनी	0	१००	३००	५००		
	नश्ल सुधार तथा उपचार केन्द्र	संख्या	0	१	२	३		
	पशुपालन सम्बन्धी प्रविधि (खोप, कृत्रिम प्रजनन, क्यासट्रेसन) उपयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	४०	५०	६०	९०		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
प्रतिफल १.४ उद्योग व्यवसायको सिर्जना, विकास र उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ।	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न परिवार	संख्या	२१२५	२२००	२४००	२५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- उद्यम तथा व्यापार प्रवर्द्धन सम्बन्धी संघीय प्रदेश र स्थानीय नीति तथा कानून हुनेछ। - औद्योगिक विकास नीति तर्जुमा हुनेछ।
	सुचारु व्यापार व्यवसाय	संख्या	७५१	८००	८५०	१०००		
	चालु लघु उद्योग	संख्या	१३	१५	१८	२०		
	चालु घरेलु उद्योग	संख्या	६६	७०	८०	१००		
	सुचारु साना उद्योग	संख्या	0	१	३	५		
	उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्था	संख्या	0	२	३	५		
	उद्यम सृजना र विकास तालिम प्राप्त उद्यमी	संख्या	0	२०	५०	१००		
	व्यवसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष व्यक्ति	संख्या	१२५	१७५	२२५	२५०		
प्रतिफल १.५ बैंक तथा वित्तीय सेवामा गाउँबासीको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ।	सहकारी/वित्तीय संस्थामा आवद्ध घरपरिवार	संख्या	२५००	३०००	४०००	४५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - मूल्याङ्कन तथा समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय संरचना अनुसार वित्तीय सेवा प्रदायकको सेवा समायोजन हुनेछ - वित्तीय सेवा र सुविधा स्थानीय तहमा विस्तार हुनेछ।
	सुचारु वैक शाखा र वित्तीय सेवा प्रदायक	संख्या	८	९	१२	१५		
	बैंक र वित्तीय संस्थाबाट औद्योगिक, व्यवसायिक क्षेत्रमा लगानी रकम	रु. लाखमा	५००	५१०	५४०	५६०		
	बैकमा खाता हुने वा सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	७०	७५	८५	९०		
प्रतिफल १ स्थानीय साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुनेछ।	व्यवस्थित मेला वा जात्रा वा सम्पदा	संख्या	१	२	३	४	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक प्रतिवेदन	- स्थानीय कला तथा संस्कृति संरक्षणमा जनस्तरमा अग्रसरता बढेको हुनेछ। - गाउँपालिकाले बजेट विनियोजन गरेको हुनेछ
	मातृभाषामा पढाइ हुने आधारभूत विद्यालय संख्या	संख्या	0	0	२	२		
	स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य संबन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	0	0	१	१		
	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	0	0	१	१		
प्रतिफल १.७ पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाको विकास, विस्तार र तथा स्तरोन्नती भएको हुनेछ।	भमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (बाह्य)	संख्या	५००	१०००	१५००	२०००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा प्रतिवेदन	- पर्यटन विकाससँग सम्बन्धित नीति, कानून र कार्यविधि तयार हुनेछ
	भ्रमण गर्ने वार्षिक पर्यटक (आन्तरिक)	संख्या	३१७००	३५०००	४००००	५००००		
	तालिम प्राप्त टुर गाइड	संख्या	५०	६०	७५	१००		
	व्यवस्थित र स्तरोन्नत पर्यटकीय स्थल	संख्या	१	२	४	५		
	संचालित तथा व्यवस्थित पदमार्गको लम्बाई	कि.मि.	३	१०	४०	६०		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	१	२	४	५		- संघ, प्रदेश तथा विकास साझेदार र निजी क्षेत्रबाट लगानी बृद्धि हुनेछ ।
	पर्यटकीयस्तरका होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	0	१	२	५		
	कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	0	१	२	३		
	स्तरोन्नती गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	१	२	४	५		
	पर्यटन प्रवर्द्धनमा संलग्न संघ/संस्था	संख्या	0	२	४	८		
	पर्यटन क्षेत्रमा तालिम प्राप्त जनशक्ति	जना	८०	१००	१५०	२५०		
	पर्यटन र सँस्कृतीसँग सम्बन्धित अध्ययन र सर्वेक्षण विषय	संख्या	0	१	२	३		
असर २ स्वस्थ, सिर्जनशिल र सीपयुक्त मानवीय शक्तिको विकास हुने	साक्षर जनसंख्या	प्रतिशत	७३.१	८०	८५	९५	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - मूल्याङ्कन तथा समीक्षा प्रतिवेदन	- सामाजिक विकास र सेवा सम्बन्धी संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ - सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - सामाजिक सुरक्षा तथा सकारात्मक विभेद नीति र लक्षित कार्यक्रममा निरन्तरता हुनेछ ।
	स्नातक तह उतीर्ण जनसंख्या (७ प्रतिशत)	जना	१६९८	१८००	२३००	२६००		
	स्नातक तह उतीर्ण अपाङ्ग	जना	१४	१६	२२	२५		
	उच्च शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	१६९८	१२००	१६००	२०००		
	सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	संख्या	२७५०	२९००	३२००	३५००		
	सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्रमा रोजगार	जना	११९२	१२००	१६००	२०००		
	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/अस्पताल पुग्न लाग्ने औसत समय	मिनेट	१२०	१२०	९०	६०		
	विरामी पर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य संस्थामा जाने जनसंख्या	प्रतिशत	६५	६६	७४	८०		
	व्यवस्थित सामुदायिक सिकाई केन्द्र	वटा	४	५	५	५		
प्रतिफल २.२ आधार भूत, माध्यामिक तथा प्राविधिक शिक्षाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	प्राविधिक शिक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थी	संख्या	१०१	११०	१७०	२००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली प्रतिवेदन	- अभिभावक तथा सरोकारवालाको सहभागितामा अभिबृद्धि हुनेछ । - सामाजिक सुरक्षा तथा सकारात्मक विभेद नीति र लक्षित वर्ग कार्यक्रम तर्जुमा र पालना हुनेछ
	प्रारम्भिक बालकक्षामा अध्ययनरत ४-५ बर्षका बालबालिका	जना	४६०	५००	८००	९००		
	कक्षा ८ को उतिर्ण दर	प्रतिशत	८८.२	८३	९२	९५		
	कक्षा ८ को सिकाइ उपलब्धी दर	प्रतिशत	५९.४	६१	७०	७५		
	कक्षा १० को सिकाइ उपलब्धी दर	प्रतिशत	५९.७		७०	७५		
	कक्षा ६ वाट ८ को छोडने दर	प्रतिशत	१.५	१	०.७	०.५		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	कम्प्युटर र इन्टरनेट सुविधा पहुँच विद्यालय	संख्या	८	९	१०	११		- सरकारी, नागरिक समाज र समुदायको सहकार्य र साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ ।
	बालमैत्री पुर्वाधार (पर्खाल, कक्षा कोठा र खेल मैदान) भएका विद्यालय	संख्या	0	२	३५	४८		
	बालक्लव गठन भएका विद्यालय	संख्या	२९	३२	४८	४८		
	महिला शिक्षकको अनुपात	संख्या	१:५	१:५	१;४	१:३		
	विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका	विद्यालय	८	९	१०	११		
	प्राविधिक विद्यालय	संख्या	१	१	१	२		
	उच्च शिक्षा क्याम्पस	संख्या	0	0	१	२		
प्रतिफल २.२ आधारभुत स्वास्थ्य सेवा तथा पोषणको पहुँच तथा गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।	प्रोटोकलअनुसार ४ पटक जाँच गर्ने गर्भवती	प्रतिशत	८५	८६	९०	९५	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैर सरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ। - सामाजिक सुरक्षा तथा सकारात्मक विभेद नीति र लक्षित वर्ग कार्यक्रमको निरन्तरता हुनेछ । - राजनीतिक प्रतिबद्धता तथा स्थानीय तहका सरोकारवाला बीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ
	जन्मदा २५०० ग्रामभन्दा कम जन्मतौल भएका शिशु	प्रतिशत	0					
	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	८०.५	८१	८८	९०		
	झाडापखालाको संक्रमण दर (प्रति हजारमा)	प्रतिशत						
	स्वाशप्रश्वासको संक्रमण (ARI) दर (प्रति हजरमा)	जना	११	१०	८	६		
	हेल्थ असिष्टेण्ट जनसंख्या अनुपात	संख्या	१:४८६५	१:४८६५	१:२१००	१:२१००		
	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००		
	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	७४.२७	७५	७८	८०		
	स्वास्थ्य विमा गर्ने परिवार	प्रतिशत	0	0	४५	५०		
	निजी तथा समुदायमा आधारित स्वास्थ्यकर्मी	संख्या	३५	३५	५४	५४		
	आधारभुत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	७	७	१०	१०		
प्रतिफल २.३ आधार भूत खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको पहुँच र गुणस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	निजी धारा उपलब्ध घर परिवार	संख्या	१५११	२०००	३५००	५२५५	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैर सरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ
	पाइपलाइनबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	९८.९	९९	९९	१००		
	उपचार गरिएको/सुरक्षित खानेपानी सुविधा उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६०	६२	७५	८५		
	स्वच्छ (प्यान) शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत	९७	९७	९९	१००		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	0	0	५	७	- बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ
	जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुन पानीले हात धुने जनसंख्या	प्रतिशत	८५	८६	९०	९५		
	फोहर विसर्जन स्थल भएको घरपरिवार	प्रतिशत	0	१०	३५	५०		
	फोहर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	प्रतिशत	0	१०	३५	५०		
	सक्रिय खानेपानी र सरसफाइ उपभोक्ता समिति	संख्या	७०	७२	९०	१००		
प्रतिफल २.४ विपन्न एवं लक्षित वर्गको सक्षमता तथा स्थानीय नीति निर्माणमा संलग्नता वृद्धि भएको हुनेछ।	नेतृत्वदायी पदमा महिला र अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएका स्थानीय संरचना	संख्या	१७	२०	३२	३२	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ। - संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - सामाजिक सुरक्षा तथा सकारात्मक विभेद नीति र लक्षित वर्ग कार्यक्रमको निरन्तरता हुनेछ।
	समावेशी प्रतिनिधित्व भएका समिति, संयन्त्र तथा संजाल	संख्या	८	९	११	१२		
	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना (बार्षिक)	संख्या	२	१	१	०		
	सीपमुलक तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	जना	३१	४०	१८०	२३१		
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	१३२	१८२	३६०	५००		
	उद्दार, उपचार र सहयोग प्राप्त गर्ने हिंसाजन्य घटना पीडित	संख्या	0	१०	३०	५०		
	व्यवस्थित जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र	संख्या	0	१	५	७		
	निकृष्ट प्रकारको श्रममा संलग्न बालश्रमिक	जना	७६	७०	४४	१०		
	घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागी हुने परिवार	प्रतिशत	७४	७५	८०	८५		
प्रतिफल २.५ युवाको सिर्जनशिलता, उद्यमशिलता एवं उत्पादनशिलतामा बृद्धि भएको हुनेछ।	वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवा	संख्या	१६५५	१६००	१२००	८३०	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ - युवामैत्री वातावरण र लगानीमा बृद्धि हुनेछ।
	क्रियाशिल युवाक्लब, संजाल तथा संस्था	संख्या	३२	३३	३९	३९		
	क्लब, सञ्जाल र संस्थामा आवद्ध युवा	संख्या	२८८	३२३	३५१	३५१		
	उद्यम, व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न युवा	संख्या	४०	५०	१७०	२४०		
	कभर्ड हल		0	0	0	१		
	खेलकुद मैदान	संख्या	११	१५	२४	२४		
	अभियान्ता वा स्वयंसेवक युवा	संख्या	१०	२०	४०	६०		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
असर ३ अन्तरआवद्धता, बजार र आधारभूत सुविधाको स्तर बृद्धि हुने	सडक घनत्व (सडक लम्बाई/व.कि.मि.)	कि.मि.	१.०१	२.०	४.०	८.०	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - मूल्याङ्कन तथा समीक्षा प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैरसर कारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - समुदायको योगदान र निगरानीमा बृद्धि हुनेछ।
	पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	६	५	४	२		
	१२ है महिना यातायात चल्ने सडक लम्बाई	कि.मि.	०	७	१५	५०		
	दैनिक ४ पाँग्रे सार्वजनिक सवारी साधन	संख्या	६	१२	२०	३०		
	सुरक्षित वस्तीमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८६	८८	९०	१००		
प्रतिफल ३.१ यातायात, बजार तथा आधारभूत सुविधामा बृद्धि भएको हुनेछ।	कालोपत्रे सडक	कि.मि.	०	०	१	७	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - समुदायको योगदान र निगरानीमा बृद्धि हुनेछ।
	धुले सडक	कि.मि.	२८०	३२०	४२०	५७३		
	पक्की पुल (वेली व्रिज समेत)	कि.मि.	०	०	०	३		
	नियमित मर्मतसंभार हुने सडकको लम्बाई	संख्या	०	४०	१००	१४०		
	वायोइन्जिनिरिङ्ग प्रविधी र सडक किनारा वृक्षारोपण सडक लम्बाई	कि.मि.	०	०	५	१०		
	सुचारु झोलुङ्गे पुल	संख्या	१६	१९	२४	३२		
प्रतिफल ३.२ एकीकृत वस्ती, सुरक्षित आवास, व्यवस्थित बजार तथा सार्वजनिक सुविधामा अभिवृद्धी भएको हुनेछ।	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त व्यवस्थित बजार	स्थान	०	३	५	७	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय भू-उपयोग नीतिको पालना हुनेछ - सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता, समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ।
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणमा दक्ष व्यक्ति	जना	३००	३००	३००	३००		
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन/संरचना	संख्या	१०	१७	३०	५०		
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	९३	९५	९८	१००		
	व्यवस्थित नालाको लम्बाई	कि.मि.	०.५	१.५	१०	४०		
	चट्याङ रहित प्रविधिबाट निर्माण भएका घर	प्रतिशत	०	१०	३०	६०		
प्रतिफल ३.३ सूचना तथा संचार प्रविधि पहुँच र उपयोगमा वृद्धि भएको हुनेछ।	टेलिभिजन र कम्प्युटर उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	२२	२५	३०	४०	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ।
	इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	१.६	५	१०	१५		
	टेलिफोन/मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	५०	६०	७५	९०		
	स्थानीय स्तरमा भएका प्रकाशन र प्रसारण	संख्या	०	१	२	२		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	ईन्टरनेट सञ्चालन रहेका वडा कार्यलय, स्वास्थ्य चौकी र विद्यालय	वटा	१५	२०	३०	३५		- संघ, प्रदेश र गैर सरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ
	चालु मोवाइल एप्स	वटा	१	१	२	२		
	व्यवस्थित हुलाक चौकी -तावल, बसेरी)	वटा	०	०	१	२		
	टेलिभिजन र कम्प्युटर उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	२२	२५	३०	४०		
प्रतिफल ३.४ विद्युतको उत्पादन र उपलब्धतामा बृद्धि भएको हुनेछ।	स्थानीय विद्युत उत्पादन	कि.वा.	२५६	३००	१०००	४०००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा प्रतिवेदन	- अन्तर सरकार, नागरिक समाज र समुदायको सहकार्य र साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ
	विद्युत् सेवा उपलब्ध घरधुरी	प्रतिशत	४५	७०	९५	१००		
	विद्यूत लाइन विस्तार	कि.मि.	४०	४५	६०	७०		
	सुधारिएको ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	९.९	१०	२०	३०		
	संचालित जलविद्युत आयोजना (मझौला)	संख्या	०	०	०	१		
प्रतिफल ३.५ वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन र विस्तार भएको हुनेछ।	घरयासी बायोग्याँस प्लान्ट	संख्या	२५	२५	२५	२५	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा	- वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्दको सहयोगमा बृद्धि हुनेछ - जलवायु अनुकुलनको असरमा कमी हुनेछ।
	धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	संख्या	१०	५००	२०००	३०००		
	संचालित जलविद्युत आयोजना (लघु र साना)	संख्या	१०	१२	१३	१५		
	सोलार प्रणाली भएका घरपरिवार	प्रतिशत	८०	८०	८०	८५		
असर ४ वन, जैविक विविधता, जमीन र जलश्रोतको दीगो उपयोग हुने	सामुदायिक वनको वन पैवार र दहत्तर र बहत्तर बिक्रीबाट प्राप्त हुने आम्दानी	रु.हजारमा	६००	२००	८००	५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन - प्रदेश सरकारको प्रतिवेदन	- संघीय व्यवस्था अनुसार संघ र प्रदेश तहमा वन तथा वातावरण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन हुनेछ।
	परम्परागत उर्जा (दाउरा) प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	८०	१०	२०	३०		
	वायोइन्जिनियरिङ प्रविधि प्रयोग संरचनाको लम्बाई	कि.मि.	०	१	२	३		
	फोहर वर्गीकरण र व्यवस्थापनको अभ्यास गर्ने परिवार	प्रतिशत	१०	१२	२०	३०		
	वनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसाय	संख्या	१५	५	१५	५		
प्रतिफल ४.१ वनको संचिती तथा काष्ठ र गैरकाष्ठ वन पैदावरको उत्पादन बृद्धि भएको हुनेछ।	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन क्षेत्र	हेक्टर	०	१००	३००	५००	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- स्थानीय समुदाय तथा सरोकार वालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता, समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ।
	गुणस्तरीय वन क्षेत्र	रोपनी	७०३८	८०००	९०००	१००५५		
	संरक्षित चरन क्षेत्र	संख्या	१२	१३	१४	१५		
	उत्पादित काठ	क्यूफिट	१५०००	२००००	३००००	४५०००		
	उत्पादित गैह्रकाष्ठ वन पैदावर	के.जि.	०	१०००	३०००	५०००		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	दर्ता निजी वन	वटा	१	१	३	१	- डि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश, गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - वन, वातावरण नीतिको पालना हुनेछ ।
	कबुलियती वन	हेक्टर	१	५	१००	४००		
	आयमूलक कार्य संचालित वन समूह	संख्या	०	५	१०	५		
	वृक्षारोपण गरिएको	रोपनी	५	५०	१५०	५०		
	गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक खेती भएको क्षेत्र	रोपनी	३	५०	२००	५०		
प्रतिफल ४.२ जल, जमीन तथा जलाधारका अन्य श्रोतको संरक्षण तथा उपयोगमा बृद्धी भएको हुनेछ ।	संरक्षित खेतबारीको क्षेत्रफल	रोपनी	०	२००	३००	२००	- वस्तुस्थिति विवरण - डि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र गैसस र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - सरोकारवालाको सहभागिता, सहकार्य एवं साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ ।
	उपचार गरिएको/संरक्षित गल्छी र पहिरो	संख्या	०	१	४	२		
	संरक्षित भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	संख्या	०	२	५	३		
	संरक्षित तालतलैया र सिमसार क्षेत्र	संख्या	०	१	३	५		
	संरक्षण पोखरी	संख्या	०	५	१०	१५		
	संरक्षित पानी मुहान	संख्या	२३	५	१०	५		
प्रतिफल ४.३ पर्यावरणीय स्वच्छता, सुन्दरता र उत्थानशिलतामा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	कम्पोष्ट-विन र गार्वेज-पिट प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	१	२	५	१५	- वस्तुस्थिति विवरण - डि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ । - जनस्तरमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव संबन्धी जनचेतना वृद्धि हुनेछ ।
	नियमित पूर्ण सरसफाइको अभ्यास गर्ने घर परिवार	प्रतिशत	५	५	१०	१५		
	परिसरमा उद्यान भएका सार्वजनिक कार्यालय (वडा कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी)	कार्यालय संख्या	०	२	५	१०		
	खुला तथा सार्वजनिक ठाउँमा प्लाष्टिक तथा बोतललगायतका फोहरमुक्त टोल	संख्या	०	५	१५	२०		
प्रतिफल ४.४ स्थानीय विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन मूलप्रवाहीकरण भएको हुनेछ ।	विपद् व्यवस्थापन स्थापनीय कोष (वार्षिक)	लाखमा	०	१००	२०००	५०००	- वस्तुस्थिति विवरण - डि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ । - जनस्तरमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव सम्बन्धी जनचेतना वृद्धि हुनेछ ।
	विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील संघ/संस्था	संख्या	५	६	८	१०		
	प्राथमिक उपचार तालिम प्राप्त जनशक्ति	संख्या	०	०	२१	२१		
	तालिमप्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार कार्यकर्ता	संख्या	०	१०	२०	३५		
	आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	१	१	३	२		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
प्रतिफल ४.५ विपद् जोखिम तथा विपद्जन्य क्षती न्यूनीकरण भएको हुनेछ।	विपद्बाट प्रभावित र विस्थापित घरपरिवार	संख्या	२५	२२	१५	५	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय तथा प्रादेशिक नीति र कानून तर्जुमा भई उपलब्ध हुनेछ। - जलवायु परिवर्तनको असरमा कमी हुनेछ।
	पहिरो, नदी वा खोलाले काटेको, बगाएको खेतीयोग्य जमिन (गत वर्षको)	रोपनी	२००	५०	१००	५०		
	विपदबाट भएको वार्षिक क्षती (जग्गा, संरचना, बाली नाली, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रु. लाखमा	४०	३०	२०	१५		
	सुरक्षित, एकीकृत र व्यवस्थित आवास क्षेत्र/वस्ती	संख्या	०	३	६	१०		
असर ५ सेवा सुविधा, कार्य सम्पादन तथा जवाफदेहिताको स्तरमा अभिबृद्धि हुने	गाउँपालिकाको नीति, कानून निर्णय तथा सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	६५	७०	८०	९०	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - समीक्षा र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	- मुख्य कार्यका लागि स्वीकृत संरचना र दर बन्दी अनुसार कर्मचारी पदपूर्ती हुनेछ। - साझा अधिकारका विषयमा संघ र प्रदेश कानून तर्जुमा भई उपलब्ध हुनेछ।
	विभिन्न सेवा प्राप्त गर्ने सेवाग्राही (बार्षिक)	संख्या	१०००	१०५०	११००	१२००		
	गाउँपालिकाबाट संचालित आयोजनाबाट लाभान्वित जनसंख्या (बार्षिक)	संख्या	१२०००	१३०००	१५०००	२००००		
	प्रतिव्यक्ति बार्षिक बजेट लगानी (हजारमा)	रु.	१७.६	२१.७	२७.८	३४.९		
प्रतिफल ५.१ सेवा प्रवाह र कार्य सम्पादनको प्रक्रिया स्पष्ट, सहज तथा पारदर्शी भएको हुनेछ	स्वीकृत र कार्यान्वयनमा रहेका नीति, कानून - नीति (लैंगिक हिसा, सामाजिक कुरिती) - ऐन - नियम तथा मापदण्ड - कार्यविधि, निर्देशिका, आदेश, दिग्दर्शन	संख्या	 ७ ० १ ९	 १२ १ ३ १२	 १५ १ ४ १५	 १८ ३ ५ १८	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- साझा अधिकार क्षेत्रका विषयमा संघीय तथा प्रादेशिक नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ। - समुदाय र सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ।
	क्रियाशिल नीतिगत तथा विषयगत समिति (विधायन, सुशासन, लेखा, राजस्व, योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन आदि)	संख्या	९	१२	१५	१८		
	अभ्यास गरिएका सामाजिक जवाफदेहिताका औजार (क्षतिपूर्ति सहिको नागरिक वडापत्र, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, समुदाय स्कोर कार्य आदि)	संख्या	0	१	२	३		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरू (संचार माध्यम, सुचना पाटी, अन्तरक्रिया, लिखित प्रतिक्रिया, सुभाव पेटिका, सामाजिक सञ्जाल आदि)	संख्या	१	२	३	५		
	गाउँपालिकाबाट सम्बोधन भएका सेवा प्रवाह र विकास निर्माण सम्बन्धी गुनासो	प्रतिशत	५०	५५	६०	७५		
प्रतिफल ५.२ कार्यपालिका तथा सेवा प्रदायकको संस्थागत क्षमता, मानव संशाधन र कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ	गाउँपालिकामा कार्यरत कूल कर्मचारी	संख्या	७९	८२	९०	१०८	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- स्वीकृत संरचना र दरबन्दी अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ती हुनेछ । - संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ। - सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ ।
	गाउँपालिकामा कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	४५	५५	६०	७०		
	उपलब्ध कार्यालय भवन (केन्द्र, वडा, शाखा, श्रोत तथा सेवा केन्द्र, अन्य आदि)	संख्या	९	११	१४	१८		
	क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित जनप्रतिनिधी, कर्मचारी र नागरिक समाज	जना	४००	६००	८००	१०००		
	संगठन विकास सम्बन्धी अनुसन्धान/परामर्श	संख्या	०	१	२	३		
	सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित विपन्न र पिछडिएको वर्ग	संख्या	१२०	१८०	२४०	३००		
	गाउँपालिकाबाट संचालित स्थानीय शासन, योजना तर्जुमा तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम (बार्षिक)	संख्या	०	३	६	९		
	गाउँपालिकामा कार्यरत जम्मा कर्मचारी	संख्या	७९	८५	१००	१२०		
	कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	४९	५५	६०	७०		
प्रतिफल ५.३ आन्तरिक आय तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि भएको हुनेछ ।	बार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु. हजारमा	४३६५	५०४५	७२६५	१०४६१	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - वित्तीय प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय तथा प्रदेश र ाजस्व कानून उपलब्ध हुने तथा स्थानीय कानून तर्जुमा हुनेछ ।
	संघ सरकारको राजस्व बाँडबाँड रकम	रु. हजारमा	५१५२६	५६६७९	८१६१८	११७५३०		
	प्रदेश सरकारको राजस्व बाँडबाँड रकम	रु. हजारमा	९५२१	११७३९	१६९०४	२४३४२		
	रोयल्टी बाँडफाड	रु. हजारमा	0	२४५४	३५३४	५०८९		
	संघ सरकारको अनुदान	रु. हजारमा	२५१४००	३०७४५०	३९०८४९	४७६५७१		
	प्रदेश सरकारको अनुदान	रु. हजारमा	७७९४	१९२३१	२६२५५	३५९०७		
	संघ तथा प्रदेश सरकार कार्यक्रम लगानी	रु. हजारमा	३७५००	४५०००	५४४५०	६५८८५		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू							जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	सूचक		आधार रेखा (आ.व.०७५/७६ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			पुष्ट्याईका आधारहरू	
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष		
	अ/गैसस, विकास साझेदार लगानी रकम	रु. हजारमा	६००००	७८५००	९४९८५	११४९३२		- संघ, प्रदेश, विकास साझेदार, गैसस र समुदायको लगानी आकर्षण हुनेछ ।
	समुदाय तथा नीजि क्षेत्रको लगानी रकम	रु. हजारमा	१७४२४	२०३६१	२४६३७	२९८११		
	कूल बार्षिक बजेट	रु. हजारमा	३५३१९८	५६१४५९	७१८६४७	९०२४८८		
	बार्षिक वास्तविक खर्च रकम (प्रतिशत)	प्रतिशत	७०	७५	८५	९५		
प्रतिफल ५.४ विकास व्यवस्थापन सूचना तथा प्रविधिमा आधारित, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक भएको हुनेछ ।	गाउँपालिकामा क्रियाशिल गैसस, अगैसस, विकास साझेदार संस्था	संख्या	८	१०	११	१५	- वस्तुस्थिति विवरण - सर्वेक्षण प्रतिवेदन - प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन - वित्तीय प्रतिवेदन - बार्षिक समीक्षा प्रतिवेदन	- संघीय प्रणाली अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा हुनेछ । - संघ, प्रदेश र गैरसर कारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा बृद्धि हुनेछ - स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा बृद्धि हुनेछ।
	खण्डीकृत विषय क्षेत्र र श्रोत नक्शा सहित वस्तुगत विवरण तयारी तथा अद्यावधिक	भए/नभएको	भएको	हुने	हुने	हुने		
	स्थानीय गौरवका आयोजनाको सूची	संख्या	०	५	५	५		
	तर्जुमा भएका रणनीतिक योजनाको विषय क्षेत्र (पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, जलश्रोत, भौतिक विकास आदि)	विषय क्षेत्र संख्या	१	२	३	५		
	नतिजामूलक ढाँचामा आवधिक योजना तर्जुमा	भए/नभएको	नभएको	भएको	भएको	भएको		
	नतिजामूलक अनुगमन ढाँचामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना	भए/नभएको	नभएको	भएको	भएको	भएको		
	कूल मध्ये उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन भएका आयोजनाको अनुपात	प्रतिशत	९५	८०	७०	६०		
	समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रमको अनुपात	प्रतिशत	८०	८५	९०	९५		
	आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन अभ्यासमा रहेका विधि (स्थलगत अवलोकन, प्रगति विवरण समीक्षा, नतिजा अनुगमन, प्रभाव मूल्याङ्कन, सामाजिक परीक्षण आदि)	संख्या	२	३	५	५		
क.सं.	प्रतिफल अनुसार प्रमुख आयोजना र कार्यक्रम							

अनूसूची २: प्रति एकाई लागत अनुमान

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
कृषि वन तथा भुमि सुधार			
रासायनिक मल			अन्तराष्ट्रिय मुल्य, र विनिमय दर ओभरहेड खर्चको आधारमा औषत लागत
युरिया	मे.टन	४२	
डी.ए.पी.	मे.टन	५८.१२	
पोटास	मे.टन	४१.३५	
प्राङगारिक मल			
कम्पोष्ट (धुलो)	क्विन्टल	१.५ देखि २	बजारमा उपलब्ध विभिन्न ब्रान्ड तथा गुणको प्रांगारिक मलको औषत मुल्यको आधारमा
कम्पोष्ट (दानादर)	क्विन्टल	२ देखि २.५	
भर्मी कम्पोस्ट	क्विन्टल	२.५ देखि ३	
बीउ			
धान	क्विन्टल	२.१	विभिन्न खाद्यन्न बिउहरूको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
गहँ	क्विन्टल	३.१	
मकै	क्विन्टल	२.४	
तरकारीको उन्नत बीउ	के.जी	२.८६	विभिन्न तरकारीको बिउहरूको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
तरकारीको मुल बीउ	के.जी	१.९७	
दलहन बीउ	क्विन्टल	८.१	
तेलहन बीउ	क्विन्टल	९	
फलफुल तथा तरकारी बिरुवा			
कलमी बिरुवा	गोटा	०.०४१	विभिन्न फलफुल बिरुवाहरूको सरकारी मूल्यको औषतको आधारमा
बिजु विरुवा	गोटा	०.०२२	
फलफुल कटिंग विरुवा	गोटा	०.०१९	
जमिनको तरकारी विरुवा	गोटा	०.००१	
साना कृषि यन्त्रहरू			
मिनि लिटर	गोटा	४० देखि १५०	
पावर लिटर	गोटा	१५० देखि १८०	
रिपर	गोटा	१५० देखि माथि	
पशुपन्छी			
चिलिंग भ्याट ३००० लिटर	संख्या	४००	
चिलिंग भ्याट २००० लिटर	संख्या	३००	
चिलिंग भ्याट १००० लिटर	संख्या	२००	
बाखाको वितरण	गोटा	७	
बाखाको खोर निर्माण	गोटा	६	
ड्युल प्रपोजका कुखुराका चल्ला	गोटा	०.०६	
कुखुराको खोर निर्माण	संख्या	६	
बंगुरको पाठा पाठी वितरण	संख्या	५	
बंगुरका खोर निर्माण	संख्या	१०	
गाई भैसीलाई सुत्केरी भत्ता	संख्या	२.५	
सहकारी तथा गरिबी निवारण			
सहकरी शिक्षा र प्रशिक्षण	वटा	७५००	
सहकारी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	वटा	७५००	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
सहकारी संघ संस्थाको रणनीतिक योजना तर्जुमा (१५ दिने)	वटा	७५००	
सहकारी व्यवसाय प्रवर्द्धन तालिम (१५ दिने)	वटा	७५००	
सहकारी नेतृत्व तथा व्यवस्थापन विकास तालिम (१५ दिने)	वटा	७५००	
शिक्षा तथा बिज्ञान प्रबिधि			
कक्षा कोठा निर्माण	वटा	८००	
कक्षा कोठाको सवलीकरण	प्रति व्लक	१५००	
पाठयपुस्तक विकास	प्रति विषय	३००	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति सहभागी	१५	
शिक्षक तालिम (१० दिने)	प्रति सहभागी	२०	
छोटा अवधिको तालिम (३९० घन्टे)	प्रति सहभागी	२१	
सन्दर्भ सामाग्री विकास	प्रति विषय	२५०	
सेवाकालिन तालिम (३० दिने)	प्रति सहभागी	५५	
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या			
१५ शैया अस्पताल	वटा	१५००००	
जिल्ला अस्पताल	वटा	३०००००	
एक्सरे मेशन (साधारण)	वटा	५००	
एक्सरे मेशिन (डिजिटल)	वटा	२०००-१०००	
सिटी स्क्यान मेशन	वटा	३०००	
एम आर आई मेशिन	वटा	५०००	
खानेपानी			
प्रति आयोजना (विकास चरण)		१०००	
प्रति आयोजना (कार्यान्वयन चरण)		५५००	
खानेपानी उत्पादन वृद्धि	प्रति एमएलडि	३२६००	
ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि जग्गा अधिग्रहण	रोपनी	६१००	
युवा तथा खेलकुद			
युवा प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्वरोजगार व्यवसायको विमा	वटा	३.२५	
खेलकुदका प्रदेश प्रतिभा सम्मान	जना	१००	
स्काउट र विपद् व्यवस्थापन तालिम संचालन	जना	१२.५	
प्रदेशमा रंगशाला निर्माण	वटा	२००००००	
कवड हल निर्माण	वटा	६००००	
पौडी पोखरी निर्माण	वटा	२३००००	
महिला बालवालिका र जेष्ठ नागरिक			
वृद्धबृद्धालाई आश्रय प्रदान	जना	१९	
लैगिक सम्पर्क व्यक्तिहरूलाई तालिम	पटक	१००	
प्रदेशस्तरीय अपाङ्ग स्याहार केन्द्र स्थापना	जिल्ला	३००	
जेष्ठ नागरीक मैत्री आश्रम	जना	२७७	

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
सिमान्तकृत महिला उद्यमशिलता कार्यक्रम	जना	४६.६६	
श्रम तथा रोजगार			
व्यवसायीक तथा सीप विकास तालिम	पटक	६००	
वालश्रम उन्मुलन चेतनामुलक कार्यक्रम	पटक	१२००	
भौतिक पुर्बाधार तथा यातायत			
पिच सडक	कि.मि	३००००-५००००	डबल लेन
ग्रावेल सडक	कि.मि	१००००-२००००	डबल लेन
पुल	प्रति मि.	१०००-२०००	डबल लेन
उर्जा जलश्रोत तथा सिंचाई			
मुल नहर तथा संरचना निर्माण कार्य	कि.मि	१७२५	
सर्भिस सडक निर्माण	कि.मि	२०००	
मुल नहर निर्माण कार्य	कि.मि	४२०००	
नहर प्रणाली रिमोडलिंग गर्ने कार्य	कि.मि	८२५००	
शखा उपशाखा नहर निमाण कार्य	कि.मि	२०००	
सिंचित क्षेत्र वचावट कार्य	कि.मि	४००००	
सिंचित क्षेत्र विकास कार्य	कि.मि	३००	
नहर संचालन तथा र्मम्मत	प्र.श	१५००	
सार्भिस रोद मर्मत तथा बचावट कार्य अन्वेषण डिप टयुवेल निर्माण तथा पम्प टेस्ट	कि.मि	५००	
ग्राउन्ड वाटर मनिटरिङ्ग	संख्या	०.९७	
वाटर क्वालिटी अध्ययन	वटा	३००	
जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अध्ययन	वटा	३००	
तटवन्ध निर्माण	कि.मि	१५००००	

(यस अनुसुचीमा प्रदेश ३ सरकारले प्रकाशित गरेको मध्यमकालिन खर्च संरचना (आ.ब.२०७६/७७-२०७८/७९) बाट साभार गरिएको हो)

अनूसूची ३: योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी उपस्थिति विवरण

आज मिति २०६८।०५।०६ गतेका दिन यस गंगा-जमुना गा०पा० का अध्यक्ष श्री बल बहादुर अधिकारी ज्यू को अध्यक्षतामा, गंगाजमुना गा०पा० को आवधिक विकास योजना तर्जुमा, मस्यौदा, प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला कार्यक्रम तपसिल मा लेखिए - बमोजिमका महानुभावहरूको उपस्थितिमा बाटि सुझाव संकलन गरिएको ।

तपसिल

सि.नं.	नामथर	पद	निवास	हस्ताक्षर
१ -	श्री बल बहादुर अधिकारी	अध्यक्ष -	गंगाजमुना गा.पा.	
२ -	श्री खेम प्रसाद लोहनी	प्रमुख अतिथी	माननिय सभासद क्षेत्र नं.२, धादिङ	
३ -	श्री जगन्नाथ नेपाल	विशेष अतिथी	प्रमुख, जिल्ला समन्वय समिति	
४ -	श्री विन्दा बराम	"	उप प्रमुख जिल्ला समन्वय समिति	
५ -	श्री रान्जिला तामाङ	अ.प्रमुख -	गंगाजमुना गा.पा.	
६ -	श्री बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष -	गंगाजमुना गा.पा.	
७	श्री छैबिङ तामाङ	— " —	— " — २	
८	श्री विजय कुमार गुरुङ	— " —	" — " — ३	
९	श्री हरिमान श्रेष्ठ	— " —	" — " ४	

सि.नं.	नामथर	पद	विभाग	हस्ताक्षर
१०.	श्री रामचन्द्र अधिकारी	वडा अध्यक्ष	गंगाजमुना गा.पा.-५	
११.	श्री भक्त बहादुर लामिछाने	— " —	— " — ६	
१२.	श्री बाबुराम चौपाने	— " —	— " — ६	
१३.	श्री रत्नमाया थले	— गा.पा. सदस्य	— —	
१४.	श्री डम्बर बहादुर	गा.पा. सदस्य	— —	
१५.	श्री कृष्ण नारायण शेष्ठ	— " —	—	
१६.	श्री विष्णु प्र. घिमिरे	अतिथि	नि.बा.कु.धा.	
१७.	श्री राजेश्वर घिमिरे	— " —	ने.दे.सो.धा.	
१८.	श्री धर्मकुमारी	— " —	शिक्षा शाखा	
१९.	रविन्द्र थापा पुले	कृषि शाखा प्र.कृ.वि.	कृषि शाखा	
२०.	श्री राजेन्द्र हुंगाना	अतिथि		
२१.	कृष्ण नारायण शेष्ठ	वडा सदस्य	गंगाजमुना-५	
२२.	दिपेन्द्रश्याम घिमिरे	परामर्शदाता	SDIC	
२३.	कुल प्रसाद गिमिरे	अवलोकनकर्ता	SDIC	
२४.	दीपक गिर्वेल	"	SDIC	
२५.	रमेश पोखरेल	[illegible]	गाउँपालिका [illegible]	
२६.	पुनेश गौतम	Engineer	PURNIMA	
२७.	ठाकुर प्रसाद सिरवडा	अधिवक्ता	गंगाजमुना गा.पा.	
२८.	विनोद थापा	प्रशासन सहायक	गंगाजमुना गा.पा.	
२९.	मिनरेन्द्र अधिकारी	सवारी चालक	"	
३०.	राधा अधिकारी	कार्यालय सहयोगी	मे.सो.सं.	
३१.	रोमकान्त कटेल	योजना सल्लाहकार	कार्डिमा	
३२.	प्रेम दवाडी	परामर्शदाता	SDIC	Pawadi.
३३.	सुजन गुरुङ	रेडियो धादिङ		

आज मिति २०६६।३।२ गतेका दिन गंगाजमुना गाउँ
को कार्यालयमा आयोजित 'आवादिक विकास योजना
तर्जुमा गोष्ठिमा तपशिल बमोजिमका व्यक्तिहरुको
उपस्थिति तथा तपशिल बमोजिमका विषयवस्तु
माथि छलफल गरियो ।

उपस्थिति

नाम	पद	हस्ताक्षर
१. बल बहादुर अधिकारी	अध्यक्ष	
२ आनजिला तामाङ	उपाध्यक्ष	
३ [illegible]	वडा अध्यक्ष २	
४. [illegible]	वडा अध्यक्ष ४	
५. [illegible]	वडा अध्यक्ष ५	
६ गोमा थपलिया	गा.वि.स. सदस्य ६.	गोमा
७ [illegible]	गा.वि.स. सदस्य ६	
८ [illegible]	गा.वि.स. सदस्य – ६	
९ [illegible]	[illegible] – ५	
१० [illegible]	कानुनी सल्लाहकार – ५	
११ पिथाम्बा माया चामु	गा.वि.स. सदस्य – ५	विवाह
१२ रत्न माया [illegible]	गा.वि.स. सदस्य – ४	
१३ – [illegible]	[illegible]	
१४ [illegible]	[illegible]	
१५ बहादुर तामाङ	वडा अध्यक्ष वडा नं ९	
१६ तुल बहादुर [illegible]	गा.वि.स. सचिव	
१७ रामचन्द्र [illegible]	[illegible]	
१८ अर्जुन प्रसाद नेपाल	(स.व.अ) माडली मानिस	
१९ कमला [illegible]	[illegible]	
२० [illegible]	महानदी मा.वि.	
२१ [illegible]	Purnima	
२२ [illegible]	[illegible] मा.वि.	
२३ [illegible]	[illegible] मानिस	

२५. आनन्द बहादुर कार्की (प्रेम) मण्डली मा०वि०
२५ चुडामणि अधिकारी, प्रवक्ता विद्युत मा. विद्युतुन
२६. विनोद थापा (प्रशासन शाखा) उठोला इलाका प्र.
२७. बिल्लीराम गढ़ु, सुर्वाथा वि०, SDIC
२८. प्रवेश गौतम, Engineer, PURNIMA
२९. विनायक नेपाली, पुरुषर्ड हवा० चौकी
३० यदु ब रेग्मी कुटाधुरु स्वास्थ्य चौकी
३१ विजय कुमार गंगाजुन्न-६
३२ हरि माल नेपाल गंगाजुन्न ४
३३ कृष्ण भण्डारी खारिटा
३४ दीपक जोशी SDIC
३५ विजय राज पन्त "
३६ वसन्त महरा, सडीप्रा०स०
३७ चन्द्रमा कुमारी कार्यपालीको सम्पर्क अभियन्ता-३
३८ विरज थापा मगर अ. सम्पर्क अभियन्ता-२
३९ आनन्द काफ्ले " " " -२
४० रविन्द्र थापा प्रमुख डी.पी.ओ. डडि
४१ प्रेम प्रसाद दवाडी, SDIC KTM
४२ विमला राना मगर
४३ मनिषा कुंवर
४४ सञ्चिता हाल

आज मिति २०६९ साल असार ९ गते का दिन यस गाउँपालिकाको कार्यालयमा आयोजित आवधिक विकास योजना तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थित व्यक्तिहरुको उपस्थिति तथा उपस्थित व्यक्तिका विषय वस्तु माथि छलफल गरिएको उपस्थिति

नाम थर	ठेगाना	पद	हस्ताक्षर ९ गते	८ गते
१. बल बहादुर भण्डारी	गंगाजमुना - ५	अध्यक्ष		
२. एजिला तमाङ	गंगाजमुना - २	उपाध्यक्ष		
३. बहादुर तामाङ	गंगाजमुना - ७	वडा अध्यक्ष		
४. छेम्दि तामाङ	गंगाजमुना - २	" "		
५. विजय कुमार गुरुङ	" - ३	" "		
६. हरिप्रसाद श्रेष्ठ	" - ४	" "		
७. रामचन्द्र भण्डारी	" - ५	" "		
८. मनु बहादुर लामिछाने	" - ६	" "		
९. बाबुराम पौडेल	" - ७	" "		
१०. रत्न माया थापा	" - ४	कार्यपालिका सदस्य		
११. नुते कामी	" - ७	कार्यपालिका सदस्य		
१२. सुरुमा दमाई	" - ३	कार्यपालिका सदस्य		
१३. शोभा उपरकोटी	" - ६	कार्यपालिका सदस्य		
१४. प्रभिषा दुगाल थापा	" - ७	कार्यपालिका सदस्य		
१५. शिवा माया गुरुङ	" - ५	कार्यपालिका सदस्य		
१६. विनोद थापा	" - ५	कार्यालय सहयोगी		
१७. अनन्त प्रसाद लेखक	" - ५	[illegible]		
१८. विनायक मैनाली	"	स्वा. [illegible]		
१९. दिपकृष्ण श्रेष्ठ	SDIC	[illegible]		
२०) रविन्द्र थापा फुयल	गंगाजमुना गा.पा. कृषि शाखा	ग.पा.प.		
२१) रानी भुजेल	गंगाजमुना गा.पा. [illegible]	[illegible]		
२२) ध्रुव विश्वकर्मा	तामाङ वडा गा.वि	शिक्षक		
२३) राजेन्द्र प्रसाद [illegible]	गंगाजमुना गा.पा. ४	किसान		
२४) कृष्ण भण्डारी	ततहु	[illegible]		
२५) [illegible]	SDIC	Intern		
२६) पुर्णिमा गौतम	PURNIMA	Engineer		

नाम थर	ठेगाना	पद	हस्ताक्षर	
			६ गते	७ गते
२७. दीपक गिरेल	SDIC			
२८ यदु ब रेग्मी	कुयाङ्ग गा.वि.स.	सि.अ.दे.व		
२९ विजय राजभन्ड	SDIC	सहजकर्ता		
३० सेवन्त कुइले	PURNIMA	Adv Dev		
३१. प्रेम दवाडी	SDIC KTM	सहजकर्ता		
३२. तेज कुमार शिवकोटी	गंगाजमुना -४	अध्यक्ष सहायक		
३३ यम बहादुर थानिया	गंगा जमुना २	ज्ञे०रे०प्रो० समाजसेवी		
३४ भद्र कुमारी नेपाली	" "	कानुनी सहजकर्ता		
३५. पर्वत मल्लाउ	२ सडी आउने	परामर्शदाता		
३६. आन्दु अधिकारी	गंगाजमुना - २	अ. सहयोगी		
३७. निरज थापामगर	" "	" "		
३८. विमल राना मगर	" "	" "		
३९. संजय रिजाल	गंगाजमुना - ६	दलित जातियर		
४०. मनोज कार्की	" २	प्र.अ. गठन		
४१. मनिषा पुन	मुकुन्दचुला गा.वि.स. बेलेपा	अ.क.सी		
४२ सविता घले	गंगाजमुना -६	स्थानीय अभियान		

अनूसूची ४: योजना तर्जुमा प्रक्रिया तथा कार्यशाला सम्बन्धी फोटोहरू

कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागी गाउँ कार्यपालिकाका सदस्यहरू, परामर्शदाता

मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन गोष्ठीमा समापन मन्तव्य व्यक्त गर्दै गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री वल वहादुर अधिकारी

मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन गोष्ठीमा सुझाव राख्नु हुँदै पूर्वाधार विकास समितिका संयोजक तथा वडा नं. ६ का वडाध्यक्ष श्री भक्त वहादुर लामिछाने

विषयगत योजना तर्जुमा गोष्ठीको मुख्य निष्कर्ष राख्दै गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यय र पूर्वाधार समितिका समितिका संयोजक एवं साथमा सहजकर्ता श्री दिपेन्द्र श्याम घिमिरे

मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन गोष्ठीमा योजनाको विषयवस्तु प्रस्तुत गर्दै सुशासन तथा योजना विज्ञ प्रेम दवाडी

आवधिक योजना तर्जुमा तयारी गोष्ठीमा आवधिक योजनाको आश्यकता र गोष्ठीको उद्देश्य प्रस्तुत गर्दै पुर्णीमा कार्यक्रमका योजना सल्लाहकार श्री सेवन्त कट्टेल

दीर्घकालिन सोच तथा वस्तुस्थिति गोष्ठीमा स्वागत मन्तब्य तथा गोष्ठीको उद्देश्य प्रस्तुत गर्दै गाउँपालिका उपाध्यक्ष एञ्जिला तामाङ्ग

अनूसूची ५: सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. नेपालको संविधानः कानून किताव व्यवस्था समिति, सिंहदरवार काठमाडौं, २०७२

२. पन्धौं योजनाको आधार पत्र (२०७६/७७-२०८०/८१), २०७६: राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार काठमाडौं

३. नेपाल सरकारको मध्यमकालिन खर्च संरचना, २०७६: राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार, काठमाडौं

४. नेपाल सरकारको मध्यमकालिन खर्च संरचना, २०७५: राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार, काठमाडौं

५. प्रदेश सरकारको पहिलो आवधिक योजना, २०७५: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं. ३, हेटौंडा

६. नेपाल सरकारको दीर्घकालिन सोच, २०७५: नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार, काठमाडौं

७. प्रदेश नं. ३ सरकारको मध्यमकालिन खर्च संरचना, २०७६: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं. ३, हेटौंडा

८. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४: नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार काठमाडौं

९. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५: राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, सिंहदरबार, काठमाडौं

१०. स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७४: नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार काठमाडौं

११. प्रदेश वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण, २०७५: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं. ३, हेटौंडा

१२. प्रदेश मानव विकास प्रतिवेदन, २०७६ (अप्रकाशित): प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं. ३, हेटौंडा

१३. गाउँपालिका वस्तुस्थिति विवरण, २०७६: गंगाजमुना गाउँ कार्यपालिका, फूलखर्क, प्रदेश ३, धादिङ्ग

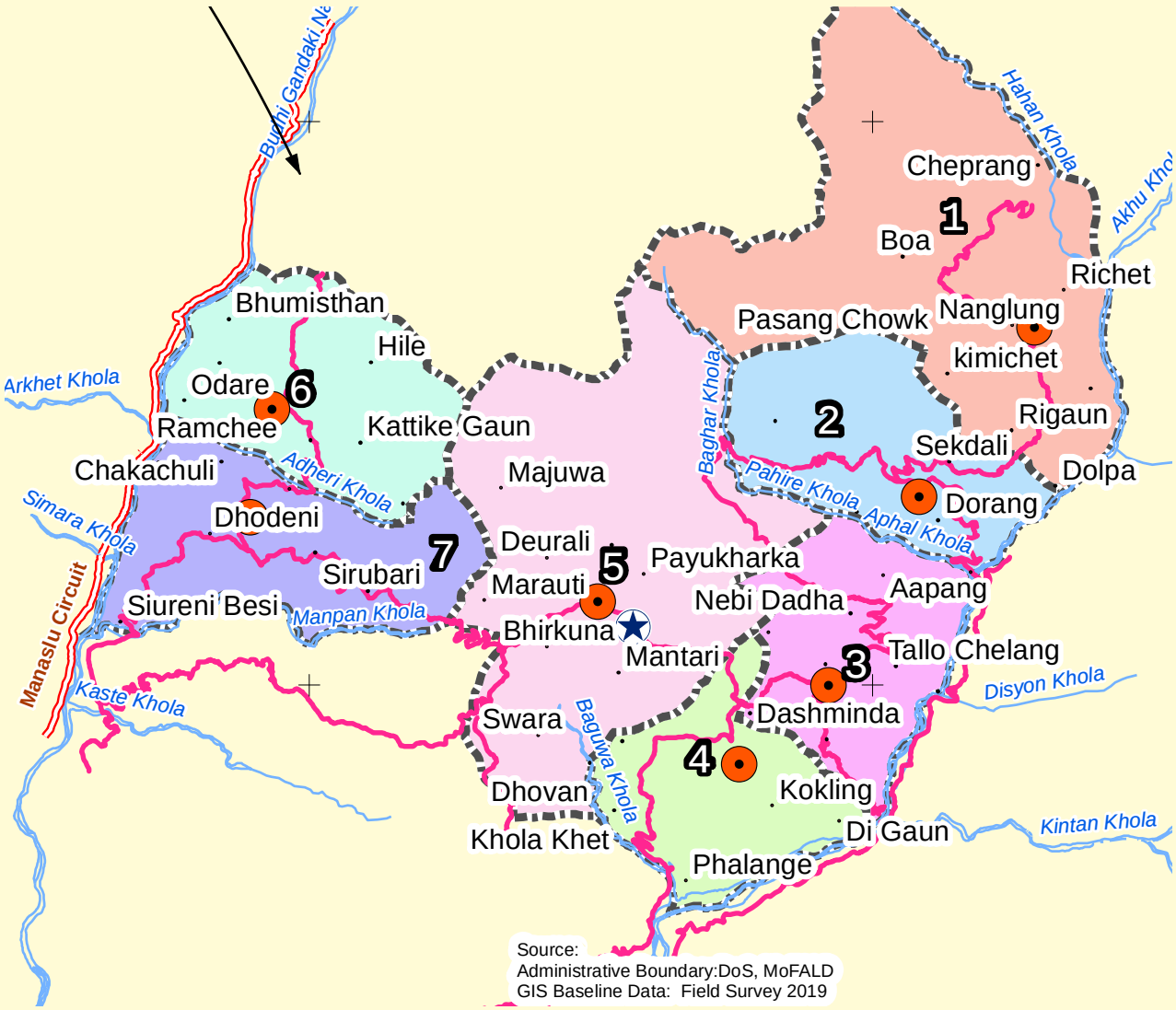

स्थानीय सरकार

गंगाजमुना गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

फूलखर्क, धादिङ, बागमती प्रदेश, नेपाल

इमेल: info@gangajamunamun.gov.np, gangajamunamun@gmail.com

वेब: www.gangajamunamun.gov.np